



Kestävää kasvua ja työtä 2014 - 2020 Suomen rakennerahasto-ohjelma

Luonnos 5

23.9.2013

KESTÄVÄÄ KASVUA JA TYÖTÄ 2014 – 2020

SUOMEN RAKENNERAHASTO-OHJELMA

LUONNOS 5
23.9.2013

Sisältö

1 Rakennerrahastot Eurooppa 2020 -strategian toteuttajana	4
Ohjelma-alue	4
1.1 Investointistrategia.....	4
1.2 Perustelut rahoituksen jakamiselle temaattisille tavoitteille.....	16
2 Toimintalinjat.....	21
2.1 (TL 1) Pk-yritystoiminnan kilpailukyky (EAKR)	21
2.2 (TL 2) Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen (EAKR)	27
2.3 (TL 3) Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus (ESR).....	34
2.4 (TL 4) Koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen (ESR).....	39
2.5 (TL 5) Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta (ESR).....	42
2.6 (TL 6) Tekninen tuki (EAKR)	44
3 Rahoitus.....	46
4 Yhdennetty alueellinen kehittäminen	48
4.1 Kansalaistoimijalähtöinen kehittäminen kaupunkialueilla.....	48
4.2 Kestävä kaupunkikehittäminen	48
4.3 Yhdennetyt alueelliset investoinnit (ITI).....	49
4.4 EU:n Itämeren alueen strategia.....	49
5 Harvaan asuttujen ja saaristoalueiden erityistoimet	52
6 Hallinto	54
6.1 Viranomaiset	54
6.2 Kumppanit	55
7 Koordinaatio	57
8 Ennakkoehdot.....	59
9 Hallinnollisen taakan vähentäminen	59
10 Horisontaaliset periaatteet	59
10.1 Kestävä kehitys.....	59
10.2 Yhdenvertaisuus	63

10.3 Sukupuolten tasa-arvo.....	65
LIITTEET.....	67
Liite 1 Erityiset ennakkoehdot.....	67
Liite 2 Ohjelmakohtaiset tulosindikaattorit	76
Liite 3 Yleiset ja ohjelmakohtaiset tuotosindikaattorit	80
Liite 4 Tuloskehys	87
Liite 5 Menoluokat	88
Liite 6 Ohjelmanvalmistelussa mukana olleet tahot	89

1 Rakenerahastot Eurooppa 2020 -strategian toteuttajana

Ohjelma-alue

Suomen rakennerahasto-ohjelmaa toteutetaan koko Suomessa, pl. Ahvenanmaa, jolla on oma ohjelmansa.

1.1 Investointistrategia

Yritys- ja innovaatiotoiminta

Haaste: YKSIPUOLINEN ELINKEINORAKENNE, YRITYSTEN HEIKENTYNYT KANSAINVÄLINEN KILPAILUKYKY JA KASVUYRITYSTEN VÄHÄINEN MÄÄRÄ

Suomen elinkeinorakenne on ollut hyvin teollisuusvaltainen, mutta käynnissä olevan nopean rakennemuutoksen seurauksena palvelujen merkitys on kasvanut. Elinkeinoelämän rakenteet ovat kuitenkin useilla alueilla erittäin pitkälle keskittyneitä ja riippuvaisia yhdestä alasta, mikä tekee taloudesta haavoittuvan sektorikohtaisille ja rakenteellisille muutoksille. Suomalaiset vientiä harjoittavat yritykset ovat pääosin keskittyneet kypsille, hitaasti kasvaville markkinoille.

Rakennemuutos on Suomessa muuttanut alueiden elinkeinotoimintaa ja kehityskuvaa ja sen myötä alueelta on kadonnut tuotantoa ja yritystoimintaa, minkä seurauksena alueet ovat menettäneet verotuloja ja osaavaa työvoimaa. Äkilliset rakennemuutostilanteet ovat keskittyneet erityisesti eteläiseen Suomeen. Lisäksi on tapahtunut pitkäkestoista rakenteellista muutosta, etenkin itä- ja Pohjois-Suomessa. Perinteisen metsäteollisuuden lisäksi se näkyy meriteollisuudessa ja viime vuosina myös Nokia-klusteriin liittyvällä ICT-alalla.

Suomen yrityskanta on mikroyritysvaltaista ja kasvuhakuisia keskisuuria yrityksiä on vähän. Suomessa yrittäjät ovat myös keskimäärin vanhempia kuin yrittäjät muissa EU-maissa (Yrittäjyyksikatsaus 2012, TEM). Tilastokeskuksen mukaan 55–74-vuotiaiden yrittäjien osuus oli 30 %. Pk-yrityksissä on lähivuosina tapahtumassa mittava sukupolvenvaihdos, kun suurten ikäluokkien yrittäjä-omistajat jäävät eläkkeelle. Suomalaisista yrittäjistä on edelleen vain noin kolmasosa naisia. Naisten yritykset ovat keskimäärin miesten yrityksiä pienempiä ja naiset toimivat eri toimialoilla kuin miehet. Tarvitaan edelleen toimenpiteitä naisyrittäjyyden edistämiseksi.

Suomen talouden kehittymisen keskeinen haaste on nopeasti kasvavien yritysten vähäinen määrä ja niiden hidas kansainvälistyminen. Suomessa on alkavia yrityksiä suhteellisen paljon, mutta yritysten kasvu ja kansainvälisille markkinoille eteneminen on osoittautunut vaikeaksi. Taloudellisen menestyksen jatkuminen vaatii osaamis pohjan ja innovaatiotoiminnan yhdistämistä kasvuhakuisen yrittäjyyteen. Vientivetoisena taloutena Suomi tarvitsee kasvuyrityksiä, jotka onnistuneesti kaupallistavat ideoita tuotteiksi ja palveluiksi kansainvälisille markkinoille. Kasvuhakuiset yritykset ovat usein tuote- ja palveluinnovaatioiden kehittäjiä tai muualla kehitettyjen innovaatioiden hyödyntäjiä.

Suomessa oli vuosina 2007–2010 vain vajaat 670 OECD:n määritelmän mukaista erityisen nopeasti kasvavaa kasvuyritystä (Kasvuyrittäjyyksikatsaus 2012, TEM). Näillä yrityksillä tarkoitetaan lähtötilanteessa vähintään kymmenen henkilöä työllistäviä yrityksiä, joiden henkilöstö on lisääntynyt kolmen seuraavan vuoden aikana keskimäärin yli 20 prosenttia. Kaikista toimintaansa jatkaneista vähintään kymmenen henkilön yrityksistä tällaiselle kasvu-uralle päätyi 4,4 prosenttia. Em. määritelmän mukaisten erityisen nopeasti kasvavien yritysten edistämisen lisäksi on otettava huomioon, että myös maltillisesti kasvavat yritykset ovat kansantalouden ja työllisyyden kannalta tärkeitä.

Lähes 50 prosenttia kasvuyrityksistä sijaitsi (kotipaikkakunta) Uudenmaan ELY-keskuksen alueella. Kasvuyrityksistä kuitenkin osa on monitoimipaikkaisia, joilla on toimipaikkoja kahden tai useamman ELY-keskuksen alueella tai myös ulkomailla. Erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen yritystoiminnan haasteena on kehittää kasvuhakuisten yritysten liiketoimintaa siten, että niiden avulla kyetään korvaamaan suurteollisuuden vientitoimintaa ja työllisyyttä.

Maassamme on moniin muihin EU-maihin verrattuna vähän kansainvälistyneitä pk-yrityksiä. Vuonna 2011 pk-yritysten osuus maamme tavaraviennistä oli 12–13 prosenttia, josta pienet alle 50 henkilön yritykset muodostivat ainoastaan neljä prosenttiyksikköä. Koko tavaraviennin arvosta yli 50 % muodostui kolmessa maakunnassa: Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla. Suomi on menettänyt maailmanmarkkinaosuuksiaan koko 2000-luvun ajan ja finanssikriisi vain nopeutti kehitystä.

Neuvoston maakohteisissa suosituksissa 2013 on kehoitettu Suomea lisäämään valmiuksia synnyttää innovatiivisia tuotteita, palveluita ja kasvuyrityksiä nopeasti muuttuvassa ympäristössä ja jatkaa teollisuuden monipuolistamista vähemmän energiaa kuluttaville sektoreille.

Elinkeinorakenteen monipuolistamiseksi ja kasvavien, innovatiivisten ja kansainvälistyvien yritysten lisäämiseksi on tarpeen tukea uusien yritysten käynnistymistä ja uuden liiketoiminnan kehittämistä, pk-yritysten uudistumista, kestävästä kasvusta ja kansainvälistymistä sekä uuden tiedon hyödyntämistä yrityksissä. Yrityksiä kannustetaan kehittämään uusia tuotteita ja palveluita etenkin kansainvälistyville markkinoille ja ottamaan käyttöön tuottavuutta edistäviä innovaatioita. Pk-yrityksiä tuetaan myös kasvupotentiaalinsa ja uuden liiketoiminnan kehittämisessä, erikoistumisessa ja verkostomaisen yhteistyön lisäämisessä. On tärkeää tunnistaa myös naisomisteisten yritysten kasvu- ja kansainvälistymispotentiaali ja tukea sitä. Toimenpiteiden kohteena ovat Eurooppa 2020 -strategian kansallisen toimenpideohjelman mukaisesti erityisesti työllistävät, innovatiiviset kasvuyritykset sekä alueiden omat vahvat ja uudet potentiaaliset toimialat.

Merkittävää kasvupotentiaalia elinkeinotoiminnassa on mm. ympäristöliiketoiminnassa, kaivoksissa, puurakentamisessa ja luovassa taloudessa. Ympäristöliiketoiminnan osuus yrityksissä on kasvanut vuodesta 2008 tasaisesti. Vuonna 2011 kasvu oli 10,6 prosenttia. Suomen tavoitteena on luoda vuoteen 2020 mennessä vähintään 40 000 uutta puhtaan teknologian työpaikkaa ja kaksinkertaistaa suomalaisten cleantech-yritysten yhteenlaskettu liikevaihto nykyisestä 20 miljardista 50 miljardiin (Cleantech-ohjelma). Ympäristöliiketoiminnan kehittäminen tukee Eurooppa 2020 -strategian mukaista kestävästä kasvusta ja parantaa elinkeinon kannaltakin tärkeää luonnonympäristön laatua. Sen avulla tehdään myös ilmastokestäviä investointeja. Kehittämispotentiaalia suomalaisessa teollisuudessa on uusien ja vanhojen teknologioiden yhdistäminen (bio-, ICT- ja nanoteknologiat) ja palveluliiketoiminnan kehittäminen, joiden avulla teollisiin tuotteisiin saataisiin uutta lisäarvoa. Resurssitehokkuuden merkittävällä nostamisella ts. vähemmästä enemmän -periaatteen noudattamisella, ympäristökuormitusta vähentämällä ja palveluliiketoiminnan kehittämisellä voidaan luoda uutta lisäarvoa ja tuotantopotentiaaleja.

Kaivosalan merkitys on kasvamassa Itä- ja Pohjois-Suomen merkittävien luonnonvarojen vuoksi. Luonnonvarojen kestävästi hyödyntämiseen tähtävä ja jatkojalostusta lisäävä t&k&i-toimintaa tarvitaan, jotta alalle saadaan kannattavaa yritystoimintaa. Itä- ja Pohjois-Suomessa myös matkailu-, elämys-, palvelu ja hyvinvointiyrittäjyys kasvattavat vetovoimaansa. Etelä- ja Länsi-Suomi ovat Suomen innovaatiotoiminnan ydintä ja alueella on aluekehityksen kannalta potentiaalia monella eri alalla, mm. vihreän kasvun mahdollistava biotalous ja siihen liittyvä uudenlainen tuotteistaminen voi luoda tulevaisuudessa hyvinvointia alueella.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta

Haaste: TUTKIMUS- JA INNOVAATIOPERUSTAN LAAJENTAMINEN

Neuvoston maakohteisien suositusten 2012 mukaan Suomen tutkimus- ja kehitystoiminnan (T&K) ja innovaatiotoiminnan suorituskyky on aiemmin ollut vahva, mutta se saattaa menettää asemiaan EU:n

innovointijohtajana, ellei innovatiivisten kasvuyritysten määrä lisäänty merkittävästi. Eurooppa 2020 -strategian kansallisen ohjelman mukaisesti kehittämistarpeet liittyvät tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan riittävän tason eli 4 prosentin bruttokansantuoteosuuden varmistamiseen. Kansallisen ohjelman (2013) mukaisesti korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten rakenteellista kehittämistä tulee jatkaa kokoamalla laajoja ja laadukkaita tutkimus- ja oppimisympäristöjä. Kansallisesti ja kansainvälisesti verkottuneiden innovaatioyhteisöjen lisäksi Suomeen tarvitaan vahvoja alueellisia innovaatiokeskittymiä, jossa hyödynnetään osaamista monialaisesti. Kansallisena tavoitteena on myös nostaa Suomi johtavaksi luonnonvarojen ja materiaalien kestävän, taloudellisen ja innovatiivisen hyödyntämisen osaamisen maaksi

Kokonaisuutena Suomessa tutkimus- ja kehittämistoimintaan käytettävät panokset suhteessa BKT:een ovat Suomessa tyydyttävällä tasolla. Viime vuosina T&K-toiminnan osuus suhteessa BKT:hen on ollut kuitenkin laskussa. Suomen erityisenä haasteena on, että T&K -investoinnit eivät ole generoituneet uudeksi liiketoiminnaksi ja työpaikoiksi odotetulla tavalla. Suomessa on melko vähän voimakkaan innovatiivista uutta yritystoimintaa. Varhaisen vaiheen yritykset tuovat vain harvoin markkinoille uusia tuotteita ja palveluja, jotka eivät kohtaa suoraan kilpailua muilta yrityksiltä tai jotka ovat kokonaan uusia asiakkaille. Kaiken kaikkiaan vain joka viides uusi yritys oli voimakkaasti innovatiivinen siten, että yrityksellä on ainutlaatuisia tuotteita ja palveluja tai yrityksellä ei ole kilpailijoita. Innovaatiotoiminnan keskeisenä tavoitteena tuleekin olla tiedon ja osaamisen jalostaminen kestävän talouskasvun ja ilmastonmuutoksen hillinnän rakennusaineiksi. Tuottavuuden parantaminen ei yksin riitä, vaan on pystyttävä luomaan kokonaan uusia markkinoita innovatiivisten tuotteiden ja palveluiden avulla. Naisten osuus innovaatiotoiminnassa on edelleen liian pieni ja onkin tunnistettava esteet naisten korkean koulutustason ja osaamisen muuntumisessa innovaatioiksi.

Toimenpiteillä vahvistetaan alueiden älykästä erikoistumista. Yritysrakenteen monipuolistamista jatketaan tukemalla pk-yritysten tuotteiden ja palveluiden kehittämistä sekä kehittämällä ja ottamalla käyttöön innovaatioperustaa laajentavia toimenpiteitä, jotka edistävät tuottavuuden kasvua ja ulkoista kilpailukykyä. Keskeisessä asemassa on innovatiiviset kaupunkiympäristöt -ohjelma (INKA). Panostuksia kohdistetaan maakuntien älykkään erikoistumisen strategioissa tunnistettuihin kärkitoimialoihin, osaamisalueisiin ja kehittämiskohteisiin. Alueilla olevalle osaamispotentialille ja kyvykkyydelle annetaan mahdollisuudet kehittyä huomioiden tiedon ja osaamisen monialainen yhdistäminen. Digitalisoituvassa maailmassa keskeinen menestystekijä on laadukas tieto sekä verkostomaiset toimintamallit sen tuottamisessa ja hyödyntämisessä. Uusimman tiedon helppo saatavuus, ripeä käyttöönotto, soveltaminen ja kaupallistaminen käytäntöön lisäävät alueiden kykyä sopeutua toimintaympäristön nopeisiin muutoksiin. Harvaan asuttujen alueiden kilpailukykyyn kehittämisessä ja maaseudun ja keskusten vuorovaikutuksen edistämisen kannalta uuden tiedon soveltaminen on keskeistä.

Harvaan asutut alueet

Haaste: PK-YRITYSTEN SAAVUTETTAVUUDESTA JOHTUVA HEIKOMPI KILPAILUKYKY

Saavutettavuuden edistäminen tukee Eurooppa 2020 -strategian kansallisen toimenpideohjelman mukaisesti yritysrakenteen monipuolistamista. Se toteuttaa resurssitehokkaan Euroopan lippulaiva-hanketta, jolloin saavutettavuuden tarpeisiin vastataan uuden teknologian ja kestävien ratkaisujen avulla kestävän kasvun saavuttamiseksi.

Suomen harvaan asutuilla alueilla toimivat yritykset sijaitsevat kaukana vientimarkkinoista ja kuljetuskustannukset muodostavat suhteellisen mittavan osuuden lopputuotteen hinnoista erityisesti, jos tuetaan matalan jalostusarvon tuotantoa. Teollisuuden vienti on useamman vuosikymmenen ajan ollut ns. perinteisten toimialojen varassa. Metsä-, paperi-, metalli- ja kemianteollisuus ovat muodostaneet vientiteollisuuden tuloista suurimman osan. Hieman myöhemmin mukaan on liittynyt elektroniikka- ja palveluliiketoiminta. Kemian- ja paperiteollisuuden omistusrakenteet ovat muuttuneet ainakin osittain kansainvälisiksi, myös elektroniikkateollisuuden globaali kilpailutilanne on kärjistynyt. Suurteollisuuden

kehittäminen resurssitehokkaammaksi, vähähiilisemmäksi ja ympäristöystävällisemmäksi antaa alihankintamahdollisuuksia ja kasvupotentiaalia pk-yrityksille ja lisää työllisyyttä sekä vahvistaa alueellisia osaamis- ja innovaatorakenteita.

Harvaan asutuilla alueilla solmukohtien hyvä saavutettavuus eri liikennemuodoilla on yritysten logistiikan kannalta tärkeää. Logistiikan kannalta tärkeimmät solmukohdat sijaitsevat alueellisissa keskuksissa sekä liikenneverkkojen vilkkaimmin liikennöidyillä osilla. Satamat, lentokentät, rautatieterminaalit, rajanylityspaikat, suuret teollisuuden tuotantolaitokset sekä suurimmat kumipyöräliikenteen terminaalit ovat merkittävimpiä solmukohtia.

Itä- ja Pohjois-Suomen kautta kulkee useita kansainvälisiä kuljetuskäytäviä, jotka luovat kasvupotentiaalia alueen yritystoiminnalle. Pohjois-Suomessa tavaravirtojen kasvua on odotettavissa erityisesti kaivosten käynnistyttyä ja taloudellisen toiminnan keskittyessä. Pääliikenneverkon toimivuus ja yritysten saavutettavuus ovat kohtalaisen hyviä, mutta verkolla on pullonkauloja ja eri liikennemuotojen yhteensovittamiseen liittyviä ongelmia. Selkeä haaste on myös liikenteen ja maankäytön yhteensovittaminen sekä energiatehokkuuden ja ilmastonmuutoksen aiheuttamat uudenlaiset haasteet.

Itä-Suomen osalta yritystoiminnan kasvupotentiaalia luo alueen sijoittuminen kahden metropolin ja kuuden miljoonan asukkaan vaikutusalueelle. Pietari on Itä-Suomen kannalta lähes yhtä lähellä kuin Helsinki. Odotukset Pietarin alueen kehityksen heijastusvaikutuksista Itä-Suomeen ovat kovat. Toinen Itä-Suomen erityispiirre on sisävesiliikenne, joka mahdollistaa suoran meritieyhteyden kansainvälisille vesille.

Harvaan asuttujen alueiden kilpailukyvyyn ja elinkeinorakenteen monipuolistamiseksi on parannettava elinkeinoelämää ja yritysten toimintaympäristöä tukevia liikenneväyliä ja kestävän kehityksen mukaisten liikennejärjestelmien ja liikkumismuotojen kehittämistä.

Ympäristö

Haaste: LUONNONVAROJEN KESTÄVÄ KÄYTTÖ

Suomen pitkän aikavälin tavoitteena on korkea ympäristön laatu, monimuotoinen luonto, vähäpäästöinen hiilineutraali yhteiskunta ja kestävä luonnonvarojen käyttö, mikä tukee myös Eurooppa 2020 -strategian tavoitetta kestävästä kasvusta. Tavoitteen saavuttaminen tarkoittaa elinkeinoelämän ja elämäntavan kehittämistä niin, että voidaan vähentää teollisuuden, maatalouden, energiantuotannon, liikenteen ja asumisen päästöjä, käyttää kestävästi luonnonvaroja ja korvata fossiilisten aineiden käyttöä uusiutuvalla energialla.

Luonnonvaroihin kohdistuva ympäristöä muuttava paine kasvaa edelleen. Sisävesien, pohjavesien ja etenkin Itämeren tilassa on edelleen parannettavaa. Ravinteiden ja haitallisten aineiden päästöihin liittyvillä innovatiivisilla ratkaisuilla voidaan parantaa ympäristön laatua. Nykyisillä kulutus- ja tuotantotavoilla luonnonvarojen käyttö lisääntyy, minkä seurauksena ympäristön pilaantumista, ilmastonmuutoksen etenemistä ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä on koko ajan vaikeampaa pysäyttää. Samalla energia ja useat raaka-aineet kallistuvat ja niukkenevat. Tulevaisuudessa taloudellinen kasvu ja hyvinvointi on pystyttävä tuottamaan merkittävästi pienemmällä luonnonvarojen käytöllä ja ympäristökuormituksella.

Puhtaan ympäristön ja luonnon tarjoamien hyötyjen taloudellinen arvo ja niihin perustuvan taloudellisen toiminnan mahdollisuudet ovat viime aikoina saaneet osakseen suurta mielenkiintoa kansainvälisesti ja kansallisesti. Luonnon monimuotoisuudesta saatavien palvelujen ja hyötyjen merkitys on kasvamassa ja niille syntyy uusia markkinoita.

Ympäristön laadun parantaminen ja luonnonvarojen kestävä käyttö tarjoavat uusia elinkeino- ja liiketoiminnan mahdollisuuksia ja monipuolisia työtilaisuuksia. Ympäristön laadun sekä luonnonvarojen kestävän käytön edistämisen osalta keskitytään innovaatio- kehittämistoimintaan, joka etsii ratkaisuja

elinkeino toiminnan ympäristökysymyksiin, etenkin alueiden luonnonvarojen hallintaan, kestäväan ja tehokkaaseen käyttöön sekä ympäristökuormituksen vähentämiseen liittyen.

Luonnonvarojen käytössä merkittäviä kehityssuuntia ovat materiaali- ja resurssitehokkuuden lisääminen sekä sopeutuminen ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Erityisesti pitkällä tähtäimellä on olennaista kyetä ennakoimaan ilmastonmuutoksen vaikutukset alueen luonnonvarojen hyödyntämiseen ja alueen luonnonolosuhteisiin perustuviin elinkeinoihin.

Itä- ja Pohjois-Suomen alue kuuluu yhteen maailman merkittävimmistä mineraalimuodostumista, minkä vuoksi kaivannaisteollisuuteen liittyvä potentiaali on alueella erityisen suuri. Erityistä huomiota on kiinnitettävä kaivostoiminnan ympäristöhaittojen ja -riskien hallintaan kehittämällä tuotantoprosessia ympäristöllisen ja sosiaalisen hyväksyttävyyden varmistamiseksi.

Energiatalous

Haaste: KORKEA ENERGIANKULUTUS ja ISOT KASVIHUONEKAASUPÄÄSTÖT

Eurooppa 2020 -strategian ilmasto- ja energiapaketin asettaman tavoitteen mukaisesti vuoteen 2020 mennessä EU:n yhteinen tavoite on vähentää kasvihuonekaasuja 20 prosentilla, lisätä uusiutuvan energian osuus 20 prosenttiin energian loppukulutuksesta sekä tehostaa energian kulutusta 20 prosentilla siitä, mitä se ilman uusia toimenpiteitä olisi. Suomen kansallisen toimenpideohjelman mukaisesti Suomelle näistä yhteisistä tavoitteista on ollut seurauksena sitovat tavoitteet ei-päästökauppasektorin päästöille (-16 % vuonna 2020) ja uusiutuvalla energialla (38 % vuonna 2020). Energiatehokkuusalalla on myös menossa selkeä siirtyminen vapaaehtois pohjaisesta edistämisestä velvoittavaan säädöspohjaiseen toimintaan.

Maakohtaisissa suosituksissa 2013 neuvosto korostaa tarvetta jatkaa teollisuuden monipuolistamista nimenomaan vähemmän energiaa kuluttaville aloille. Suomessa energian kokonaiskulutus henkeä kohti on lähes kaksinkertainen EU:n keskiarvoon verrattuna. Toisaalta lämmitystarpeemme on vastaavasti lähes kaksinkertainen. Teollisuutemme on raskasta ja energiaintensiivistä ja sama suhdeluku EU:hun verrattuna vallitsee tässäkin. Korkea energiankulutus ja siihen liittyvät suuret kasvihuonekaasupäästöt ovat seurausta pitkästä lämmitys- ja valaistuskautesta, energiaintensiivisestä teollisuudesta sekä pitkistä välimatkoista lähes kokonaan mutta harvaan asutussa maassa. Juuri korkeasta energiankulutuksestamme johtuu, että kasvihuonepäästöt ovat suuret, vaikka Suomella on jo nyt alhaisimpia fossiilisten polttoaineiden osuuksia OECD/Kansainvälisen energijärjestön IEA:n maista (neljänneksi alin Ruotsin, Ranskan ja Sveitsin jälkeen).

Suomi täyttäne meille EU:ssa asetetut energia- ja ilmastopoliittiset vuoden 2020 tavoitteet. Kuitenkin on oletettavissa, että tavoitteet tiukentuvat vuoden 2020 jälkeen. Esimerkiksi komission vuonna 2011 julkaisemassa vähähiilitiekartassa lähdettiin siitä, että EU:n tulee vähentää päästöjä alueellaan 80 % vuoteen 2050 mennessä voidakseen argumentoida olevansa 2 °C polulla.

Vähähiilinen talous ja ilmastonmuutoksen hillitseminen edellyttävät bioenergian käytön lisäämistä, mikä osaltaan luo paineita mm. metsien monikäytölle. Metsätalouden ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen tulevaisuudessa on tärkeimpiä haasteita. Tukemalla hajautettua uusiutuvan energian käyttöä lisätään energiaomavaraisuutta ja -varmuutta ja edistetään samalla vähähiiliseen talouteen siirtymistä.

Ilmastonmuutoksen hillinnässä suuri potentiaali löytyy kaupungeista. Kaupungit tai kaupungistuminen ei sinänsä ole syy suureen energiankulutukseen ja päästöihin vaan ennemminkin tapa, jolla kaupungeissa liikutaan, hajautuva kaupunkien rakenne sekä energiankäyttö asunnoissa ja rakennusten lämmityksessä.

Suomi on vahva energiateknologian ja cleantechin viejä. Energiateknologian vienti vuonna 2010 oli 6,6 miljardia euroa. Energiateknologioiden viennin kasvu on ollut erittäin vahvaa viimeisen kymmenen vuoden aikana, tyypillisesti noin 10 % vuodessa. Energiateknologia on osa puhdasta teknologiaa ja koko cleantech-vienti oli noin 12 miljardia euroa vuonna 2011, mikä on lähes 20 % koko maamme viennistä. Näiden alojen pk-yritysten kannalta erityinen haaste on se, että tuotteiden päämarkkinat ovat kaukana eli lähinnä Aasiassa, Afrikassa ja Etelä-Amerikassa. Toimiminen näillä markkinoilla edellyttää kykyä laajojen

toimituskokonaisuuksien hallinnasta. Tässä kotimaisilla pilot-kohteilla on merkitystä paitsi referenssien tuottajina mutta myös yhteistoiminnan alustoina.

Suomi panostaa suhteellisesti ehdottomasti eniten OECD-maista energia-alan tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Julkiset energiasektorin T&K-määrärahat ovat vajaa 0,1 % BKT:stä, mikä on noin kolme kertaa suurempi kuin keskimäärin.

Energiankulutuksen ja kasvihuonepäästöjen vähentämiseksi ohjelma tähtää uusiutuvan energian osuuden ja paikallisten energialähteiden käytön lisääntymiseen ja energia- ja materiaalitehokkuuden kasvattamiseen. Tämä tarkoittaa mm. uusiutuvaan energiaan liittyvien innovatiivisten ratkaisujen kehittämistä ja energia- ja resurssitehokkaiden tuotteiden kehittämistä niihin liittyvää liiketoiminnan edistämistä. Erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa suuri uusiutuvan energian tuotantopotentiali (biomassa, tuuli ja teollisuuden tuottama lämpö ja sivuvirrat) sekä metsä- ja maatalouden kehitysmahdollisuudet. Ilmastotavoitteiden saavuttaminen ja luonnonvarojen niukkeneminen edellyttävät myös kulutus- ja käyttäytymistottumusten muutosta kohti vähähiilistä elämäntapaa, jota voidaan vahvistaa mm kaupunkiympäristön suunnittelun avulla.

Väestönkehitys

Haaste: TYÖIKÄISEN VÄESTÖN VÄHENEMINEN IKÄÄNTYMISEN TAI POISMUUTON SEURAUKSENA

Työikäinen väestö Suomessa vähenee seuraavina vuosikymmeninä merkittävästi väestön ikääntymisen ja suurien ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen seurauksena. Lisäksi suuri määrä työikäisiä siirty ennen aikaisesti työkyvyttömyyseläkkeelle, usein pitkäaikaistyöttömyyden kautta. Kaikkiaan eläkkeelle siirty vuosina 2007–2025 lähes 1,2 miljoonaa henkilöä. Työikäisen väestön vähentyessä työvoiman saatavuuden turvaaminen edellyttää työvoimapotentiaalin mahdollisimman täysimääräistä käyttöä.

Alueet ovat hyvin erilaisia väestökehitykseltään ja työikäisen väestön osuus vaihtelee maakunnittain. Mikäli väestökehitys jatkuu nykyisellään, lasten ja työikäisten määrä säilyy ennallaan vain Uudellamaalla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla. Puolessa maakunnista työikäisten määrä vähenee vähintään viidenneksellä, Kainuussa, Etelä-Savossa ja Lapissa jopa 30–40 prosenttia. Väestön ikääntyminen on nopeinta Itä-Suomessa, missä väestöennusteiden mukaan työikäisen väestön määrä vähenee yli 5 prosenttia vuosien 2010 ja 2020 välisenä aikana. Supistuvan väestön alueella Itä- ja Pohjois-Suomessa työikäisten määrä vähenee kokonaisväestöstä nopeammin. Harvaan asutulla maaseudulla vähenevät kaikki muut ikäluokat paitsi 65 vuotta täyttäneet. Kaikissa Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnissa keskimääräinen eläköitymisikä on alle valtakunnallisen keskiarvon ja 25–64-vuotiaista sairaseläkkeen saajia on niin ikään selvästi keskimääräistä enemmän.

Maaseutualueilla – erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa – haasteena on myös vääristynyt väestörakenne. Monilla maaseutukunnilla on vaikeuksia tarjota naisille mielekästä, koulutusta vastaavaa työtä. Tasainen sukupuolijakauma on väestönkehityksen kannalta merkittävä asia, joka vaikuttaa mutta myös paikkakunnan ja alueen vetovoimaan sekä sosiaaliseen ilmapiiriin. Työmarkkinoiden monipuolisuus olisi erityisen tärkeää naisten työllisyydelle, sillä naisten koulutustaso on usein miesten koulutustasoa korkeampi.

Ulkomaan kansalaisten määrä Suomessa on 2000-luvulla kasvanut tasaisesti (Maahanmuuton vuosikatsaus 2011; SM). Vuonna 2011 ulkomaalaisten osuus väestöstä oli 3,4 %. Ulkomailla syntyneistä 64 % on alkuperältään Eurooppalaisia. Vuonna 2011 Suomeen muutti 29 500 henkilöä, mikä on itsenäisyyden aikana suurin vuosittain lukumäärä. Yleisimmät syyt maahanmuutolle ovat olleet perheside, opiskelu tai työ. Alueellisia ja alakohtaisia pullonkauloja työvoiman kysynnässä paikataan ulkomaalaisella työvoimalla, mikä aiheuttaa myös erilaisia haasteita julkisten palvelujen järjestämiselle ja kotouttamistoimenpiteiden edelleen kehittämiseksi.

Työurien pidentäminen edellyttää työelämän laadun ja tuottavuuden parantamista, työterveyden ja työkyvyn ylläpitämistä, työolojen, työyhteisöjen ja johtamisen kehittämistä sekä naisten ja miesten erilaisten aseman ottamista huomioon työmarkkinoilla. Ikääntyvien ja osatyökykyisten työssä toimimisen

edellytyksiä on parannettava ja kehitettävä näitä tukevia toimia työpaikoilla ja työterveyshuollossa. Väestön ikärakenteen muutosta tarkasteltaessa löytyy syy myös osatyökykyisten työhön osallistumisen tukemiseen. Osatyökykyisten työllistymisen edistäminen on tärkeää kestäväen talouskasvun, työllisyyden ja kilpailukykyyn vahvistamisen, julkisen talouden kestävyuden sekä köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämisen näkökulmasta. Koska työikäisen väestön määrä vähenee, on tärkeä saada koko työikäisten potentiaali käyttöön myös osatyökykyisten ja ikääntyvien osalta sopeuttamalla työtä ja työolosuhteita ja samalla myös työyhteisön toimintaa heille sopiviksi.

Työllisyys ja aluetaloudet

Haaste: TYÖTTÖMYYS, ERITYISESTI NUORET JA PITKÄAIKAISTYÖTTÖMÄT

Kansallinen Eurooppa 2020 -strategian mukainen työllisyystavoite (Valtiovarainministeriön julkaisu 10a/2013) – 78 %:n työllisyysaste 20–64-vuotiaiden ikäryhmässä – on kunnianhimoisempi kuin EU:n yleistavoite. Ohjelman valmisteluvaiheessa Suomen taloustilanne ei kuitenkaan näytä tukevan kansallisen tavoitteen saavuttamista. Tavoitteeseen pyrkiminen edellyttää työvoiman kysyntää lisäävän talous- ja elinkeinopolitiikan lisäksi työvoiman tarjontaa lisäävää, tuottavuutta nostavaa ja työmarkkinoiden toimivuutta parantavaa työpolitiikkaa. Neuvoston vuonna 2013 antamissa maakohtaisissa suosituksissa (COM(2013) 376 final, Bryssel 24.5.2013) kannustetaan Suomea parantamaan ikääntyvien työllisyysastetta ja toteuttamaan toimenpiteitä nuorten ja pitkäaikaistyöttömien työmarkkina-aseman parantamiseksi keskittyen erityisesti työn kannalta merkityksellisen osaamisen kehittämiseen.

Suhdannetilanteeseen nähden työllisyys kehittyi varsin myönteisesti vuonna 2012 työllisyysasteen ollessa 69 % ja työttömyysasteen laskettua 7,7 %:iin. Työttömyystilanne oli vaikeinta Itä-Suomessa. Alimmat työttömyysasteet olivat Keski-Pohjanmaalla (4,9 %), Pohjanmaalla (6,0 %) ja Uudellamaalla (6,9 %). Vuoden 2012 lopulla talousnäkyvät kuitenkin jälleen heikkenivät, minkä seurauksena myös työllisyystilanne alkoi heiketä erityisesti vientipainotteisilla kaupunkialueilla, mm. Oulu, Jyväskylä, Salo.

Kansallisessa Eurooppa 2020 -strategiaa toteuttavassa ohjelmassa korostetaan työvoiman hyödyntämistä täysimääräisesti yhtenä kasvun edellytyksenä. Työllisyyspoliittisten toimenpiteiden erityisinä kohderyhminä mainitaan nuoret, pitkäaikaistyöttömät ja maahanmuuttajat. Ohjelmassa todetaan, että työllisyysasteen nostamisepotentiaalia löytyy kaikista ikäryhmistä, mutta eniten parhaassa työiässä olevista sekä ikääntyvistä työntekijöistä. Nuorten työllisyysessä erityistä huomiota tulisi kiinnittää työmarkkinoilta syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin. Sukupuolen mukaan jakautuneet koulutus- ja työmarkkinat ovat myös haaste, joka on otettava huomioon työvoiman täysimääräisen hyödyntämisen toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Nuorten työllisyyden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen ovat keskeisiä haasteita koko Manner-Suomen alueella. Taantuman voimistuessa erityisesti alle 25-vuotiaiden työttömyys kasvaa voimakkaasti. Vuonna 2012 19 % alle 25-vuotiasta oli työttömänä. Nuorisotyöttömyys kohdistuu useammin nuoriin miehiin (19,9 %) kuin naisiin (18 %). 15–24-vuotiaiden nuorten työttömien osuus samanikäisestä väestöstä oli 9,7 % eli noin joka kymmenes nuori oli työtön. Merkittävää on, että myös korkeakoulutettujen vastavalmistuneiden nuorten työttömyys on kasvanut kovaa vauhtia. Vastavalmistuneiden korkeasti koulutettujen työttömyys oli kasvanut heinäkuussa 2013 21,9 % vuoden takaiseen verrattuna. Yli 50-vuotiaiden työttömyys on ollut korkea pitkään ja ikääntyneiden työttömien työnhakijoiden määrä on pysytellyt samalla tasolla 1990-luvun lopulta lähtien. Huhtikuussa 2013 yli 50-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden oli kasvanut 12,5 % edelliseen vuoteen verrattuna. Kuitenkin 55–59-vuotiaiden työttömien määrä on laskenut, kun 60 vuotta täyttäneiden työttömien määrä on kasvanut. Jatkossa etenkin yli 60-vuotiaiden työttömyys kasvaa.

2000-luvun alun myönteisen kehityksen jälkeen maahanmuuttajien työttömyysaste kääntyi jyrkkään nousuun vuonna 2008. Vuonna 2012 maahanmuuttajien työttömyysaste oli 25,1 %, mikä oli yli kolminkertainen koko väestöön verrattuna. Vastaavasti maahanmuuttajien työllisyysaste (51,2 %) on tuntuvasti koko väestön työllisyysastetta (68,6 %) alaisempi. Maahanmuuttajanaisten työllisyysaste on puolestaan

selvästi alhaisempi ja työttömyysaste korkeampi kuin miesten. Työllisyys- ja työttömyysasteissa on merkittäviä alueellisia eroja. Suurin osa työttömistä maahanmuuttajista asuu Etelä- ja Länsi-Suomessa.

Vaikeasti työllistyvien määrä vaihtelee maan eri puolilla. On huomattava, että vaikka jossain osassa maata vaikeasti työllistyvien suhteellinen osuus voikin olla hälyttävän suuri, on jossain muualla päin vastaavasti lukumääräisesti enemmän vaikeasti työllistyviä. Vaikeasti työllistyvien osalta tilanne on hankalampi Itä- ja Pohjois-Suomessa.

Yksittäisillä seuduilla tilanne vaihtelee maakuntien sisälläkin voimakkaasti. Työttömyyden kokonais-tilanteeseen ovat vaikuttaneet oleellisesti alueille kohdistuneet äkilliset rakennemuutokset sekä ammattirakenteen muutoksen aiheuttama kysynnän ja tarjonnan epäsuhta. Rakennemuutoksesta aiheutuvien työttömyysongelmien odotetaan ohjelmakauden alkuvaiheessa jatkuvan. Heikko suhdannetilanne aiheuttaa etenkin teollisuuden työpaikkojen vähenemistä. Rekrytointiongelmia on yrityksissä koettu erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomessa: Satakunnassa, Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa. Keskimääräistä vähemmän rekrytointiongelmia on esiintynyt Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Rekrytointiongelmissa ja alueen työttömyystilanteella on yhteys toisiinsa.

Rakennemuutokset eri aloilla ja alueilla haastavat etsimään jatkuvaa kestävää uudistamista ja sopeutumiskykyä sekä kykyä ennakoivasti varautua muutoksiin. Suomessa on todettu, että työelämän laadulla ja työpaikan taloudellisella menestyksellä on selvä yhteys: mitä korkeampi laatuarvosana, sitä parempi taloudellinen menestys. Ainoastaan laadullisesti hyvin ja tuottavasti vai kannattavasti toimivat yritykset ja työpaikat säilyttävät ja luovat uutta työtä. Työ- ja elinkeinoelämän kehittämisen tavoitteena on lisätä työn tuottavuutta ja tätä kautta yritysten ja muiden työorganisaatioiden kilpailukykyä ja yleistä hyvinvointia. Työ- ja elinkeinoelämän kehittämistä tarvitaan lisäämään työmotivaatiota ja työhön sitoutumista ja ennen kaikkea vähentämään työstä poistumista.

Osaava työvoima

Haaste: MUUTTUVAT OSAAMISTARPEET JA JOUSTAVAT SIIRTYMÄT KOULUTUS- JA TYÖURILLA

Suomi on Eurooppa 2020 -strategiaa toteuttavassa kansallisessa ohjelmassaan sitoutunut mm. nuorten koulutustason parantamiseen ja varhain koulutuksen päättäneiden vähentämiseen. Suomi on asettanut tavoitteekseen, että vuoteen 2020 mennessä vähintään 42 prosenttia 30–34-vuotiaista on suorittanut korkeakoulututkinnon ja opintonsa keskeyttäneitä on enintään 8 prosenttia 18–24-vuotiaista. Neuvoston vuonna 2013 antamissa maakohtaisissa suosituksissa korostetaan erityisesti osaamisen kehittämistä keinona parantaa nuorten ja pitkäaikaistyöttömien työmarkkina-asemaa. Kansallisessa ohjelmassa tuodaan esille tärkeänä toimenpiteenä vahvistaa yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä alueidensa yritysten ja innovaatiotoiminnan keskeisten toimijoiden kanssa pitkän aikavälin osaamistarpeisiin vastaamiseksi. Eurooppa 2020 -strategian tavoitteisiin myötävaikutetaan vuoden 2013 alusta jokaiselle alle 30-vuotiaalle nuorelle annettavan yhteiskuntatakuun avulla. Sen perusteella jokainen peruskoulun päättänyt alle nuori saa koulutuspaikan lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa, työpajassa tai kuntoutuksessa.

Osaavan työvoiman saatavuuden varmistamiseksi koulutuksella on merkittävä rooli. Pelkän peruskoulun varaan jäämisellä on kauaskantoisia seurauksia. Vain perusasteen suorittaneiden työllisyysaste nousee parhaimmillaankin vain 60 %:iin. Keskiasteen tutkinto nostaa työllisyysastetta 10–20 prosenttiyksikköä miehillä ja 20 prosenttiyksikköä naisilla jo nuorten keskuudessa. Keskiasteen tutkinto nostaa miesten työvuosiodotetta kuudella ja naisten yhdeksällä vuodella. Korkean asteen tutkinto nostaa miesten työllisyyttä vielä runsaat 10 prosenttiyksikköä ja naisten työllisyyttä jopa 15 prosenttiyksikköä. Korkean asteen tutkinnon suorittaneet miehet ja naiset saavuttavat 90 prosentin työllisyysasteen, kun keskiasteen suorittaneiden työllisyystaso on parhaimmillaan 80 prosenttia ja perusasteen suorittaneiden 60 prosenttia.

On entistä tärkeämpää varmistaa, että koulutuksen laadullinen ja määrällinen tarjonta ja työvoiman kysyntä kohtaavat toisensa, mahdollisimman moni nuori aloittaa tutkintoon johtavassa koulutuksessa heti

perusopetuksen jälkeen, työmarkkinoille siirrytään mahdollisimman sujuvasti ammatillisen koulutuksen tai korkeakoulutuksen jälkeen ja myös syrjäytymisvaarassa olevien ja erilaisten oppijoiden ammattiosaamisesta huolehditaan. Opiskelijoilta puuttuu usein realistinen käsitys tulevan työelämän mahdollisuuksista erityisesti aloilla, jotka eivät valmista suoraan mihinkään ammattiin tai joilla työllisyystilanne vaihtelee rajusti, mikä pitkittää opintoja ja hidastaa valmistumista. Nuorilla on myös usein hyvin kapea suuntautuminen vain perinteisiin oman sukupuolen mukaisiin ammatteihin, mikä rajoittaa koulutusvalintoja. Lisäksi on tärkeää vahvistaa elinikäistä oppimista ja huolehtia työssä olevien osaamisen ja ammattitaidon päivittämisestä ja kehittämisestä, jotta varmistetaan osaaminen, jolle maamme talous rakentuu tulevaisuudessa. Uuden oppiminen ja ammattiosaamisen kehittäminen ovat edellytys tuottavuuden kasvulle, kun työpanoksen määrä ei väestön ikääntyessä enää kasva.

Rakennemuutokset ja väestön ikärakenteen kehitys näkyvät vahvasti työmarkkinoilla ja koulutustarpeissa. Työikäisten määrän pienentyessä koulutustarjonnan ja sen oikean mitoituksen merkitys korostuu. Työpaikkoja avautuu kaikkiin ammattiryhmiin riippumatta niiden kokonaiskehityksestä. Pääammattiryhmistä suurin uuden työvoiman kokonaistarve on sosiaali- ja terveysalan työssä ja palvelutyössä. Kuitenkin myös pieneneville toimialoille tarvitaan runsaasti uutta työvoimaa. Uusien kasvualojen löytäminen ja kehittäminen on myös yhä tärkeämpää, jolloin erilaisten osaamisten, ml. luova osaaminen, yhdistäminen on keskeistä.

Talouden muutosten vuoksi Suomen elinkeino- ja ammattirakenne uudistuu ja sen myötä osaamisen laadulliset ja määrälliset vaatimukset muuttuvat nopeastikin. Suomi voi kilpailla globaaleilla markkinoilla ainoastaan vahvalla osaamisella ja luovuudella sekä hyödyntämällä uusia sosiaalisia ja teknologisia innovaatioita ja digitalisoitumisen mahdollisuuksia. Alueiden älykäs erikoistuminen edellyttää innovaatio- ja koulutusrakenteilta tiivistä vuorovaikutusta ja mm. T&K&I-valmiuksien parantamisessa eri rahastojen saumatonta yhteistyötä.

Miehet ja naiset työmarkkinoilla

Haaste: TYÖ- JA KOULUTUSURIEEN SUKUPUOLEN MUKAINEN ERIYTYMINEN

Työmarkkinat ovat Suomessa edelleen vahvasti sukupuolen perusteella jakautuneet, mikä voi haitata niiden joustavaa toimintaa. Naisvaltaisina toimiala on julkinen hallinto sisältäen koulutuksen ja sosiaali- ja terveysalan, jossa 3/4 työssä käyvistä on naisia. Seuraavaksi tulevat rahoitus- ja vakuutusala (71 %) ja muut palvelut (65 %). Miesten suosiossa ovat perinteiset rakentamisen (94 %) ja sähkö-, lämpö-, kaasu-, ja lvi-huoltoala (84 %). Myös teollisuuden työllistävistä noin 3/4 on miehiä. Pienin suhteellinen osuus miehillä on julkisen hallinnon työpaikoista, siinäkin kuitenkin neljännes, joten kun naisia on esimerkiksi rakennussektorilla vain (6 %) ja huoltoalalla (16 %), voidaan todeta miesten työpaikkajakauma tasaisemmaksi eri toimialoilla. Naiset toimivat yrittäjinä ja erityisesti työnantajayrittäjinä harvemmin kuin miehet. Vuonna 2010 2,1 % työssäkäyvistä naisista toimi työnantajina, kun miehistä 6,1 % toimi työnantajayrittäjinä (OECD).

Suomessa naisten koulutustaso on jonkin verran korkeampi kuin miehillä. Tilastokeskuksen tietokannan mukaan kaikista tutkinnon suorittaneista 51 prosenttia on naisia. Kun tarkastellaan perusasteen tutkinnon suorittamista koulutusalan ja sukupuolen mukaan, voidaan todeta miesvaltaisimpina aloina tekniikan, maa- ja metsätalouden sekä luonnontieteiden alat. Naisten suosiossa ovat kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen ala, palveluala, terveys- ja sosiaaliala sekä opetusala. Lähes 90 prosenttia terveys- ja sosiaalialan tutkinnon suorittaneista oli naisia vuonna 2010. Tekniikan alan tutkinnon suorittaneista yli 80 prosenttia oli miehiä. Naisten koulutustaso ei näy yhtä vahvasti innovaatioiden kehittämisessä – vain 10,8 % patenttihakemusten kirjatuista keksijöistä oli naisia (OECD, 2011).

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan perheen nuorimman lapsen ikä vaikuttaa 20–59-vuotiaiden äitien työllisyyteen. Kun nuorin lapsi on alle 3-vuotias, äideistä on työllisiä vain noin puolet. Äitien työllisyysaste nousee samalle tasolle kuin isien (noin 90 %) vasta, kun nuorin lapsi on kouluiässä. Isien

työllisyysasteeseen lasten ikä ei vaikuta. Isät käyttävät Suomessa vähiten perhevapaita verrattuna muihin Pohjoismaihin.

Naiset työskentelevät miehiä useammin epätyöllisissä työsuhteissa. Vuonna 2010 naisista 19,6 prosenttia oli osa-aikatyössä, kun miesten vastaava osuus oli 10 prosenttia. Opiskelu on suurin syy miespalkansaajien osa-aikatyön tekemiseen, naispalkansaajista noin kolmannes työskentelee osa-aikaisesti, koska kokoaika-työtä ei löytynyt. Lastenhoidon vuoksi osa-aikatyötä tekeviä naisia on palkansaajista 13 prosenttia ja miehistä 1 prosenttia. Vuonna 2011 naiset työskentelivät kaikissa ikäryhmissä miehiä useammin määräaikaisissa työtehtävissä. Ikäryhmässä 25–34 määräaikaisesti työskentelevien naisten osuus kaikista palkansaajista oli yhteensä 26,8 % kun miesten osuus oli 15,6 %. Myös ikäluokassa 35–44 naisten osuus (15,1 %) määräaikaisista oli yli kaksinkertainen miehiin (6,9 %) verrattuna. Yli 55-vuotiaiden osalta sukupuolten välinen ero kaventui jo merkittävästi, naisten osuus määräaikaista oli 7,1 prosenttia kun vastaava miesten osuus oli 6,3 prosenttia.

Syrjäytymiseen johtavalla polulla miesten suhteellinen osuus on koko Itä- ja Pohjois-Suomen alueella selvästi väestöosuutta suurempi. Alueella laajasta rakennetyöttömyydestä miehiä on noin 59 prosenttia. Suurin osa äkillisten rakennemuutosten aiheuttamista työpaikkamenetyksistä on kohdistunut miesvaltaisille aloille. Pitkäaikaistyöttömistä miehiä on n. 62 prosenttia (koko maassa 60 %). Myös keskimääräinen työiän odote on miehillä noin 1–1,5 vuotta alempi. Kehityssuunta on edelleen huolestuttava, sillä myös nuorista työttömistä 60 prosenttia on miehiä.

Sosiaalinen osallisuus

Haaste: HYVINVOINTI- JA TERVEYSEROJEN SEKÄ ERIARVOISTUMISEN KASVU

Eurooppa 2020 -strategian tavoitteisiin liittyvien indikaattoreiden mukaan köyhyys- tai syrjäytymisriski koskettaa Suomessa kaikkiaan lähes 900 000 henkilöä (Eurostat, 2011) eli 17,9 %:a väestöstä. Tähän lasketaan vajaatyöllistetyissä kotitalouksissa asuvat, tulonsiirtojen jälkeen köyhyysriskissä olevat ja/tai vakavasta materiaalisesta puutteesta kärsivät henkilöt. Kansallisesti on arvioitu, että Eurooppa 2020 -strategian yleistavoitteen saavuttamiseksi Suomessa tulee köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien määrää vähentää noin 150 000 henkilöllä. Näistä noin 50 000 henkilön osalta tavoite on saavutettavissa työllisyyttä edistävin toimenpitein. Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien joukkoon sisältyy noin 300 000 vajaatyöllistä. Noin puolet vajaatyöllisistä kuuluu ryhmään, jotka eivät joko ole pienituloisia tai heitä ei ole helppo työllistää. Tähän ryhmään kuuluu esimerkiksi noin 100 000 työkyvyttömyyseläkeläistä. Neuvoston maakohtaisissa suosituksissa on kiinnitetty huomiota erityisesti mm. pitkäaikaistyöttömien työmarkkina-aseman parantamiseen.

Pienituloisen sekä pitkittyneesti pienituloisen väestön osuus on kasvanut viime vuosina. Suhteellinen köyhyysaste on lähes kaksinkertaistunut kuluneen viidentoista vuoden aikana Suomessa. Tämä näkyy toimeentulotukimenojen kasvussa. Suuri osa pienituloisista on työttömiä tai muusta syystä (esim. työkyvyttömyys) työelämän ulkopuolelle jääneitä. Köyhyysriski ja syrjäytyminen työmarkkinoilta kasautuvat usein samoille väestöryhmille. Vammaiset, ikääntyneet työnhakijat ja etniset vähemmistöt kokevat myös suoranaista syrjintää pyrkiessään työelämään. Erityisen huolestuttavaa on pitkäaikaistyöttömyyden ja pitkään toimeentulotukea saaneiden määrän kasvu sekä yleistynyt nuorisotyöttömyys. Pitkäaikaistyöttömistä suurin osa on yli 50-vuotiaita. Alueellisesti toimeentulossa ja työllisyydessä on suuria eroja. Köyhyysriskiin ja syrjäytymiseen vaikuttaa myös sukupuoli. Suurin köyhyysriski koskee yksinhuoltajia sekä ikääntyviä yksin eläviä naisia.

Työikäisen väestön työvoimapotentialin hyödyntämistä vaikeuttavat viimeisen parinkymmenen vuoden aikana syventyneet hyvinvointi- ja terveyserot. Suomen haasteena on erityisesti sosioekonomisten terveyserojen kasvu. Suomalaisten yleinen hyvinvoinnin taso on jatkuvasti kohentunut, mutta hyvinvoinnin jakautuminen väestössä on yhä eriarvoisempaa: koettu terveys ja pitkäaikaissairastavuus vaihtelevat suuresti tulojen mukaan. Työssä olevien ja työttömien väliset terveyserot ovat selkeitä lähes kaikilla hyvinvoinnin ja terveyden mittareilla mitattuna. Varsinkin pitkittyessään työttömyys lisää sairastavuutta ja

heikentää hyvinvointia. Työttömillä on taloudellisten ja terveydellisten ongelmien lisäksi ongelmia terveyspalveluiden saannissa. Työttömät käyttävät myös kuntoutuspalveluita huomattavasti vähemmän kuin työssä olevat. Myös alueelliset terveyserot ovat edelleen merkittäviä. Sairastavuus on Itä- ja Pohjois-Suomessa suurempi kuin maan länsi- ja lounaisosissa.

Asunnottomuus, mielenterveys- ja päihdeongelmat kohdistuessaan erityisesti nuoriin ovat vakavia yhteiskunnallisia ongelmia, joiden seuraukset ovat pitkäkestoisia. Vakiintuneilla ohjaus- ja palvelujärjestelmillä ei toistaiseksi ole ollut riittävästi keinoja vastata nuorten sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviin koulutus-, kuntoutus- ja työllistymistarpeisiin. Aktivoinnilla on ollut myönteinen vaikutus niiden nuorten tilanteeseen, joiden työllistymisedellytykset ovat hyvät jo entuudestaan, mutta keskimääräistä enemmän tukea tarvitsevilla nuorilla, moniongelmaisilla nuorilla ja nuorilla, joilla on maahanmuuttajatausta tai erilainen etninen tausta, aktivoinnin tuloksellisuus on ollut vähäisempää. Syrjäytymisen polut ovat tyypillisesti erilaisia nuorilla naisilla ja miehillä. Määrällisesti syrjäytyminen koskee enemmän nuoria miehiä, mutta toisaalta nuorten naisten ja tyttöjen ongelmat ovat usein kaikkein vaikeimpia.

Työmarkkinoille kiinnittyminen ja työn tekeminen ovat ensisijaiset ja kestävimät keinot torjua köyhyyttä, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. Hyvinvointi ja terveys ovat voimavaroja, joiden avulla yksilöt kykenevät osallistumaan yhteisön toimintaan ja hankkimaan ja ylläpitämään hyvinvointiaan sekä sen kannalta tärkeitä resursseja, kuten tuloja ja koulutusta. Sosiaalista eriarvoisuutta vähennetään vaikuttamalla esimerkiksi koulutukseen ja työllisyysmahdollisuuksiin, tukemalla sosiaalisia verkostoja ja haavoittuvassa asemassa olevia ja kehittämällä palvelujen saatavuutta ja laatua yhdenvertaiseksi. Erityistä huomiota tulee kiinnittää työttömien ja osatyökykyisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Oleellista on kehittää ehkäiseviä toimia niin, että työelämän ulkopuolelle joutuneet pääsevät niistä osallisiksi. Palvelujen saatavuuden ohella on kehitettävä palvelujen sisältöjä työttömien ja työelämästä syrjäytyneiden erityistarpeita mahdollisimman hyvin vastaaviksi.

Paikallinen kehittäminen on yksi keino edistää aktiivista kansalaisuutta, osallistumista, vahvistaa yhteisöllisyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Myös yksilöiden ja yhteisöjen voimaistaminen oman elämänsä hallintaan nousee yhä tärkeämpään rooliin. Tämä haastaa kuntia tulevana vuosina tukemaan uusien yhteisöllisyyden muotojen kehittymistä sekä hallinnon ja kuntalaisten välistä vuorovaikutusta ja osallistumista. Paikallistason kohdennettujen palveluiden lisäksi tulee vahvistaa ja vakiinnuttaa valtakunnallisia malleja, joilla tuetaan irtipääsyä pitkittyneestä ulkopuolisuudesta ja siihen mahdollisesti kytkeytyvistä terveydellisistä ja sosiaalisista pulmista.

Taulukko 1. Valitut temaattiset tavoitteet ja investointiprioriteetit

Valitut temaattiset tavoitteet	Valitut investointiprioriteetit	Perustelu
Pk-yritysten kilpailukyvyyn parantaminen	<p>Yrittäjyyden edistäminen erityisesti helpottamalla uusien ideoiden taloudellista hyödyntämistä ja tukemalla uusien yritysten perustamista</p> <p>Toimet, joilla tuetaan pk-yritysten edellytyksiä sitoutua kasvu- ja innovaatioprosesseihin</p>	<p>Yritysten heikentynyt kv-kilpailukyky ja yksipuolinen elinkeinorakenne</p> <p>Vähäinen kasvavien ja kansainvälistyvien yritysten määrä</p> <p>Itä- ja Pohjois-Suomen yritysten heikompi kilpailukyky</p> <p>Maakohtainen suositus lisätä valmiuksia synnyttää innovatiivisia tuotteita, palveluita, kasvuyrityksiä ja jatkaa teollisuuden monipuolistamista vähemmän energiaa kuluttaville sektoreille</p> <p>Eurooppa 2020 -strategian kansallisen toimenpideohjelma mukainen T&K-toiminnan 4 %:n BKT-osuuden varmistamiseen.</p>
Tutkimuksen, teknologian kehittämisen ja innovoinnin tukeminen	<p>Tutkimus- ja innovointitoiminnan infrastruktuurin parantaminen alan huippuosaamisen...</p> <p>Yritysten innovaatioon ja tutkimukseen tekemien investointien parantaminen, yritysten, erityisesti tutkimus- ja kehityskeskusten ja korkeakouluopetuksen välisten yhteyksien ja synergian kehittäminen...</p>	<p>Yritysten heikentynyt kv-kilpailukyky ja yksipuolinen elinkeinorakenne</p> <p>Vähäinen kasvavien ja kansainvälistyvien yritysten määrä</p> <p>Itä- ja Pohjois-Suomen yritysten heikompi kilpailukyky</p> <p>Maakohtainen suositus lisätä valmiuksia synnyttää innovatiivisia tuotteita, palveluita, kasvuyrityksiä ja jatkaa teollisuuden monipuolistamista vähemmän energiaa kuluttaville sektoreille</p> <p>Eurooppa 2020 -strategian kansallisen toimenpideohjelma mukainen T&K-toiminnan 4 %:n BKT-osuuden varmistamiseen.</p>
Vähähiiliseen talouteen siirtymisen tukeminen kaikilla aloilla	Tutkimuksen, innovoinnin ja vähähiilisten teknologioiden käyttöönoton edistäminen	<p>Suuri energiankulutus ja isot kasvihuonekaasupäästöt</p> <p>Maakohtainen suositus lisätä</p>

		<p>valmiuksia synnyttää innovatiivisia tuotteita, palveluita, kasvuyrityksiä ja jatkaa teollisuuden monipuolistamista vähemmän energiaa kuluttaville sektoreille</p> <p>Suomen kansallisen toimenpideohjelman mukaisesti ei-päästökauppasektorin päästöille (-16 % vuonna 2020) ja uusiutuvalla energialle (38 % vuonna 2020).</p>
Työllisyyden edistäminen ja työvoiman liikkuvuuden tukeminen	<p>Työnhakijoiden ja työvoiman ulkopuolella olevien pääsy työpaikoihin, myös paikallisten työllisyysaloitteiden kautta, ja työvoiman liikkuvuuden tukeminen</p> <p>Työntekijöiden, yritysten ja yrittäjien mukautuminen muutoksiin</p> <p>Naisten ja miesten tasa-arvo sekä työ- ja yksityiselämän yhteensovittaminen</p>	<p>Korkea nuorten työttömyysaste, kasvava pitkäaikaistyöttömien määrä, matala ikäänntyneiden työllisyysaste; joista myös maakohtainen suositus</p> <p>Globalisaation, äkillisten rakennemuutosten ja ikäänntymisen tuomat haasteet, työurien pidentäminen</p> <p>Voimakkaasti eriytyneet työmarkkinat, koko työvoimapotentialien hyödyntäminen</p>
Investoiminen koulutukseen, ammattitaitoon ja elinikäiseen oppimiseen	Parannetaan pääsyä elinikäiseen oppimiseen, kohennetaan työvoiman ammattitaitoa ja pätevyyttä ja lisätään koulutusjärjestelmien relevanttiutta työmarkkinoiden kannalta	Rakennemuutoksista johtuvat muuttuvat osaamistarpeet, työurien pidentäminen erityisesti niiden alkupäästä, osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen sekä älykkään erikoistumisen tukeminen
Sosiaalisen osallisuuden edistäminen ja köyhyyden torjunta	Aktiivinen osallisuus	Syrjäytymiskehityksen pysäyttäminen ja hyvinvointierojen lieventäminen, koko työvoimapotentialin käyttö

1.2 Perustelut rahoituksen jakamiselle temaattisille tavoitteille

Pk-yritysten kilpailukyvyyn parantamisen temaattiseen tavoitteeseen on kohdistettu n. 28 % EAKR-rahoituksesta, tutkimuksen, teknologian kehittämisen ja innovoinnin tukemisen tavoitteeseen n. 41 % ja vähähiiliseen talouteen siirtymisen tukemisen tavoitteeseen 25 %:ia.

Asetuksen mukainen vähimmäisrahoitus vähähiiliseen talouteen on 20 %. Suomi pyrkii asetusta korkeampaan tavoitteeseen, koska päämääränä on kehittää Suomesta hiilineutraali yhteiskunta sekä ympäristöosaamisen, puhtaan teknologian ja kestävä luonnonvarapolitiikan edelläkävijä. Elinkeinojen monipuolistamisen ja kasvuyritysten lisäämiseksi potentiaalia on katsottu olevan erityisesti juuri ympäristöliiketoiminnassa, puhtaan ja vähähiilisen teknologian kehittämisessä ja tuotteistamisessa, joihin ohjelma haluaa panostaa.

Tutkimuksen, teknologian kehittämisen ja innovoinnin temaattinen tavoite on keskeisin Suomen kilpailukyvyyn kehittämisen kannalta ja siksi sen rahoitusosuus on suurin. Suomen kilpailukyky on viime vuosina heikentynyt ja se on yhteydessä T&K:n suhteellisen vähäiseen muuntamiseen kaupallisesti hyödynnettäviksi tuotteiksi. Pk-yritysten kilpailukyvyyn temaattisen tavoite on rinnalla tärkeä, koska huolimatta suurista T&K-investoinneista ja osaavasta työvoimasta kasvuun ja kansainvälistymiseen tähtääviä yrityksiä on vähän. Molemmat teemat ovat vahvasti esillä Eurooppa 2020 -strategian kansallisessa ohjelmassa.

Työllisyyden edistäminen ja työvoiman liikkuvuuden tukeminen temaattiseen tavoitteeseen on kohdistettu 47 % ESR:n rahoituksesta. Kolmannes ESR-rahoituksesta kohdistuu koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen temaattiseen tavoitteeseen. ESR-asetuksen edellytysten mukaisesti 20 % ESR-rahoituksesta on osoitettu sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta temaattisen tavoitteen toteuttamiseen.

Työllisyyden edistämisen temaattinen tavoite sisältää Suomen kannalta oleelliset painopisteet: nuorten ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen tukemisen sekä pk-yritysten ja työorganisaatioiden sopeutumiskykyä vahvistavan työelämän laatua parantavan kehittämistoiminnan. Näillä perusteilla ao. temaattisen tavoitteeseen kohdistetaan suurin osuus ESR-rahoituksesta.

Ohjelman hallintoon tarkoitetun teknisen tuen osuus on kolme prosenttia. Osuus on asetuksen sallimaa enimmäismäärää (4 %) pienempi. Kokonaan sähköinen hankejärjestelmä ja hallinnon kustannus-
tehokkuuden parantaminen vapauttaa aiempaa enemmän rahoitusta ohjelman sisällön toteuttamiseen. Koko tekninen tuki on EAKR-rahoitusta. Tähän on päädytty yksinkertaisemman hallinnon vuoksi.

Taulukko 2 Ohjelman investointistrategia

Toiminta- linja	Temaattinen tavoite	inv.priorit	Erityistavoite	Tulos- indikaattori	Rahasto	EU-tuki milj. €	Osuus %
TL 1	Pk-yritysten kilpailukyvyyn parantaminen	1	1.1 Uuden liiketoiminnan luominen	Elinkeinoelämän dynamiikkaindeksi	EAKR	328,288	25,3 %
		1	1.2 Pk-yritysten kannalta tärkeiden liikenne- ja logistiikkayhteyksien parantaminen	Pk-toimipaikkojen lisäys			
		2	2.1 Yritysten kasvun kansainvälistymisen edistäminen	Vientiä harjoittavien pk-yritysten osuuden kasvu			
	3	3.1 Pk-yritysten energiatehokkuuden edistäminen	Kasvavien yritysten pk-toimipaikalisäys Kasvihuonepäästöjen väheneminen				
	Vähähiiliseen talouteen siirtymisen tukeminen kaikilla aloilla						
TL 2	Tutkimuksen, teknologian kehittämisen ja innovoinnin tukeminen	4	4.1 Tutkimus-, osaamis- ja innovaatiokeskittyminen kehittämisen alueellisten vahvuksien pohjalta	Alueen T&K-investointien kasvu	EAKR	434,617	33,5 %
		5	5.1 Yritysten innovaatiotoiminnan vahvistaminen	Kasvihuonepäästöjen väheneminen			
		Vähähiiliseen talouteen siirtymisen tukeminen kaikilla aloilla	3	3.2 Uusiutuvan energian ja energiatehokkaiden ratkaisujen kehittäminen			

TL 3	Työllisyyden edistäminen ja työvoiman liikkuvuuden tukeminen	6	6.1 Nuorten ja muiden heikossa työmarkkina- asemassa olevien työllistymisen edistäminen	Alle 30-vuotiaat työelämässä jättäessään toimenpiteen yli 54-vuotiaat työelämässä jättäessään toimenpiteen	ESR	233,650	18,0 %
		7	7.1 Tuottavuuden ja työ- hyvinvoinnin parantaminen	työorganisaati- oiden parantunut työhyvinvointi			
		8	8.1 Työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventäminen	hankkeet, jotka ovat saaneet validoinnin kehittämälleen tuotteelle			
TL 4	Investoiminen koulutukseen, ammattitaitoon ja elinikäiseen oppimiseen	9	9.1 Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen	alle 25-vuotiaat yleissivistävässä/ ammatillisessa koulutuksessa jättäessään toimenpiteen alle 30-vuotiaat työelämässä jättäessään toimenpiteen	ESR	164,052	12,6 %
			9.2 Kasvu- ja rakennemuutos- alojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantaminen	parantunut aikuiskoulutuksen osuvuus ja laatu			
TL 5	Sosiaalisen osallisuuden edistäminen ja köyhyyden torjunta	10	10.1 Työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantaminen	työelämän ulko- puolella olevat osallistujat, jotka	ESR	99,425	7,7 %

				ovat juuri ryhtyneet työhakuun jättäessään toimenpiteen			
TL 6	Tekninen tuki		11.1 RR-ohjelman tehokkaan toimeenpanon varmistaminen		EAKR	38,971	3,0 %

2 Toimintalinjat

2.1 (TL 1) Pk-yritystoiminnan kilpailukyky (EAKR)

Toimintalinjalla toteutetaan kahden Eurooppa 2020 -strategian mukaisen temaattisen tavoitteen toimia: Pk-yritysten kilpailukyvyn parantaminen ja vähähiilisen talouden parantaminen kaikilla aloilla. Vähähiilinen talous on kiinteä osa yritysten kilpailukyvyn edistämisen kokonaisuutta ja siksi sen yhdistäminen osaksi Pk-yritystoiminnan kilpailukyvyn edistämistä on käytännöllinen ratkaisu. Teemojen yhdenmukainen lähestymistapa edistää ohjelman tehokasta ja tuloksellista toimintaa lisäämällä mm. hankkeiden keskinäistä kilpailua ja parantamalla ohjelman rahoituksen joustavuutta vaihtuvissa tilanteissa.

Investointiprioriteetti 1. yrittäjyyden edistäminen, erityisesti helpottamalla uusien ideoiden taloudellista hyödyntämistä ja tukemalla uusien yritysten perustamista muun muassa yrityshautomoiden avulla

Erityistavoite 1.1 Uuden liiketoiminnan luominen

Erityistavoitteen toimien tuloksena on syntynyt erityisesti uutta, osaamisintensiivistä yritys- ja liiketoimintaa tukemalla uusien yritysten käynnistymistä ja uuden liiketoiminnan kehittämistä ja pk-yritysten ideoiden, tuotteiden ja palvelujen tuotteistamista ja kaupallistamista.

Alueiden kilpailukyvyn ja elinkeinon monipuolistamisen kannalta yritystoiminnan vaihtuvuudella ja sen esteiden poistamisella sekä uuden liiketoiminnan luomisella on tärkeä merkitys. Mahdollisimman monen liikeidean ja innovaation kaupallistaminen parantaa alueen uudistumiskykyä ja tuottavuutta. Vaihtuvuudella on kansantaloudessa eteenpäin vievä voima erityisesti korkean teknologian tuotteiden valmistuksessa ja osaamisintensiivisissä liike-elämänpalveluissa. Yritysten tilastollinen vaihtuvuus on alentunut viime vuosina Suomessa, mikä vähentää yrityskannan tarpeellista uudistumista. Myös yritysten kokonaismäärän kasvu on tasaantunut vuodesta 2009 lähtien. Kehitys on ollut erityisen huolestuttavaa teollisuudessa ja osaamisintensiivisissä liike-elämän palveluissa. Vaihtuvuuteen vaikuttaa merkittävästi suhdannetilanne ja rakennemuutostilanteet.

Pk-yritystoiminnan alueellista laajuutta mittaavat parhaiten toimipaikkatason muutokset. Vuonna 2011 Manner-Suomessa oli 588 036 yritystoimipaikkaa (pl. maa-, metsä ja kalatalous), joista 464 954 sijaitsi Etelä- ja Länsi-Suomessa ja 123 082 Itä- ja Pohjois-Suomessa. Yritystoimipaikkojen määrästä 79,1 prosenttia sijaitsi Etelä- ja Länsi-Suomessa 20,9 prosenttia Itä- ja Pohjois-Suomessa (Toimiala Online/Tilastokeskus/Yritys- toimipaikkatiedot 2011). Tavoitteena on lisätä yritystoimipaikkojen määrää (*tavoite täsmentyy myöhemmin*).

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 - 3.

Erytystavoite 1.2 Pk-yritysten kannalta tärkeiden liikenne- ja logistiikkayhteyksien parantaminen (vain Itä- ja Pohjois-Suomessa)

Erytystavoitteen toimenpiteiden tuloksena on parannettu yritysten kilpailukykyä ja toimintaedellytyksiä, palveluiden saatavuutta ja logistista tehokkuutta kestävien liikennejärjestelmien, palveluiden ja logistiikkayhteistyön avulla. Elinkeinoelämää ja yritysten toimintaympäristöä tukevia liikenneväyliä ja kestäväen kehityksen mukaisia liikennejärjestelmiä ja liikkumismuotoja on kehitetty erityisesti kaupunkiseudulla ja mm. matkailukeskuksissa. Yhteydet TEN-verkkoihin ja liikenteen solmukohtiin, kuten lentokentille, satamiin ja teollisuus-, matkailu- ja logistiikka-alueille, sekä rajanylityspaikoille ovat parantuneet. Liikenteen tehokkuutta parantavia älyliikenteen palveluja sekä eri liikennemuotojen yhteensovittamiseen liittyviä ratkaisuja on syntynyt.

Itä- ja Pohjois-Suomessa pk-yritystoiminnan ja yritysten kansainvälistymisen erityishaasteita ovat pitkät välimatkat sekä suhteellisen vähäinen ja laajoilla alueilla edelleen vähenevä asukasmäärä. Tavaravirtoja puoleensa vetävät ja niitä synnyttävät tekijät eli väestö (kulutus) sekä teollinen toiminta ovat keskittyneet muutamiin keskuksiin. Pitkistä etäisyyksistä ja ohuista liikenneverroista johtuvat kuljetuskustannukset heikentävät teollisuuden ja elinkeinotoiminnan kilpailukykyä. Itä- ja Pohjois-Suomessa haasteena on kompensoida maantieteellisestä sijainnista ja luonnonoloista johtuvaa eroa logistiikan tehokkuudella, hyvillä liikenneyhteyksillä ja osaamisella.

Alueella tavaravirtojen kasvua on odotettavissa erityisesti uusien kaivosten käynnistyttyä ja taloudellisen toiminnan keskittyessä. Pääliikenneverkon toimivuus ja yritysten saavutettavuus ovat kohtalaisen hyviä, mutta verkolla on pullonkauloja ja eri liikennemuotojen yhteensovittamiseen ja esim. puuraaka-aineen alati muuttuviin kuljetustarpeisiin liittyviä ongelmia Itä- ja Pohjois-Suomen kautta kulkee useita kansainvälisiä kuljetuskäytäviä, joiden kautta toivotaan tulevaisuudessa tapahtuvan nykyistä huomattavasti laajemmin tavaraliikennettä. Kansainvälisten liikenneyhteyksien kehittäminen ja uusien yhteyksien avaaminen edistää kansainvälisen elinkeinoelämän ja kaupankäynnin uusia mahdollisuuksia.

Itä- ja Pohjois-Suomessa on 1 734 vientiä harjoittavaa yritystoimipaikkaa. (Toimiala Online/ Tilastokeskus/Yritys- toimipaikkatiedot 2011). Tavoitteena on lisätä vientiä harjoittavien yritysten toimipaikkojen määrää (*tavoite täsmentyy myöhemmin*).

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 - 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Elinkeinoelämän monipuolistamiseksi ja kasvavien, innovatiivisten ja kansainvälistyvien yritysten lisäämiseksi on tarpeen tukea uusien yritysten käynnistymistä ja uuden liiketoiminnan kehittämistä.

Kansallisen ja alueellisten älykkään erikoistumisen strategioiden pohjalta panostuksia kohdistetaan vahvojen toimialojen kehittämisen ohella alueiden elinkeinoelämän monipuolistamiseen uuden yritystoiminnan aikaan saamiseksi, pääpainon ollessa kasvuhakuisessa työnantajayrittäjyydessä. Toimenpiteitä kohdistetaan muutos- ja murrosvaiheessa olevien toimialojen tunnistamiseen. Muun muassa rakennemuutokset niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla synnyttävät mahdollisuuksia uuteen yritystoimintaan, joka erityisesti tähtää vähähiilisen talouden ja ilmastonmuutoksen hallinnan kehittämiseen.

Yrityksiä kannustetaan kehittämään uusia tuotteita ja palveluita etenkin kansainvälistyville markkinoille ja ottamaan käyttöön tuottavuutta edistäviä innovaatioita. Asemoituminen uusille kasvualueille edellyttää vahvoja verkostoja, uusien liiketoimintamallien omaksumista ja kehittämistä sekä tarvittavan osaamisen kehittämistä yrityksessä. Esimerkiksi uusien innovaatioalustojen hyödyntäminen on avainasemassa ja erityistoimia kohdennetaan aloittavien yritysten edellytyksiin hyödyntää uusia kasvualustoja ja niihin

liittyviä asiantuntijapalveluita. Useat pk-yritykset tarvitsevat nopeasti muuttuvassa ja kansainvälistyvässä ympäristössä tukea kasvupotentiaalinsa havaitsemiseen ja konkreettiseen kehittämiseen, erikoistumiseen sekä verkostomaiseen yhteistyöhön ja uusiin yhteistoimintamuotoihin. Uutta yritystoimintaa ja kasvuyrittäjyyttä tukemaan kehitetään uudenlaisia yrityskiihdyttämöille. Lisäksi panostuksia kohdistetaan yritysten kasvuprosesseja ja kansainvälistymistä tukevan uuden yrityspalvelujärjestelmän kehittämiseen. Huomiota kiinnitetään nuoria aktivoiviin toimintaympäristöihin.

Huomiota on kiinnitettävä naisten yrittäjyyspotentiaalinn tunnistamiseen ja hyödyntämiseen sekä omistajanvaihdostilanteisiin yrittäjien ikääntyessä.

Toimenpiteiden kohteena ovat Eurooppa 2020 -strategian kansallisen toimenpideohjelman mukaisesti erityisesti työllistävät, innovatiiviset kasvuhakuiset yritykset sekä alueiden omat vahvat ja uudet potentiaaliset toimialat.

Pk-yritysten kannalta tärkeiden liikenne- ja logistiikkayhteyksien parantamisen toimenpiteillä edistetään elinkeinoelämää ja yritysten toimintaympäristöä ja kansainvälistymistä kehittäviä liikenneväyliä ja -palveluita sekä kestäväää liikennettä. Tuetaan yhteyksiä TEN-verkkoihin ja liikenteen solmukohtiin, kuten lentokentille, satamiin, raja-alueille ja teollisuus-, matkailu- ja logistiikka-alueille. Tuetaan liikenteen tehokkuutta parantavia älyliikenteen palveluja. Toimenpiteillä edistetään elinkeinoelämää ja yritysten toimintaympäristöä tukevia liikenneväyliä ja kestävään kehityksen mukaisten liikennejärjestelmien ja liikkumismuotojen kehittämistä erityisesti kaupunkiseudulla ja mm. matkailukeskuksissa. Itä- ja Pohjois-Suomen pk-yritysten saavutettavuutta tukevan liikenneinfrastruktuurin kehittämisessä painopiste on kestävään liikenteen ratkaisuisissa sekä liikkumistarpeen ja -volyymin vähentämisessä.

Liikenne- ja logistiikkajärjestelmän kehittämistoimenpiteet ovat lähtökohtaisesti kokoluokaltaan pienehköjä, tehokkaita ja nopeasti toteutettavia yritystoimintaa tukevia kehittämistoimenpiteitä. Kyseeseen voivat tulla pienet strategiset liikenneväyläinvestoinnit, kuten liikennejärjestelmän solmupisteiden toimivuuden parantaminen ja liikenteen pullonkauloja poistavat hankkeet. Kehittämishankkeiden osalta keskitytään liikenteen palveluiden ja liikenteen hallinnan kehittämiseen, älyliikenteen mahdollisuuksien hyödyntämiseen sekä logistiikkayhteyksien kehittämiseen.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan uusien yritysten käynnistymistä ja uuden liiketoiminnan kehittämistä (ml. yrityskiihdyttämömallit)
- tuetaan pk-yritysten ideoiden, tuotteiden ja palvelujen tuotteistamista ja kaupallistamista sekä markkinoille pääsyä
- kehitetään pk-yritystoimintaa tukevia liikenneyhteyksiä älyliikenteen mahdollisuudet huomioiden yrityskeskittymiin ja -puistoihin, liikenne- ja logistiikkaterminaaleihin sekä teollisen tuotannon ja jalostuksen kannalta keskeisille alueille
- kehitetään pk-yritystoimintaa tukevia raide- ja lentoliikenteeseen sekä satamiin ja rajaliikenteeseen liittyviä liikennejärjestelyjä
- kehitetään alueen pk-yritystoimintaa tukevia matka- ja kuljetusketjuja sekä logistiikkakeskuksia.

Kohderyhmät: pk-yritykset

Eriyiset alueelliset kohdennukset: erityistavoitteen 1.2 mukaiset toimet vain Itä- ja Pohjois-Suomessa

Tuensaajat: Aloittavat ja kasvuhakuiset yritykset, yritysryhmät ja -verkostot, elinkeinon kehittämisorganisaatiot, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, kunnat ja muut julkisyhteisöt, yhdistykset ja osuuskunnat

Investointiprioriteetti 2: toimet, joilla tuetaan pk-yritysten edellytyksiä sitoutua kasvu- ja innovaatioprosesseihin

Erityistavoite 2.1 Pk-yritysten kasvun ja kansainvälistymisen edistäminen

Erityistavoitteen toimien tuloksena uudet pk-yritykset ovat aloittaneet kansainvälisen viennin tai jo kansainvälistyneet yritykset aloittaneet viennin uudella liiketoiminta-alueella. Kasvavia pk-yritysten määrä on lisääntynyt.

Valtaosa uusista työpaikoista ja tuottavuuden lisäyksestä syntyy nopeasti kasvavissa pienissä ja keskisuurissa yrityksissä. Keskisuurten yli 50 henkilöä työllistävien yritysten määrä on Suomessa alhainen. Suomessa on kansainvälisesti verrattuna suhteellisen pieni määrä nopean kasvun yrityksiä ja yritysrakenteen uudistuminen on hidasta.

Kasvava yritys on ohjelmassa määritelty niin, että se kattaa yritykset joissa työllisyys on vähintään 3 henkeä ja liikevaihdon keskimääräinen kasvu ylittää 10 prosenttia kolmen seurantavuoden aikana. Kasvavia yrityksiä oli tarkastelujaksolla 2008–2011 Manner-Suomessa 7 548. Itä- ja Pohjois-Suomessa yrityksiä oli 1907 ja Etelä- ja Länsi-Suomessa 3 029. Tavoitteena on nostaa kasvavien yritysten määrä (*tavoite täsmentyy myöhemmin*).

Suomessa kotimarkkinat ovat pienet mutta siitä huolimatta Suomessa on moniin muihin EU-maihin verrattuna vähän kansainvälistyneitä pk-yrityksiä. Kuitenkin pk-yrityksillekin kansainvälistyminen on keskeinen kilpailutekijä; keino kasvaa ja laajentaa markkina-aluetta sekä kasvattaa kilpailukykyä. Kansainvälistymällä yritys voi myös laajentaa asiakaspohjaansa, joka Suomessa on etenkin alihankkija-yrityksillä monesti hyvin kapea. Kansainvälistyminen vaatii hyvän tuotteen, osaamista verkostoja ja pääomaa. Pk-yritysten kansainvälistymisedellytyksissä ja -valmiuksissa on kuitenkin puutteita, joiden kohentaminen edellyttää yrityksille suunnattavaa tukea. Kansainvälistyneiden yritysten määrää lisäämällä voidaan samalla kasvattaa osaamista, työllisyyttä ja lisätä viennin osuutta bruttokansantuotteesta sekä luoda keinoja rakennemuutoksesta selviytymiseen. Ennen talouskriisiä Suomen bruttokansantuotteesta (BKT) lähes puolet koostui viennistä. Vuonna 2009 viennin osuus BKT:stä putosi 36,2 prosenttiin. Neljäs osa pk-yrityksistä harjoittaa vientiä (Suhdannebarometri 2013, EK).

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 - 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Elinkeinorakenteen monipuolistamiseksi ja kasvavien, innovatiivisten ja kansainvälistyvien yritysten lisäämiseksi on tarpeen tukea pk-yritysten uudistumista, kestävästä kasvua ja kansainvälistymistä. Pk-yrityksiä tuetaan myös kasvupotentiaalinsa ja uuden liiketoiminnan kehittämisessä, erikoistumisessa ja verkostomaisen yhteistyön lisäämisessä. Myös naisryttäjäien kasvu- ja kansainvälistymispotentiaali tulee tunnistaa ja sitä tukea.

Pk-yrityksissä tuetaan kasvuun, kansainvälistymiseen ja näitä tukevaan liiketoiminnan uudistumiseen liittyviä kehittämis- ja investointihankkeita. Pk-yrityksille suunnattuja asiantuntijapalveluita kehitetään. Toimenpiteitä kohdennetaan myös liiketoimintaosaamisen vahvistamiseen ja erikoistumiseen, verkostoyhteyksien luomiseen, uusien yhteistoimintamuotojen kehittämiseen erityisesti kansainvälistyvissä liiketoiminnassa sekä uudenlaisten tuotantoketjujen luomiseen.

Pk-yritysten kasvua tuetaan älykkäiden erikoistumisstrategioiden mukaisesti toimilla, jotka tähtäävät yritysten ja alueiden vahvojen toimialojen uusiutumiseen ja tuottavuuden lisäämiseen, uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen, niiden markkinoille saattamiseen sekä arvonlisän kasvattamiseen.

Kansainvälisen yhteistyön edistäminen on keskeisessä asemassa. Itä- ja Pohjois-Suomen pk-yritysten kilpailukyvyyn edistämässä maantieteellisen aseman vuoksi yhteistyö Ruotsiin, Norjaan ja Venäjälle on erityisasemassa. Lisäksi erityisen suuria liiketoimintamahdollisuuksia liittyy Barentsin alueen rikkaisiin luonnonvaroihin ja teollisuuteen, myös Pietari ja laajemmin Luoteis-Venäjä ovat alueelle merkittäviä yhteistyökumppaneita myös Etelä-Suomessa. Ohjelman kautta tuetaan alueen pk-yritysten mahdollisuuksia luoda uusia verkostoja ja päästä osalliseksi hankkeiden laajaan palvelutarjontaan. EU:n Itämeristrategian yrittäjyyttä ja pk-yritysten kasvua edistävä painopistealue (PA SME) lippulaivahankkeineen tarjoaa hyviä välineitä suomalaisten pk-yritysten kansainvälistymiselle lähialueilla.

Pk-yritystoiminnan vientiedellytysten edistämisen ja kansainvälisiin arverkkoihin osallistumisen osalta panostuksia kohdistetaan erityisesti alueen vahvojen toimialojen kansainvälistymis- ja vientiedellytysten kehittämiseen sekä yritysten tuotteiden markkinoille saattamiseen. Huomiota kiinnitetään myös palveluiden vientiin ja projektiviennin edistämiseen. Haasteellisuutta lisää se, että harvaan asutun Itä- ja Pohjois-Suomen yritykset sijaitsevat kaukana keskeisistä, kasvavista kansainvälisistä vientimarkkinoista.

Elinkeinorakenteen ja yrityspohjan monipuolistamiseksi voidaan tukea myös ulkomaalaisten yritysten sijoittumis- ja investoimisedellytysten kehittämistä.

Toimenpiteiden kohteena ovat Eurooppa 2020 -strategian kansallisen toimenpideohjelman mukaisesti erityisesti työllistävät, innovatiiviset kasvuhakuiset yritykset sekä alueiden omat vahvat ja uudet potentiaaliset toimialat.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- vahvistetaan kasvuhakuisien, kansainvälistyvien ja kansainvälisille markkinoille tähtäävien pk-yritysten liiketoimintaosaamista ja kansainvälistymisvalmiuksia
- tuetaan kasvua, kansainvälistymistä ja kilpailukykyisyyttä edistäviä pk-yritysten investointeja ja kehittämishankkeita
- kehitetään yritysklustereita, yritysverkostoja ja muita yritysten yhteistyömuotoja
- käytetään pääomasijoituksia yritysten kasvun turvaamiseksi

Kohderyhmät: pk-yritykset

Tuensaajat: Aloittavat ja kasvuhakuiset yritykset, yritysryhmät ja -verkostot, elinkeinojen kehittämisorganisaatiot, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, yliopistot, kunnat ja muut julkisyhteisöt

Vastikkeellisten rahoitusvälineiden käyttö: suora sijoitustoiminta ja rahastosijoittaminen

Investointiprioriteetti 3. Tutkimuksen, innovoinnin ja vähähiilisten teknologioiden käyttöönoton edistäminen

3.1 Pk-yritysten energiatehokkuuden edistäminen

Erytystavoitteen toimien tuloksena pk-yritysten energia- ja materiaalitehokkuus on parantunut uusien energia- ja materiaalitehokkuutta parattavien ratkaisujen käyttöön oton avulla ja energiaa säästynyt yrityksen toimintaprosesseissa. Kasvihuonekaasupäästöt vähenevät.

Pk-yritysten energiakulutus muodostuu lämmityksestä, valaistuksesta, erinäisten laitteiden käytöstä, liikenteestä jne. Energiakulutus vaihtelee toimiston suhteellisen pienestä kulutuksesta teollisuuden, vaikkapa leipomon suurempaan käyttöön. Pääosin kasvihuonekaasupäästöt syntyvät välillisesti sähkön ja kaukolämmön tuotannossa. Yrityksen oma polttoaineen käyttö, kuten öljylämmitys tai liikenne aiheuttaa suoria kasvihuonekaasupäästöjä.

Energiakulutusta pienennetään ja kasvihuonekaasupäästöjä vähennetään EU-laajuisilla laitteiden energiatehokkuusvaatimuksilla ja energiamerkinnoilla, energiatehokkuussopimus- ja energiakatselmus-toiminnalla sekä energiatehokkuustoimilla kuten tiedottaminen ja valistaminen.

Suotuisassa toimintaympäristössä kaikki yritykset kykenevät osallistumaan vähähiilisen, resurssitehokkaan ja ympäristön kannalta kestävä talouden edistämiseen. Vähähiilisen talouden hyödyt perinteisillekin liiketoiminta-alueille syntyvät, kun toiminnan tehokkuus kohenee, energiaa käytetään säästäväisesti ja raaka-aineita kierrätetään tehokkaasti. Vastuullinen ja ympäristömyönteinen imago lisäävät asiakkaiden uskollisuutta. Vähähiiliset ja ekologisesti kestävät tuoteominaisuudet voivat toimia markkinaosuuden kasvun lähteenä. Tulevaisuuden osaajat vaativat myös työnantajiltaan ilmastomyönteistä toimintaa. Pk-yritykset tarvitsevat tuekseen veturiyritysten, tutkimuslaitosten, koulutusorganisaatioiden sekä työmarkkina-, elinkeino- kansalais- ja kuluttajajärjestöjen yhteistyötä.

Vuonna 2011 päästökauppaan kuulumattomat päästöt Manner-Suomessa olivat 31 698 tonnia CO₂-ekv. Itä- ja Pohjois-Suomen päästöt olivat 9 591 ja Etelä- ja Länsi-Suomen 22 107 tonnia CO₂-ekv. Tavoitteena on vähentää päästöjä (*tavoite täsmentyy myöhemmin*).

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 - 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Energia- ja resurssitehokkuuden edistämässä tavoitteena on edistää ilmastovaikutuksia vähentävien tuotantoprosessien ja tuotteiden t&k&i-toimintaa sekä liiketoimintaa. Toimilla parannetaan erityisesti pk-yritysten kilpailukykyä mm. edistämällä uusien ympäristöä vähemmän kuormittavien ja energiatehokkaiden teknologioiden ja innovaatioiden käyttöönottoa niiden toiminnassa sekä vähähiilistä, kestävä ympäristöliiketoimintaa.

Vähähiilistä taloutta kaikilla aloilla edistävään toimintaan tulee kohdentaa vähintään 25 % EAKR-rahoituksesta, mikä huomioidaan hankevalintoja tehtäessä. Olennaista on myös, miten luonnonvaroja (esim. metsät, turve, mineraalit) hyödyntävässä elinkeinotoiminnassa huomioidaan toiminnan ympäristövaikutukset, mm. luonnon monimuotoisuus ja erilaisten intressien yhteensovittaminen ekologisesti kestävällä tavalla. Hankkeita, joilla on merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia, ei rahoiteta. Toimintalinjan myönteisten ympäristövaikutusten (päästöjen väheneminen, ilmastonmuutoksen hillintä) kannalta on olennaista se, miten hyvin toimintalinjan 2 vähähiilisyttä edistävät toimenpiteet tukevat sisällöllisesti toimintalinjan 1 toteutumista. Tavoiteltava tilanne on, että toimintalinjan 2 toimenpiteillä luodaan kysyntää vähähiilisyttä tukeville hankkeille toimintalinjalla 1 sekä myös teemaa tukeville ESR-hankkeille.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan pk-yritysten energiatehokkaiden ideoiden, tuotteiden ja palvelujen tuotteistamista ja kaupallistamista sekä markkinoille pääsyä
- tuetaan pk-yritysten energiatehokkaita kasvua, kansainvälistymistä ja kilpailukykyisyyttä edistäviä pk-yritysten kehittämishankkeita
- kehitetään vähähiilisiä yritysverkostoja ja muita yritysten yhteistyömuotoja

Kohderyhmät: pk-yritykset

Tuensaajat: Aloittavat ja kasvuhakuiset yritykset, yritysryhmät ja -verkot, elinkeinojen kehittämisorganisaatiot, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, yliopistot, kunnat ja muut julkisyhteisöt

Toimintalinjan 1 tuloskehys on liitteessä 4

Toimintalinjan 1 menoluokat ovat liitteessä 5

2.2 (TL 2) Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen (EAKR)

Toimintalinjalla toteutetaan kahden Eurooppa 2020 -strategian mukaisen temaattisen tavoitteen toimia: tutkimuksen, teknologian ja innovoinnin tukeminen ja vähähiilisen talouden parantaminen kaikilla aloilla. Vähähiilinen talous on kiinteä osa T&K&I-toiminnan edistämisen kokonaisuutta ja siksi sen yhdistäminen osaksi uusimman tiedon ja osaamisen tuottamisen ja hyödyntämisen toimintalinjaa on käytännöllinen ratkaisu. Teemojen yhdenmukainen lähestymistapa edistää ohjelman tehokasta ja tuloksellista toimintaa lisäämällä hankkeiden keskinäistä kilpailua ja parantamalla ohjelman rahoituksen joustavuutta vaihtuvissa tilanteissa.

Investointiprioriteetti 4: tutkimus- ja innovointitoiminnan infrastruktuurin parantaminen, alan huipputalouden kehittäminen ja etenkin Euroopan laajuisia etuja tuottavien osaamiskeskusten edistäminen

Eryistavoite 4.1 Tutkimus-, osaamis- ja Innovaatiokeskittymien kehittäminen alueellisten vahvuuksien pohjalta

Eryistavoitteen toimenpiteiden tuloksena alueiden älykkään erikoistumisen strategioiden mukaisesti T&K-investoinnit ovat kasvaneet ja innovaatiopohja laajentunut. Kasvu on ollut mahdollinen, koska soveltavan tutkimuksen tutkimus- ja kehitysympäristöjä on parannettu ja innovaatiotoiminnalle löydetty uusia tapoja. Uusia alueellisten vahvuuksiin ja älykkääseen erikoistumiseen pohjautuvia innovaatiokeskittymiä on syntynyt. Pienemmät tutkimusyksiköt ovat voineet kehittyneet huippuyksiköiksi ja korkeakoulujen ja tutkimusorganisaatioiden valmiudet tehdä huippututkimusta ovat kehittyneet. Vetovoimaisten t&k&i -ympäristöjen kehittämisellä on vahvistettu alueen yritysten, tutkimuslaitosten, korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten sekä julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyötä ja älykästä erikoistumista sekä näin luotu mm. uutta vihreän ja luovan talouden liiketoimintaa.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot olivat Manner-Suomessa 7,158 miljardia euroa vuonna 2011. Yritysten t&k-menot olivat 5,0 miljardia euroa, korkeakoulusektorin 1,4 miljardia euroa ja muun julkisen sektorin vajaat 700 miljoonaa euroa. T&k-menojen kasvusta huolimatta niiden BKT-osuus laski ja oli 3,78 prosenttia vuonna 2011. T&k-menojen BKT-osuus on silti EU-maiden korkein. (Tilastokeskus: Tutkimus- ja kehittämistoiminta 2011).

Etelä- ja Länsi-Suomen tutkimus- ja kehittämismenot olivat Tilastokeskuksen mukaan 5 762,2 milj. euroa vuonna 2011. Alueittain tilanne kuitenkin vaihtelee paljon, koska valtaosa T&K-panostuksista kohdistuu pääkaupunkiseudulle, Oulun, Tampereen ja Turun seuduille. Samaan aikaan myös muualla Suomessa, myös Etelä- ja Länsi-Suomessa on maakuntia, joissa tutkimus- ja kehittämistoimintaan käytettävät panokset ovat vain alle 1 %:n tasolla BKT:stä. Tilanne heijastuu myös TEKES-rahoitukseen, josta valtaosa kanavoituu Etelä- ja Länsi-Suomen alueelle.

Itä- ja Pohjois-Suomen tutkimus- ja kehittämismenot ovat miltei kaksinkertaistuneet 2000-luvulla ja olivat 1 407,2 milj. euroa vuonna 2011. Yritysten osuus näistä menoista oli 67 % ja korkeakoulusektorin 24 %. Oulun seudun merkitys suuralueen tutkimustoiminnassa on merkittävä, erityisesti yrityssectorilla. Alueelliset erityispiirteet näkyvät osaamisaloissa, joiden vahvistamiseen alueella on keskitytty. Lähes koko alueen yhteiset ja samalla tärkeät osaamisen vahvuusalat koskevat teknologia-, kaivannais- ja metsäteollisuutta.

Tavoitteena on kasvattaa t&k -investointien määrää (*tavoite täsmentyy myöhemmin*).

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteessä 2 – 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Innovaatiopohjan laajentamiseksi ja toimivuuden ja uusiutumisen varmistamiseksi kehitetään tutkimus-, osaamis- ja innovaatiotoiminnan infrastruktuuria. Tämän avulla tuetaan alueellisen kilpailukykyyn rakentamista ja ylläpitoa. Vetovoimaisten t&k&i -ympäristöjen kehittämiseksi vahvistetaan alueen yritysten, tutkimuslaitosten, korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten sekä julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyötä ja verkostoja.

Toimenpiteiden sisältönä on alueiden tutkimukseen ja innovointiin liittyvän huippuosaamisen ja teknologian muutoksen valmiuksien parantaminen. Tuetaan investointeja innovatiivisiin ratkaisuihin ja tutkimusinfrastruktuureihin ja -välineisiin. Tavoitteiden toteuttamiseksi tuetaan kansallisia/alueellisia tutkimuslaitoksia ja teknologia-keskuksia, osaamiskeskuksia ja tiedepuistoja ja parannetaan valmiuksia tutkimuksesta ja innovoinnista tulevien uusien ideoiden nopeaan kaupalliseen hyödyntämiseen. Toimilla pyritään tehostamaan soveltavaa tutkimusta vahvemmalla yhteistyöllä yritysten ja muiden sidosryhmien kanssa, jotta saadaan yksityisiä investointeja tutkimukseen ja innovointiin.

Toimenpiteillä vahvistetaan alueiden älykästä erikoistumista. Panostuksia kohdistetaan maakuntien strategioissa tunnistettuihin kärkitoimialoihin, osaamisalueisiin ja kehittämiskohteisiin. Keskiössä ovat osaamisintensiiviset toimialat ja huomioon otetaan teollisuuden eri alat ja palveluliiketoiminta maakuntien vahvuuksien mukaisesti. Alueiden vahvoja jo pitkälle kehittyneitä toimialoja ja osaamisalueita uudistetaan, tavoitteena kilpailukykyisten osaamis- ja innovaatiokeskittymien kehittäminen. Parannetaan yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimusorganisaatioiden valmiuksia huippututkimuksen tekemiseen.

Innovaatio- ja t&k&i-toiminnan osalta erityisesti pohjoisten harvaan asuttujen alueiden haasteena on paikallisten innovaatioympäristöjen institutionaalinen kyky olla mukana kansainvälisissä verkostoissa. Tutkimus-, koulutus- ja innovaatioalan toimijoiden yhteistyökumppanuudet parantavat innovaatiokeskittymän osaamisen, tiedon ja kyvykkyyksien kasautumista sekä tutkimus- ja innovaatiokapasiteetin rakentamista. Toimintamalleina korostuvat pk-yritysten näkökulma tutkimus- ja innovaatioyhteistyössä ja verkottumisessa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, yritysten ja kehittäjäyhteisöiden tutkimus- ja tuotekehitystyöhön tulee panostaa erityisesti hyödyntäen luovia sisältöjä ja osaamista sekä kokemuksia käyttäjä- ja käytäntölähtöisestä innovaatiotoiminnasta. Tuettavassa toiminnassa huomiota kiinnitetään myös nuoria aktivoiviin toimintaympäristöihin sekä naisten yritys- ja innovointitoiminnan aktivointiin.

Uusien sovelluksien ja palveluiden kehittämiseksi panostuksia kohdistetaan kokeelliseen toimintaan, demonstraatio- ja pilotointiympäristöihin sekä niissä syntyvien tuotteiden ja palveluiden käyttöönottoon ja kaupallistamiseen. Työvälineenä voivat olla esimerkiksi innovaatioalustat, joissa asukkaat, opiskelijat, tutkijat, yritykset ja kaupungin edustajat luovat yhdessä ratkaisuja arjen tarpeisiin.

Kehittämistoiminnassa huomioidaan eri osaamisalueiden lähtökohdat, toimintamallit ja myös muiden kuin teknologiaan perustuvien toimialojen kehittäminen. Osaamisalueiden yhdistämiseen kannustetaan. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa aktivoidaan ja rohkaistaan uusiin ja haasteellisiin kokeiluihin ensisijaisesti elinkeinotoiminnan, mutta myös julkisten palvelujen uudistamiseksi. Digitaalisia tietovarantoja hyödyntävien, innovatiivisten palveluiden ja sovellusten kehittäminen edellyttää tietojen, toimintaprosessien ja järjestelmien yhteen toimivuuden vahvistamista sekä monialaisten kehittäjä-yhteisöiden muodostumista.

Kansallisten ja aluelähtöisten toimien synergiaa tuetaan Innovatiiviset kaupungit (INKA) -ohjelmalla, jonka painopiste on suurilla kaupunkiseuduilla. Ohjelma haastaa kaupunkiseudut synnyttämään ja uudistamaan osaamislähtöistä liiketoimintaa uudentyypisten kehitysympäristöjen ja edelläkävijämarkkinoiden avulla. Rakennerahastotoimet täydentävät INKA-ohjelman toteutusta ja resurssien kohdentumista alueiden strategisille painopistealueille. Toimenpiteet voivat tukea myös INKA-ohjelmaan kuuluvien keskittymien ja muiden paikallisten osaamiskeskittymien välisiä hankkeita ja muiden kuin INKA-ohjelmaan kuuluvien pienempien osaamiskeskittymien hankkeita.

Ympäristön laadun sekä luonnonvarojen kestävä hyödyntämisen edistämisen osalta keskitytään kehittämis- ja innovaatiotoimintaan, joka etsii ratkaisuja elinkeinotoiminnan ympäristökysymyksiin ennen kaikkea alueen luonnonvarojen hallintaan, kestävään ja tehokkaaseen käyttöön liittyen. Panostuksia kohdistetaan ympäristömyönteisiin elinkeinoelämän kilpailukykyä ja toimintaedellytyksiä edistäviin innovaatio- ja kehittämistöimiin.

Tavoitteena on tukea ja laajentaa T&K&I -toimijoiden kumppanuuksien hakemista ja yhteyksiä kansallisiin ja eurooppalaisiin tutkimusohjelmiin, erityisesti Horisontti 2020 -ohjelmaan osallistumisen helpottamiseksi. EU:n Itämeristrategiaa tukevia hankkeita ja kumppanuuksia - erityisesti tutkimuksen ja innovaatioiden edistämisen painopistealueella (PA Innovation) - edistetään hakien synergiaa myös Euroopan alueellisen yhteistyön ohjelmien kanssa (erityisesti Central Baltic ja Itämeri-ohjelma) sekä ENI-ohjelman kanssa.

Innovaatiotoiminnan kehittämiseen kytketään ESR:n toimet uudentyypisen innovaatiotoiminnan edellyttämien kyvykkyyksien ja osaamisen kehittämiseksi niin yrityksissä kuin julkisella sektorilla. Hanketoiminnassa tulee voida saumattomasti kytkeä yhteen kehitys- ja koulutustoimet sekä huomioida elinikäisen oppimisen periaatteet. Oppilaitosten valmiudet ammattitaitoisen työvoiman kouluttamiseen tulee turvata huolehtimalla koulutusorganisaatioiden ajanmukaisuudesta sekä korkeakoulujen ja oppilaitosten työelämäyhteyksistä.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- kehitetään alueen elinkeinotoimintaa tukevaa tutkimus-, kehitys-, ja innovaatiotoiminnan infrastruktuuria hyödyntäen pilotointi-, kokeilu- ja demonstraatioympäristöjä
- luodaan ja kehitetään tutkimus-, osaamis- ja innovaatiokeskittymiä
- kehitetään t&k&i -ympäristöjä ja kehitysalustoja huomioiden alueiden osaamiskärjet
- lisätään yliopistojen, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, ammatillisten oppilaitosten, julkisyhteisöjen ja yritysten t&k&i-yhteistyötä, myös kansainvälisellä tasolla, erityisesti Itämeren alueella

Kohderyhmät: pk-yritykset, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot

Tuensaajat: Tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, yritykset ja yritysryhmät, alueelliset kehittämiss-organisaatiot, julkisomisteiset teknologia- ja osaamiskeskukset ja -keskittymät, kunnat ja muut julkisyhteisöt, yhdistykset

Investointiprioriteetti 5: Yritysten innovaatioon ja tutkimukseen tekemien investointien parantaminen, yritysten, erityisesti tutkimus- ja kehityskeskusten ja korkeakouluopetuksen välisten yhteyksien ja synergian kehittäminen, tuotteiden ja palveluiden kehityksen, teknologian siirron, sosiaalisten innovaatioiden ja julkisten palveluiden sovellusten, kysynnän tukemisen, verkostoituminen, klustereiden ja avoimen innovoinnin edistäminen älykkään erikoistumisen avulla teknologisen ja soveltavan tutkimuksen, pilottituotantolinjojen, henkilöstövoimavarojen, tuotteiden varhaisen validoinnin sekä kehitystä vauhdittaviin teknologioihin liittyvien edistyneiden tuotantotekniikoiden ja ensituotannon sekä yleiskäyttöisten teknologioiden levittämisen tukeminen

5.1 Yritysten innovaatiotoiminnan vahvistaminen

Eryistavoitteen toimien tuloksena pk-yritysten T&K-investoinnit ovat kasvaneet ja uutta liiketoimintaa syntynyt. Pk-yritykset ovat kehittäneet, tuoneet markkinoille tai ottaneet käyttöön uusia tai parannettuja tuotteita, tuotantomenetelmiä, teknologioita tai palveluita.

Yksittäisen yrityksen näkökulmasta osaamisen ja innovaatiotoiminnan kehittäminen liittyy yrityksen kehittämistoiminnan kokonaisuuteen, jonka tavoitteena on parantaa kilpailukykyä. Yrityksen tuotteiden (tavaroiden tai palveluiden) tehokas tuotteistaminen ja kaupallistaminen muodostavat yritysten kilpailukyyn kehittämiseen panostavien toimien yhden pääkomponentin. Tuotannon tehostuminen ja syntyneet innovaatiot realisoituvat yritysten kilpailukykyyn vasta onnistuneen tuotteistamis- ja kaupallistamisprosessin kautta. Tukemalla pk-yrityksiä tuotteiden, palvelujen ja tuotantomenetelmien kehittämisessä vaikutetaan samalla yritysten substanssiosaamisen ja liiketoimintaosaamisen kehittämiseen.

Yritysten tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot olivat 5047,4 milj. euroa vuonna 2011. Yli 80 prosenttia yritysten t&k-menoista on kehittämistyötä. Soveltavan tutkimuksen osuus menoista on 13 prosenttia, perustutkimuksen neljä.

Tavoitteena on kasvattaa t&k-investointeja alueella, kuten edellä erityistavoitteessa 4.1.

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteessä 2 – 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Panostuksia kohdistetaan tutkimus-, kehitys- ja innovointitoimintaan lähtökohtana älykkään erikoistumisen strategiat ja elinkeinoelämästä nousevat, kysyntä- ja käyttäjälähtöiset kehittämistarpeet. Tuen avulla lisätään tuottavuutta ja vauhditetaan tuotekehitystoimintaa, kaupallistamista, uusien teknologioiden ja mahdollistavien teknologioiden kehitystä. Innovaatioiden kaupallistamiseen ja liiketoimintaosaamiseen kiinnitetään huomiota.

Toimenpiteillä tuetaan erityisesti kysyntä-, käyttäjä- ja työelämälähtöisten innovaatioiden edistämistä ja uusien teknologioiden käyttöönottoa ja levittämistä. Tavoitteena on auttaa yrityksiä kehittämään innovatiivisempia tuotteita, prosesseja, markkinointia ja palveluita sekä saattamaan niitä markkinoille. Yrityskohtaisten tuki-instrumenttien rinnalla tuetaan mm. yritysten yhteisiä sekä yritysten ja muiden innovaatiotoimijoiden yhteishankkeita. Pienimuotoiset, avoimella kumppanuudella saavutetut innovatiiviset tuotteet ja palvelut voivat tukea myös järjestöjen ja sosiaalisten yritysten toimintaa.

Kaupungit ovat merkittäviä palvelujen ja ratkaisujen ostajia, jotka voivat hankinnoillaan edistää uusien innovatiivisten ratkaisujen syntymistä. Toimenpiteillä voidaan tukea mm. uudenlaisia hankintatyökaluja ja markkinavuoropuhelun menetelmiä. Innovatiivisten hankintojen ja kaupunkiyhteisön yhteistyön lisäämiseksi hyödynnetään innovaatioalustoja: työkaluja jotka kattavat palvelun koko elinkaaren, ideasta testaukseen ja testauksesta tuotteeksi.

Avoin data on pk-yrityksille resurssi, jonka päälle voidaan rakentaa uusia palveluita ja kansainvälistä liiketoimintaa. Tuetaan eri tietolähteiden (esim. liikenne-, ympäristö-, ja tapahtumatiedon sekä operaattoridatan) yhdistämistä avoimen datan tietovarastoon. Erityinen huomio kiinnitetään tiedon harmonisointiin ja yhteiskäytettävyyteen.

Uusiutumista haetaan toimialojen rajat ylittävien ja toisia täydentävien ja tukevien osaamisalueiden ja kokonaisuuksien rajapinnoista huomioiden myös kulttuurialojen tarjoamat mahdollisuudet. Yritysv-erkostoja, klustereita ja klustereiden välistä toimintaa kehitetään edelleen. Itä- ja Pohjois-suomessa alueen arktiset ominaispiirteet ja niihin liittyvää osaamispotentiaalia hyödynnetään. Edistetään tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntävien ratkaisujen käyttöönottoa ja siten vahvistetaan itä- ja erityisesti Pohjois-Suomessa alueiden saavutettavuutta.

Uusien sovelluksien ja palveluiden kehittämiseksi panostuksia kohdistetaan kokeelliseen toimintaan, erilaisiin pilotointi- ja demonstraatiokokeiluihin sekä niiden käyttöönottoon ja kaupallistamiseen. Kehittämistoiminnassa huomioidaan eri osaamisalueiden lähtökohdat, toimintamallit ja myös muiden kuin teknologiaan perustuvien toimialojen kehittäminen. Osaamisalueiden yhdistämiseen kannustetaan.

Ympäristön laadun parantaminen, luonnonvarojen kestävä käyttö ja ilmastokestävyys tarjoavat uusia elinkeino- ja liiketoiminnan mahdollisuuksia ja monipuolisia työtilaisuuksia. Ympäristön laadun sekä luonnonvarojen kestävä käytön edistämisen osalta keskitytään t&k&i-toimintaan, joka etsii ratkaisuja elinkeinotoiminnan ympäristökysymyksiin, etenkin alueiden luonnonvarojen hallintaan, kestäväan ja tehokkaaseen käyttöön sekä ympäristökuormituksen vähentämiseen liittyen. Panostuksia kohdistetaan ympäristömyönteisiin elinkeinoelämän kilpailukykyä ja toimintaedellytyksiä edistäviin innovaatioihin.

Toimenpiteet voivat sisältää pienimuotoisia yritysten sekä tutkimus- ja oppilaitosten pilottihankkeina toteutettuja ympäristön tilaa parantavia toimenpiteitä. Ohjelmaston myönteisten ympäristövaikutusten (päästöjen väheneminen, ilmastonmuutoksen hillintä) kannalta on olennaista, miten hyvin toimintalinjan 2 ympäristöratkaisuja edistävät toimenpiteet tukevat sisällöllisesti myös toimintalinjan 1 toteutumista. Tavoiteltava tilanne on, että toimintalinjan 2 toimenpiteillä luodaan kysyntää ympäristöratkaisuja tuottaville hankkeille toimintalinjalla 1 sekä myös teemaa tukeville ESR-hankkeille.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan pk-yritysten tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien kehittämistä, kaupallistamista ja uuden teknologian käyttöönottoa, kysyntä- ja käyttäjälähtöisyys huomioiden
- tuetaan uusien tuotteiden, materiaalien ja tuotantomenetelmien prototyyppisiä, pilotointeja ja demonstraatioita
- kehitetään elinkeinoelämää tukevaa soveltavaa tutkimusta, selvityksiä ja kokeiluja sekä toiminta-, palvelu- ja kaupallistamisprosesseja
- kehitetään ympäristöhaittoja ja -riskejä vähentäviä innovaatioita
- edistetään luonnonvarojen laatuun ja kestäväan hyödyntämiseen liittyvää elinkeinoelämän edellytyksille tärkeää t&k&i-toimintaa ja sitä tukevia pilotointi- ja demonstraatiohankkeita

Kohderyhmät: pk-yritykset

Tuensaajat: Tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, yritykset ja yritysryhmät, alueelliset kehittämisorganisaatiot, julkisomisteiset teknologia- ja osaamiskeskukset ja –keskittymät, kunnat ja muut julkisyhteisöt, yhdistykset

Investointiprioriteetti 3. Tutkimuksen, innovoinnin ja vähähiilisten teknologioiden käyttöönoton edistäminen

Erityistavoite 3.2 Uusiutuvan energian ja energiatehokkaiden ratkaisujen kehittäminen

Toimien tuloksena uusiutuvaan energiaan ja energiatehokkuuteen liittyvää t&k-toimintaa on lisätty ja siten on voitu nostaa uusiutuvien energialähteiden osuutta energiatuotannossa ja kehittää uusiutuviin energiaratkaisuihin ja energiatehokkaisiin ratkaisuihin perustuvaa liiketoimintaa ja edistää yritysten kilpailukykyä. Toimenpiteillä on edistetty koko energian hankinta-, tuotanto- ja jakeluketjun kilpailukykyä ja tehokkuutta. Erityisesti mahdollisuuksia on avautunut uudentyyppisille energiapalveluille, maaseudulla sijaitsevalla yritystoiminnalla ja hajautetun energiantuotannon ratkaisuille. Toimenpiteiden tuloksena kasvihuonekaasupäästöt vähenevät.

Suomessa oli vuoden 2011 uusiutuvan energian osuus energian loppukulutuksesta 33 % (RES-direktiivin laskentatapa). Sähkön osalta uusiutuvan energian osuus on hieman suurempi. Keskeisimmät taloudelliset kannustimet uusiutuvan energian lisäämiseksi ovat vuonna 2011 voimaan tulleet syöttötariffit tuulivoimalle, biokaasulle ja pien-CHP:lle sekä muuttuva tuotantotuki metsähakkeelle. Näillä voidaan saavuttaa suurin osa RES-direktiivissä Suomelle määritetystä 38 %:n tavoitteesta vuodelle 2020.

Vuonna 2012 Suomen cleantech-yritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli 25 miljardia euroa ja kasvua edellisestä vuodesta oli 15%. TEM:n koordinoiman cleantechin strategisen ohjelman tavoite on edistää liikevaihdon kasvua 50 miljardiin euroon vuoteen 2020 mennessä. Tämä tarkoittaisi noin 40 000 uuden puhtaamman työpaikan syntymistä maahamme. Kasvu saavutetaan pääasiassa kansainvälisiltä markkinoilta, mutta yritykset tarvitsevat useimmiten myös kotimarkkinareferenssejä ennen kuin pystyvät kansainvälistymään.

Vuonna 2011 päästökauppaan kuulumattomat päästöt Manner-Suomessa olivat 31 698 tonnia CO₂-ekv. Itä- ja Pohjois-Suomen päästöt olivat 9 591 ja Etelä- ja Länsi-Suomen 22 107 tonnia CO₂-ekv. Tavoitteena on kuten erityistavoitteessa 3.1. vähentää päästöjä (*tavoite täsmentyy myöhemmin*).

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 – 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Toimenpiteissä korostuu kolme osa-aluetta: energia- ja materiaalitehokkuus, uusiutuva energia ja vähähiiliset strategiat. Toiminta voi kohdistua laajalti yhteiskunnan eri sektoreille yhdyskuntarakenne ja rakennukset, liikenne, teollisuus, energiantuotanto- ja kulutus, julkinen ja yksityinen palvelusektori sekä kotitaloudet. Toimissa keskitytään uusien tuotteiden, palveluiden ja tuotantotapojen kehittämiseen, uuden liiketoiminnan kehittämiseen, uusiutuvien energiamuotojen käytön edistämiseen sekä ilmastomyönteisten asenteiden ja valintojen kannustamiseen erityisesti kaupunkialueilla.

Toimien tavoitteena on myötävaikuttaa uusiutuvan energian osuuden ja paikallisten energialähteiden käytön lisääntymiseen ja energia- ja materiaalitehokkuuden kasvattamiseen. Uusiutuvia energialähteitä ovat puu, aurinko, tuuli, muiden prosessien sivutuotteet sekä ilman, veden tai maan lämpö. Uusiutuvien energialähteiden käyttöä lisätään sähkön- ja lämmöntuotannossa sekä entistä enemmän myös liikenteessä.

Eryityisesti keskitytään paikallisten uusiutuvien energialähteiden ja lähienergian käytön monipuolistamiseen ja lisäämiseen, jolloin myös energiaomavaraisuus paranee.

Energia- ja materiaalitehokkuuden edistämässä tuetaan toimia, jotka edistävät ilmastovaikutuksia vähentävien tuotantoprosessien ja tuotteiden t&k&i-toimintaa sekä liiketoimintaa. Toimilla parannetaan erityisesti Pk-yritysten kilpailukykyä mm. edistämällä uusien ympäristöä vähemmän kuormittavien ja energiatehokkaampien teknologioiden ja innovaatioiden käyttöönottoa niiden toiminnassa sekä vähähiilistä, kestävästä ympäristöliiketoimintaa.

Vähähiilisten strategioiden toimenpiteillä tuetaan kehittämistoimintaa ja innovaatioita, jotka vähentävät liikkumistarvetta, hajautuvaa kaupunkirakennetta sekä energiankäyttöä asunnoissa ja rakennusten lämmityksessä. Tavoitteena on kunnianhimoisten energia- ja ilmastotavoitteiden edellyttämien isojen, vähähiilisyteen ja pitkällä aikavälillä vähähiilisyteen tähtäävien rakenteellisten muutosten vauhdittaminen ja terävöittäminen kaupungeissa ja kaupunkiseuduilla. Vähähiilisten valintojen tekemiseksi kansalaiset ja yritykset tarvitsevat tuotteita, palveluja ja sosiaalisia innovaatioita, jotka tekevät ilmastomyönteisistä ja ekologisesti kestävästä valinnoista helppoja ja tavoiteltavia.

Kaupungit luovat edellytykset asukkaidensa ilmastomyönteisille ja ekologisesti kestäville valinnoille. Kaupungit ja kunnat voivat omilla valinnoillaan olla luomassa kasvua ja kehittyviä markkinoita. Edelläkävijämarkkinoita syntyy, kun innovatiiviset julkiset hankinnat (erityisesti cleantech) ja avoin data kotimaassa tukevat yritysten kasvua ja innovaatiotyötä. Edelläkävijämarkkinoita edistävät toimenpiteet, esimerkiksi julkisten hankintojen innovatiivisempi toteutus, tukevat yritysten kilpailukykyä kehittämistä.

Uusien sovelluksien ja palveluiden kehittämiseksi panostuksia kohdistetaan kokeelliseen toimintaan, erilaisiin pilotointi- ja demonstraatiokokeiluihin sekä niiden käyttöönottoon ja kaupallistamiseen. Kehittämistoiminnassa huomioidaan eri osaamisalueiden lähtökohdat, toimintamallit ja myös muiden kuin teknologiaan perustuvien toimialojen kehittäminen. Osaamisalueiden yhdistämiseen kannustetaan.

Vähähiilistä taloutta kaikilla aloilla edistävään toimintaan tulee kohdentaa vähintään 25 % EAKR-rahoituksesta, mikä huomioidaan hankevalintoja tehtäessä. Ohjelmaston myönteisten ympäristövaikutusten (päästöjen väheneminen, ilmastonmuutoksen hillintä) kannalta on olennaista, miten hyvin toimintalinjan 2 vähähiilisyttä edistävät toimenpiteet tukevat sisällöllisesti myös toimintalinjan 1 toteutumista. Tavoiteltava tilanne on, että toimintalinjan 2 toimenpiteillä luodaan kysyntää vähähiilisyttä tukeville hankkeille toimintalinjalla 1 sekä myös teemaa tukeville ESR-hankkeille.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan vähähiilisten tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien kehittämistä, kaupallistamista ja uuden teknologian käyttöönottoa, kysyntä- ja käyttäjälähtöisyys sekä tuotteiden elinkaaren aikaiset ympäristökustannukset huomioiden
- tuetaan uusien vähähiilisten tuotteiden, materiaalien ja tuotantomenetelmien prototyyppien, pilotointien ja demonstraatioiden
- tuetaan vähähiilisyysstrategioiden toteuttamisen kannalta keskeisiä innovatiivisia ratkaisuja ja selvityksiä
- kehitetään vähähiilisiä liikennejärjestelmiä ja liikkumismuotoja
- kehitetään asumisen energiatehokkuutta parantavia innovaatioita ja teknologioita
- luodaan alueellisia materiaali- ja energiavirtojen hyödyntämistä tukevia verkostoja sekä yhteistyömuotoja

Kohderyhmät: pk-yritykset, tutkimus- ja koulutusorganisaatiot, kunnat

Tuensaajat: Yritykset, yritysryhmät ja -verkotot, elinkeinojen kehittämisorganisaatiot, kunnat ja muut julkisyhteisöt, yhdistykset

Toimintalinjan 2 tuloskehys on liitteessä 4

Toimintalinjan 2 menoluokat ovat liitteessä 5

2.3 (TL 3) Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus (ESR)

Investointiprioriteetti 6: Työnhakijoiden ja työvoiman ulkopuolella olevien pääsy työpaikkoihin, myös paikallisten työllisyysaloitteiden kautta, ja työvoiman liikkuvuuden tukeminen

Erytystavoite 6.1 Nuorten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen edistäminen

Erytystavoitteen tuloksia ovat toimenpiteisiin osallistuneiden nuorten ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien parantuneet työllistymisvalmiudet, minkä kautta on myötävaikutettu kohderyhmän työllistymiseen. Ikääntyneet ovat erityinen kohderyhmä heikossa työmarkkina-asemassa olevien joukossa. Erytystavoitteen toteutumiseksi on myös kohderyhmälle suunnattujen työvoima- ja yrityspalvelujen laatua ja tarjontaa parannettu.

Koska kansallinen nuorisotakuu koskee kaikkia alle 25-vuotiaita sekä vastavalmistuneita alle 30-vuotiaita, asetetaan alle 30-vuotiaiden työllistymiselle tavoite hankkeiden välittömänä vaikutuksena. Vastaavasti yli 54-vuotiaiden työllistymiselle asetetaan tavoite. Ohjelmakaudella 2007–2013 on työllistymistä edistäviin (menoluokat 66 ja 70) ESR-toimenpiteisiin osallistunut yhteensä 44 432 henkilöä vuoteen 2012 mennessä. Näistä on alle 30-vuotiaita ollut noin 34 % ja yli 54-vuotiaita 9,4 %. Toimenpiteen päättäneistä 54 % on ollut välittömästi sen jälkeen työelämässä. Tavoitteena on, että yhä useampi hankkeen päättäneistä alle 30-vuotiaista ja yli 54-vuotiaista on toimenpiteen jälkeen työelämässä. Toimenpiteiden välittöminä vaikutuksina tavoitellaan, että kaikista päättäneistä vähintään 25 % on työelämässä olevia alle 30-vuotiaita ja 10 % on työelämässä olevia yli 54-vuotiaita.

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 - 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Investointiprioriteetin erityistavoitteena on parantaa nuorten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä. Työllisyysasteen nostoa tukemaan tarvitaan erityisen tarkoin kohdennettuja keinoja sekä kuntien, valtion, yksityisen ja kolmannen sektorin tuloksellista yhteistyötä työllisyyden hoitamiseksi. Kohteena ovat nuorten lisäksi sellaiset heikossa työmarkkina-asemassa olevat miehet ja naiset, joilla on mahdollisuus aktiivisen työvoimapolitiikan keinoin (täsmä-/uudelleen koulutuksella) päästä avoimille työmarkkinoille. Kohteena voivat olla työmarkkinoilla jo olevien lisäksi passiiviset miehet ja naiset, joiden työllistymisedellytysten parantamiseksi tarvitaan pääasiassa osaamista ja työmarkkinavalmiuksia vahvistavia toimenpiteitä eikä niinkään pitkäjänteisiä kuntouttavia toimenpiteitä. Näitä ryhmiä ovat erityisesti pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömät, ikääntyvät, osatyökykyiset, vammaiset, maahanmuuttajataustaiset, romanit ja muut etniset vähemmistöt.

ESR:n tukemin toimin kehitetään uusia, innovatiivisia keinoja nuorten työllistymisen edistämiseksi osana nuorisotakuun toteuttamista. Tämän toimintalinjan toimilla tuetaan nuorisotakuuta tarjoamalla ja kehittämällä nuorten työvoima- ja elinkeinopalveluja sekä muita nuorille tarkoitettuja yksilöllisiä palveluja, kuten nuorten työpajatoiminta. Toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa otetaan huomioon myös

naisten ja miesten erilaiset lähtökohdat ja tarpeet. Nuorisotakuun toteutumista tuetaan myös toimintalinjojen 6 ja 7 sisältämin toimin.

Työvoiman ulkopuolella olevien miesten ja naisten saamiseksi työmarkkinoille parannetaan heidän ammattiosaamistansa yksilöllisiä palveluja tarjoamalla, koulutukseen ohjaamisen ja motivaation toimintamalleja tehostamalla sekä koulutusten sisältöjä ja malleja kehittämällä sukupuolinäkökulma huomioon ottaen. Toimenpiteitä kohdistetaan joustavaan ja nopeaan integrointiin työelämään sekä työvoiman täyskätön edistämiseen. Työllistyvyyden lisäämiseksi edistetään ja hyödynnetään sosiaalisia innovaatioita. Ikääntyvien työllistymistä edistäviin ratkaisuihin kiinnitetään erityistä huomiota.

Toiminnassa paneudutaan vertaiskehittämiseen, eri palveluiden toimivuuden selvittämiseen ja varmistamiseen sekä palveluiden kohdentamisen problematiikkaan. Toimenpiteitä kohdistetaan monialaiseen yhteistyöhön ja verkostomaisesti toteutettavien palveluiden ja uusien toimintamallien kehittämiseen työmarkkinoille pääsyn edistämiseksi. Lisäksi testataan ja kehitetään erilaisia palvelu- ja tukirakenteita, yritys yhteistyötä sekä edistetään ammatillista ja alueellista liikkuvuutta. Maahanmuuttajien integroimiseksi kehitetään ja tuoteistetaan kotoutumista edistäviä malleja ja toimintatapoja sekä edistetään palvelujen saatavuutta ja palvelutarpeiden tunnistamista.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tuetaan nuorisotakuun toimeenpanoa mm. nuorille suunnatun ohjauksen, koulutuksen ja tukipalvelujen keinoin;
- kehitetään uudenlaisia ratkaisuja heikossa työmarkkina-asemassa oleville kohdennettaviin (ml. pitkäaikaistyöttömät ja osatyökykyiset) palveluihin, mm. monikanavaisia palveluita ja palveluun ohjausta sekä eri toimijoiden välistä monialaista verkosto- ja yritys yhteistyötä edistämällä;
- kehitetään maahan muuttaneiden vastaanoton palveluita ja tuetaan kotouttamistoimenpiteitä sekä tuetaan pysyvän poikkihallinnollisen kotouttamistyön tukirakenteen luomista;
- tuetaan kansainväliseen rekrytointiin liittyviä toimintamalleja erityisesti EURES-palveluja kehittämällä.

Investointiprioriteetilla tuettavassa toiminnassa otetaan huomioon erityisesti koulutusvalinnoissa osaamisen tarpeet paikallisissa pk-yrityksissä näiden kilpailukykyyn vahvistamiseksi ja tuetaan siten toimintalinjan 1 tavoitteita. Koulutuksen sisällöissä ja toimintamalleissa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon vähähiilistä taloutta edistävät tavoitteet. Toimintalinjan myönteisten ympäristövaikutusten kannalta on olennaista, että ympäristöosaaminen ja -vastuullisuus sisällytetään osaamisen ja ammattitaidon kehittämiseen kattavasti (ekologiset ja kulttuuriset vaikutukset).

Kohderyhmät: työttömät ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat nuoret ja heikossa työmarkkina-asemassa olevat (mm. ikääntyvät, pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömät, maahanmuuttajat, osatyökykyiset, vammaiset, etniset vähemmistöt); kohderyhmälle palveluja tarjoavat tahot; työnantajat.

Tuensaajat: Työvoimapalvelujen tarjoajat ja kehittäjät, kunnat, koulutuslaitokset, sosiaalipartnerit, kansalaisjärjestöt ja muut toimialaan liittyvät organisaatiot.

Investointiprioriteetti 7: Työntekijöiden, yritysten ja yrittäjien mukautuminen muutoksiin

Erityistavoite 7.1 Tuottavuuden ja työhyvinvoinnin parantaminen

Erityistavoitteen tuloksena on parantunut työhyvinvointi hankkeisiin osallistuvissa yrityksissä ja organisaatioissa. Hankkeiden tuloksina on tuotettu uusia työelämää kehittäviä toimintatapoja, esim. työn organisoinnissa, tai on hyödynnetty hyviä olemassa olevia malleja. Toimenpiteet ovat parantaneet yritysten, yrittäjien ja työntekijöiden sopeutumiskykyä erilaisiin muutostilanteisiin. Tuloksena on siten myös parantunut tuottavuus ja tuloksellisuus yrityksissä ja muissa työorganisaatioissa.

Työelämää koskettavat lukuisat erilaiset muutokset. Yritykset joutuvat sopeutumaan globaaliin kilpailutilanteeseen, joka näkyy talouden rakenteiden muuttumisena ja paikoin myös äkillisinä rakennemuutostilanteina. Tämän lisäksi väestön ikärakenne on muuttumassa siten, että työmarkkinoilta poistuu enemmän työntekijöitä kuin mitä sinne tulee. Sopeutuminen näihin muutoksiin edellyttää tuottavuuden kasvua ja työurien pidentämistä tukevaa hyvää työelämää.

Kansallisen työelämän kehittämisstrategian lähtökohtana on arvioitu, että Suomi on tuottavuudessa ja työelämän laadussa Euroopan kärkeä. Suomen työelämän laatua on vertailtu Euroopan työ- ja elinolojen kehittämissäätiön 2010 julkaistun työolotutkimuksen perusteella mm. työelämän kehittämisohjelman puitteissa. Työn tuottavuuden kasvu on kuitenkin heikentynyt 2000-luvulla ja etenkin talouskriisin alettua. Terveys 2011 -tutkimuksen mukaan noin joka neljännellä työssäkäyvällä on työuupumuksen merkkejä.

Tavoitteena on, että investointiprioriteetin hankkeissa mukana olevissa työorganisaatioissa on toimenpiteiden jälkeen parantunut työhyvinvointi, joka osaltaan vaikuttaa positiivisesti organisaatioiden tuottavuuteen ja tuloksellisuuteen. Hankkeisiin osallistuvien organisaatioiden lähtötilanne mitataan kyselyllä organisaatiotasolla toimenpiteen alussa ja se toistetaan toimenpiteen päätyttyä. Investointiprioriteettitasolla muutosta arvioidaan erillisselvityksillä kahdesti ohjelmakauden aikana.

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 - 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Investointiprioriteetin toiminnan taustalla on yritysten ja muiden työorganisaatioiden parempi sopeutuminen seuraaviin muutostilanteisiin: globalisaation aiheuttamat rakenteelliset muutokset ja uudistukset ml. vihreän talouden kasvu; äkilliset rakennemuutostilanteet ml. irtisanomistilanteet; sekä ikärakenteen kehitys, työurien pidentäminen ja osatyökykyisten mahdollisuus tehdä työtä.

Investointiprioriteetin toimenpiteillä parannetaan työn tuottavuutta ja tuloksellisuutta työelämän kehittämisstrategian toteuttamista tukevin toimenpitein, joihin sisältyvät mm. johtamiseen, työn organisointiin, työhyvinvointiin, työkykyyn, työyhteisöön, työympäristöön sekä haasteiden ennakointiin ja hallintaan liittyviä näkökulmia. Toimenpiteillä edistetään myös työn ja yksityiselämän yhteensovittamista. Toimilla edesautetaan työntekijöiden ja yritysten sopeutumiskykyä sekä työurien pidentämistä niiden alusta, keskeltä ja lopusta. Erityishuomiota kiinnitetään osatyökykyisten työssä pysymiseen ja ennen aikaisten eläköitymisten ehkäisyyn.

Lisäksi tuetaan muutostilanteiden hallintaa mm. räätälöityjä koulutusratkaisuja toteuttamalla työttömyysuhan alaisille ja ammattia vaihtaville yhteistyössä yritysten ja julkisyhteisöjen kanssa. Siten turvataan työmarkkinoiden toimivuutta ja varmistetaan, että siirtymät työpaikasta toiseen toiseen ovat mahdollisimman joustavia.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- tarjotaan ja kehitetään tuottavuutta ja työhyvinvointia parantavia koulutus-, ohjaus-, neuvonta- ja asiantuntijapalveluita sekä vahvistetaan aiheeseen liittyvää vertaisoppimista ja verkostoitumista;
- kehitetään ja vahvistetaan työhyvinvointia ja työssä jaksamista edistäviä toimintamalleja ja palveluja kiinnittäen erityisesti huomiota ikääntyvien työssä jaksamiseen;
- kehitetään ja levitetään yritysten ja työorganisaatioiden uudistumista ja kilpailukykyä edistäviä johtamisen ja työn organisoinnin toimintamalleja;
- vahvistetaan yrittäjien ja työntekijöiden sopeutumis- ja kilpailukykyä osaamista, innovaatio-kykyä ja muutostilanteiden parempaa hallintaa kehittämällä.

Investointiprioriteetilla tuettavassa toiminnassa otetaan huomioon osaamisen tarpeet paikallisissa pk-yrityksissä näiden kilpailukykyyn vahvistamiseksi ja tuetaan siten toimintalinjan 1 tavoitteita. Koulutuksen sisällöissä ja toimintamalleissa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon vähähiilistä taloutta edistävät tavoitteet. Toimintalinjan myönteisten ympäristövaikutusten kannalta on olennaista, että ympäristö-osaaminen ja -vastuullisuus sisällytetään osaamisen ja ammattitaidon kehittämiseen kattavasti (ekologiset ja kulttuuriset vaikutukset).

Kohderyhmät: mikro- ja pk-yritysten henkilöstö, ml yrittäjät; kohderyhmälle palveluja tarjoavat tahot; työvoima- ja yrityspalvelujen kehittäjät ja tarjoajat; julkiset työorganisaatiot; työnantajat.

Tuensaajat: yritykset, työvoima- ja yrityspalvelujen kehittäjät ja tarjoajat, kunnat, koulutus- ja tutkimuslaitokset, sosiaalipartnerit ja muut toimialaan liittyvät organisaatiot.

Investointiprioriteetti 8: Naisten ja miesten tasa-arvo sekä työ- ja yksityiselämän yhteensovittaminen

Erityistavoite 8.1 Työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventäminen

Erityistavoitteen tuloksena on myötävaikutettu työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventämiseen. Hankkeiden tuloksina on koulutettu miehiä ja naisia horisontaalisen ja vertikaalisen tasa-arvon edistämiseksi ja tietoisuutta tasa-arvosta on lisätty työelämässä toimivien parissa ja rakennerahasto-toimijoiden joukossa.

Komission tasa-arvon edistymisraportin (Commission SWD Progress on equality between women and men in 2012) mukaan Suomi kuuluu niiden EU-maiden joukkoon, joissa työurat ovat vahvimmin eriytyneet sukupuolen mukaan. Ammattien eriytymistä tarkastellessa neljässä jäsenmaassa työurat ovat Suomea eriytyneemmät ja teollisuuden aloja tarkasteltaessa vain kahdessa. Naisten työllisyysaste ja osallistuminen työelämään ovat kuitenkin merkittävästi korkeammalla tasolla kuin niissä maissa, joissa eriytyminen on lievintä. Noin kolmannes yrittäjistä on naisia ja etenkin naisten omistamat kasvuyritykset ovat harvassa. Työurien eriytyminen vaikuttaa osaltaan naisten ja miesten välisiin palkkaeroihin, jotka ovat myös EU:n keskiarvoa korkeammat. Sosiaalisen syrjäytymisen riski puolestaan on korkeampi miesten joukossa kuin naisten. Vuonna 2010 kaksi kolmasosaa syrjäytyneistä alle 30-vuotiaista oli miehiä (Myrskylä, Eva Analyysi no 19/2012).

Sukupuolten välisen työurien eriytymisen lieventämiseksi on koulutusta järjestetty aiemminkin ohjelma-kausilla. Tuloksellisuuden vahvistamiseksi tästä investointiprioriteetista rahoitettavien hankkeiden tuotoksia arvioidaan soveltaen ohjelmakaudella 2007–2013 tasa-arvon valtavirtaistamisen kansainvälisessä verkostossa kehitettyä minimistandardia. Sovelletun minimistandardin perusteella luodaan validointikriteeristö hankkeissa kehitetyille tuotoksille. Tuloksena saadaan siten validoituja tasa-arvoa edistäviä ja sukupuolten välistä eriytymistä lieventäviä menetelmiä, toimintatapoja sekä materiaaleja koulutukseen ja tiedotukseen.

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 - 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Investointiprioriteetin toimenpiteillä pyritään omalta osaltaan lieventämään työelämässä esiintyviä sukupuolten välisiä kuiluja mm. työmarkkinoille osallistumisen, urakehityksen ja yrittäjyyden osalta. Sukupuolten tasa-arvoa työelämässä edistetään mm. lieventämällä työ- ja koulutusurien eriytymistä ja edistämällä työllistymistä tukevia ratkaisuja työn ja yksityiselämän yhteensovittamiseksi. Toimenpiteillä voidaan vaikuttaa eriytymistä ylläpitävien rakenteiden, toimintakulttuurien ja käytäntöjen muuttamiseen yksilöiden valintojen lisäksi.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- kehitetään ja tarjotaan koulutusta, neuvontaa, ohjausta, mentorointia ym. toimenpiteitä, joilla vähennetään sukupuolten välisiä koulutus- ja osaamiseroja;
- tarjotaan ohjausta ja koulutusta työllistävillä aloilla ottaen huomioon sukupuolen mukaisen eriytymisen lieventäminen;
- tuetaan naisten johtajuutta ja yrittäjyyttä tukevaa osaamista – liittyen erityisesti työnantaja-yrittäjyyteen ja innovaatioiden hyödyntämisestä lähtevään yrittäjyyteen.

Kohderyhmät: työssäkäyvät, työttömät ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat naiset ja miehet, koulutusorganisaatiot, työnantajat, työllisyys- ja sosiaalipalvelujen tarjoajat, järjestöt.

Tuensaajat: yritykset, koulutuslaitokset, kansalaisjärjestöt, sosiaalipartnerit ja muut toimialaan liittyvät organisaatiot.

Sosiaaliset innovaatiot, kansainvälinen yhteistyö ja ESR:n tuki EAKR:n temaattisille tavoitteille (koskee koko temaattista tavoitetta)

Sosiaalisia innovaatioita pyritään saamaan aikaan erityisesti nuorille ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä edistävien palvelujen kehittämisessä. Lisäksi uusia lähestymistapoja haetaan työurien pidentämiseen.

Kansainvälisellä yhteistyöllä tuotetaan lisäarvoa erityisesti työelämän laatua kehittävään toimintaan ja kansainvälisen rekrytinnin edistämiseen.

Investointiprioriteetilla tuettavassa toiminnassa otetaan huomioon erityisesti koulutusvalinnoissa osaamisen tarpeet paikallisissa pk-yrityksissä näiden kilpailukykyyn vahvistamiseksi ja tuetaan siten toimintalinjan 1 tavoitteita. Koulutuksen sisällöissä ja toimintamalleissa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon vähähiilistä taloutta edistävät tavoitteet. Toimintalinjan myönteisten ympäristövaikutusten kannalta on olennaista, että ympäristöosaaminen ja -vastuullisuus sisällytetään osaamisen ja ammattitaidon kehittämiseen kattavasti (ekologiset ja kulttuuriset vaikutukset) esim. priorisoimalla hankevalinnoissa tällaisia hankkeita.

Toimintalinjan 3 tuloskehys on liitteessä 4.

Toimintalinjan 3 menoluokat ovat liitteessä 5.

2.4 (TL 4) Koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen (ESR)

Investointiprioriteetti 9: Parannetaan pääsyä elinikäiseen oppimiseen, kohennetaan työvoiman ammattitaitoa ja pätevyyttä ja lisätään koulutusjärjestelmien relevanttiutta työmarkkinoiden kannalta

Erytystavoite 9.1 Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden parantaminen

Erytystavoitteen tuloksia ovat tehostuneet koulutuksen ja työelämän siirtymävaiheita tukevat palvelut ja toimintatavat. Tehostuneiden palvelujen ja toimintatapojen kautta on lisätty erityisesti nuorten ja muiden vailla ammatillisesti suuntautunutta tutkintoa olevien osallistumista koulutukseen, parannettu heidän ammatillista osaamistaan ja työelämävalmiuksiaan ja edistetty näin työllistymistä. Tuloksena on myös tuotettu laadukkaampaa ja aiempaa paremmin työelämän tarpeita vastaavaa koulutusta kohderyhmälle. Alidustettujen ryhmien osallistuminen tarjottuihin koulutuksiin on lisääntynyt.

Eurostatin tilastojen mukaan kaikista Suomessa perusopetuksen päättäneistä 8,9 % ei edennyt tutkintoon johtaviin jatko-opintoihin vuonna 2012. Koulutuksen keskeyttäminen vaikuttaa siten, että jokaisesta ikäluokasta jää lopulta vajaat 15 prosenttia ilman toisen asteen tutkintoa. Ehdotuksessa valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:28) todetaan, että oppimistulokset ovat eriytyneet. Eriytyminen tulee ilmi niin eri sukupuolten välisissä oppimistuloskissa kuin erilaisesta sosioekonomisesta tai etnisestä taustasta tulevien oppimistuloksissa.

Perusasteella saavutetut oppimistulokset, joilla on yhteys nuoren omaan taustaan, vaikuttavat siirtymiin liittyviin valintoihin. Vaikka suomalaiset aikuiset ovat OECD-maiden aktiivisimpien kouluttautujien joukossa, myös aikuiskoulutuksessa osaamisen kehittäminen kasautuu: naiset, hyvin koulutetut ja hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevat kouluttautuvat muita enemmän. Aikuiskoulutus ei siten tasaa syntyneitä koulutuseroja, vaan pikemminkin kasvattaa niitä. On kuitenkin huomattava, että uraa edistävässä yritysten maksamissa koulutuksissa miehet muodostavat enemmistön kun taas naisvaltaisuus korostuu vapaaehtoisessa ja vapaan sivistystuen koulutuksissa.

Ohjelmakaudella 2007–2013 on vuoden 2012 loppuun mennessä koulutukseen ja osaamiseen (menoluokat 62+72+73) liittyvissä ESR-toimenpiteissä 15 %:lla aloittaneista ollut vain perustason koulutus. Tavoitteena on, että toimenpiteisiin osallistuu aiempaa enemmän vain perusasteen suorittaneita ja yhä useammat alle 25-vuotiaista (7 % kaikista toimenpiteen päättäneistä) ovat toimenpiteen päättyessä siirtyneet eteenpäin koulutuspolulla ja yhä useammat alle 30-vuotiaat (30 % kaikista toimenpiteen päättäneistä) ovat siirtyneet toimenpiteen jälkeen työelämään.

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 - 3.

Erytystavoite 9.2 Kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantaminen

Erytystavoitteen tuloksena on tuotettu laadukkaampaa koulutustarjontaa kasvu- ja rakennemuutosalojen tarpeisiin. Samalla on parannettu hankkeisiin osallistuneiden työelämässä olevien tai työttöminä olleiden miesten ja naisten osaamista ja sopeutumiskykyä muuttuviin osaamistarpeisiin. Koulutustarjonnan osuvuuden ja laadun varmistamiseksi on tuotettu parempia koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointimenetelmiä. Samalla on vahvistettu oppilaitosten, korkeakoulujen ja työelämän systemaattista yhteistyötä.

Suomessa aikuiskoulutukseen osallistutaan kansainvälisesti vertaillen paljon. EU:n työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2010 suomalaisista 25–64-vuotiaista 23 % osallistui koulutukseen kyselyä edeltäneen neljän viikon aikana. Osallistumisaste on kuitenkin viiden viimeisen vuoden aikana pysynyt samana ja välillä jopa laskenut. OKM:n koulutus ja tutkimus 2011–2016 kehittämissuunnitelmassa arvioidaan, että

aikuiskoulutus on tarjontapainotteista eikä koulutusorganisaatioiden tarjonta välttämättä aina vastaa aikuisoppijoiden tarpeisiin. Tämä ilmenee mm. siinä, että korkeakoulututkinnon suorittaneet käyttävät korkeakoulujen perustutkintoja uuden asiantuntijuuden kasvattamiseen ja erikoistumiseen.

Tavoitteena on, että investointiprioriteetin hankkeissa on toteutettu toimenpiteitä, joilla on aikaansaatu työelämän muuttuviin tarpeisiin paremmin osuvaa ja laadukkaampaa koulutusta. Lähtötilanne mitataan kyselyllä hanketasolla toimenpiteen alussa ja se toistetaan hankkeen päättyessä. Investointiprioriteettitasolla muutosta arvioidaan erilliselvytyksillä kahdesti ohjelmakauden aikana.

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 - 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Toimilla edistetään nuorisotakuun täysimääräistä toteutumista sekä ammatillisen tutkinnon tai korkeakoulututkinnon suorittamisen tehostamista ja työmarkkinoille kiinnittymistä. Erityisenä kehittämis-kohteena ovat koulutus- ja työuriin liittyvien siirtymävaiheet, joita tehostamalla saadaan työuria pidemmäksi sekä työurien alkupäästä että niiden aikana. Tähän liittyvät mm. tieto-, neuvonta ja ohjauspalvelut, opetusjärjestelyt, opintoprosessit sekä opiskelukykyä ja motivaatiota vahvistavat ja työllistymistä tukevat toimet eri koulutusasteilla. Toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa huomioidaan myös naisten ja miesten erilaiset lähtökohdat ja tarpeet. Toimilla tuetaan joustavia ja yksilöllisiä opinto- ja tutkintopolkuja, jotta voidaan vastata nopeasti muuttuviin, esim. alojen rajapinnoille syntyviin tai huippuosaamista edellyttäviin, työelämän osaamistarpeisiin ja tukea myös erityistä tukea tarvitsevien sekä koulutuksessa aliedustettujen ryhmien, mm. poikien ja miesten, osaamisen kehittämistä ja tutkinnon suorittamista. Osaamisohjan vahvistamisessa hyödynnetään sosiaalisia ja teknologisia innovaatioita sekä digitalisointiskehitystä.

Lisäksi kehitetään nuorisolain mukaista monialaista yhteistyötä ja monialaisen yhteistyön johtamista, jotta voitaisiin luoda kokonaisvaltaiset ja suunnitelmallisesti etenevät palvelumallit ja -prosessit perusopetuksen päättäneiden toisen asteen koulutukseen pääsyn varmistamiseksi ja vailla toisen asteen koulutusta olevien nuorten aikuisten osaamisen ja työllistymisen edistämiseksi. Toimissa kiinnitetään huomiota hyvinvointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja osallisuuteen opiskelumotivaatioita, työelämään hakeutumista ja osaamisen kehittymistä vahvistavina tekijöinä.

Toimilla kehitetään osaamistarpeiden ennakoitimenetelmiä aikuiskoulutukseen, vahvistetaan koulutuksen ja työelämän yhteistyötä kaikilla koulutusasteilla sekä edistetään tutkimus- ja kehittämistoiminnan integroitumista koulutukseen. Investointiprioriteetilla tuetaan myös elinikäistä oppimista vahvistavia toimenpiteitä, jotta vahvistetaan riittävää osaamisohjaa tulevaisuuden tarpeisiin. Erityisesti yli 50-vuotiaille ja niille, joilla ei ole aiempaa ammatillista koulutusta, kehitetään ja tarjotaan räätälöityjen aikuiskoulutusratkaisuja. Rakennemuutoksiin vastataan kehittämällä ja uudistamalla eri alojen, ml. luovat alat, yhteisiä kehittämistoimia, monialaisia osaamisverkostoja sekä tuote- ja palvelukehitystoimintaa sekä tukemalla älykästä erikoistumista.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- kehitetään ja vahvistetaan koulutuksesta koulutukseen tai työelämään siirtymistä tukevia menetelmiä ja palveluita;
- lisätään koulutuksen ja työelämän vuorovaikutusta mm. oppisopimuskoulutuksella ja opiskelijoiden työelämävalmiuksia parantamalla;
- tuetaan älykkääseen erikoistumiseen liittyviä osaamistarpeita ja parannetaan innovaatiovalmiuksia;

- kehitetään erityisryhmien (ml. maahanmuuttajat, vammaiset, osatyökykyiset ja erilaiset oppijat) koulutusvaihtoehtoja ja koulutuksessa aliedustettujen ryhmien koulutukseen osallistumista
- kehitetään aikuiskoulutuksen ennakointimenetelmiä ja parannetaan koulutustarjonnan osuvuutta kasvu- ja rakennemuutosalojen tarpeet huomioon ottaen;
- tuetaan uuden ammatin hankkimista työpaikoja tarjoavilta aloilta sukupuolinäkökulma huomioon ottaen;
- tuetaan työssä olevien miesten ja naisten osaamisen ja ammattitaidon parantamista

Kohderyhmät: opiskelijat, työssäkäyvät, työttömät ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat naiset ja miehet; koulutuksen tarjoajat

Tuensaajat: koulutus- ja oppilaitokset, yritykset, kunnat ja kuntayhtymät, kansalaisjärjestöt, sosiaalipartnerit ja muut toimintaan liittyvät organisaatiot.

Sosiaaliset innovaatiot, kansainvälinen yhteistyö ja ESR:n tuki EAKR:n temaattisille tavoitteille

Sosiaalisia innovaatioita pyritään kehittämään erityisesti koulutuksen ulkopuolelle jättäytyneiden nuorten saavuttamiseksi ja motivoimiseksi sekä koulutusratkaisujen löytämiseksi. Myös ikääntyvien elinikäiseen oppimiseen aktivoimiseksi pyritään saamaan uusia toimintatapoja.

Kansainvälisellä yhteistyöllä pyritään saamaan lisäarvoa erityisesti kasvu- ja rakennemuutosalojen edellyttämän osaamisen kehittämisessä ja innovaatiovalmiuksien vahvistamisessa. Yhteistyötä etsitään erityisesti Itämeren alueen EU-maiden kanssa, esim. Itämeristrategian koulutuspainopisteen (PA Education) lippulaivahankkeisiin liittyen.

Investointiprioriteetti tukee toimintalinjan 1 ja toimintalinjan 2 sekä vähähiilinen talous tavoitteiden saavuttamista lisäämällä korkeakoulujen ja oppilaitosten valmiuksia ammattitaitoisen työvoiman kouluttamiseen, parantamalla oppilaitosten työelämäyhteyksiä, lisäämällä opiskelijoiden yrittäjämystyönteisyyttä ja yrittäjyysosaamista sekä vahvistamalla työntekijöiden innovointikykyä ja energiaosaamista koulutuksen keinoin. Uusia kasvualoja kehitetään teollisuudessa, palveluissa ja luovassa taloudessa. Keskeistä on pitkäjänteinen yhteistyö koulutusorganisaatioiden ja tutkimuslaitosten välillä.

Myönteisten ympäristövaikutusten kannalta on oleellista, että ympäristöosaaminen ja -vastuullisuus sisällytetään osaamisen ja ammattitaidon kehittämiseen kattavasti (ekologiset ja kulttuuriset vaikutukset), esim. priorisoimalla hankevalinnoissa tällaisia hankkeita.

Toimintalinjan 4 tuloskehys on liitteessä 4.

Toimintalinjan 4 menoluokat ovat liitteessä 5.

2.5 (TL 5) Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta (ESR)

Investointiprioriteetti 10: Aktiivinen osallisuus

Erityistavoite 10.1: Työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantaminen

Erityistavoitteen tuloksena on toimenpiteisiin osallistuneiden työ- ja toimintakykyä parannettu ja siten edistetty heidän etenemistään työllisyyspoluilla. Tuloksena ovat myös hankkeissa toteutetut tehokkaamat ja laadukkaammat palveluprosessit kohderyhmälle. Lisäksi on vahvistettu yhteisöllisyyttä ja kansalaisuutta kansalaistoimijälähtöisissä kehittämishankkeissa kaupunkialueilla.

Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011 (THL 68/2012) tutkimuksen vastanneista 30–64-vuotiaista miehistä 4,9 % ilmoitti olevansa täysin työkyvytön ja naisista 4,5 %. Erityisen ongelmalliseksi on noussut pitkään työttömänä olleiden henkilöiden terveys ja työkyky. Pitkittyessään työttömyys usein lisää sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Sairaudet ja kuntoutustarve jäävät työttömillä usein tunnistamatta ja kuntoutusprosessista tulee satunnainen ja katkonainen. Työttömien kuntoutusasiakkaiden kohdalla kuntoutustarpeen tunnistamisen viiveet ovat tavallisia, koska työttömillä työnhakijoilla ei ole työterveyshuollon luonteisia palveluja. Kuntien aktivoivissa ja sosiaalista toimintakykyä vahvistavissa palveluissa, lääkinnällinen kuntoutus mukaan luettuna, olisivat monille työttömille ensisijaisia. Kuntouttavien palveluiden järjestämisessä on viiveitä ja resurssien vähäisyyttä.

Tavoitteena on, että yhä useampi hankkeeseen osallistunut työelämän ulkopuolelta tuleva on päässyt työkykyä vahvistavalle jatkopolulle toimenpiteen päättyessä. Kaikista toimenpiteen päättäneistä työelämän ulkopuolella olleista vähintään 15 % on ryhtynyt työnhakuun toimenpiteen välittömänä tuloksena. Tavoitteena on myös, että osallistuneiden työ- tai toimintakyky on parantunut toimenpiteiden vaikutuksena. Hanketasolla osallistujien lähtötaso mitataan tähän tarkoitukseen valittavalla työkykyindeksillä toimenpiteen alussa ja sen päättyessä. Investointiprioriteettitasolla arvioidaan tason muutos kahdesti ohjelmakauden kuluessa.

Tulos- ja tuotosindikaattorit ovat liitteissä 2 - 3.

Investointiprioriteetilla tuettava toiminta

Investointiprioriteetin toimilla tuetaan syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävän poikkihallinnollisen toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista. Toimilla parannetaan heikossa työmarkkina- asemassa olevien henkilöiden työ- ja toimintakykyä kehittämällä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluita, sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja palvelujen asiakaslähtöisyyttä. Työllistymisen edistäminen edellyttää monesti pitkää moniammatillista palveluprosessia, jota voidaan tehostaa sekä asiakkaan että toimijoiden näkökulmasta. Ensisijainen palvelutarve tai muiden palvelujen rinnalla tarjottava palvelu on usein terveydenhuollon palvelut ja päihdepalvelut tai muu kunnallinen palvelu. Toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa huomioidaan myös erityisryhmien sisällä naisten ja miesten erilaiset lähtökohdat ja tarpeet. Lisäksi vahvistetaan kolmannen sektorin roolia syrjäytymisen ehkäisyssä.

Toiminnan kohteena ovat ensisijaisesti väestöryhmät, joiden sosiaalinen osallisuus on uhatuin ja jotka tarvitsevat työ- ja toimintakyvyn parantamista ja sosiaalisen osallisuuden tukemista, jotta työllistyminen avoimille työmarkkinoille olisi mahdollista. Lisäksi kohteena ovat ne väestöryhmät, joita köyhyys- ja syrjäytymisriski koskettavat keskimääräistä enemmän, kuten esimerkiksi romanit, vammaiset henkilöt, tietyt maahanmuuttajaryhmät sekä muut syrjintää ja ennakkoluuloja työelämäänsä pyrkiessään kohtaavat. Pitkäaikaistyöttömillä – erityisesti työmarkkinatukea saavilla ja ensisijaisen etuuden piiristä toimeentulotuelle pudonneilla henkilöillä – on myös suuri köyhyys- ja syrjäytymisriski. Huomiota kiinnitetään erityisessä syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin miehiin ja naisiin, kuten päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiviin, vammaisiin ja pitkäaikaissairaisiin sekä etnisiin vähemmistöihin kuuluviin sekä ovat perusasteen jälkeistä tutkintoa vaille oleviin. Toiminnassa painotetaan erityisesti ennaltaehkäisyä. Ikääntyneiden työelämän

ulkopuolelle joutuneiden henkilöiden työ- ja toimintakykyä tuetaan ja vahvistetaan heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa.

Toimilla tuetaan syrjäytymisvaarassa oleville miehille ja naisille suunnattuja palveluita, joihin sisältyvät palvelusuhteen luominen esim. etsivän sosiaalityön kautta, palvelutarpeen yksilöllinen arviointi, räätälöidyn kuntoutus-, koulutus- ja työllisyyspolun rakentaminen, peruspalvelujen tuki elämäntilanteisiin liittyvissä ongelmissa. Sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluita kehitetään niin, että ne paremmin tavoittavat nyt palveluiden ulkopuolelle helposti jäävät asiakasryhmät, kuten esimerkiksi työttömät ja maahanmuuttajat. Toimilla tuetaan omien voimavarojen vahvistamista myös vertaistuen, yhteisöllisten palveluratkaisujen tai omaehtoisen toiminnan kautta. ovat sosiaalista osallisuutta parantavat palveluinnovaatiot, interaktiivisia palvelurakenteet sekä verkostot. Lisäksi hyödynnetään uusia teknologiaratkaisuja ottaen huomioon harvaan asutun alueen tarpeet.

Toimilla tuetaan omien voimavarojen vahvistamista myös vertaistuen, yhteisöllisten palveluratkaisujen tai omaehtoisen toiminnan kautta. Osatyökykyisten työ- ja toimintakykyä parannetaan kuntoutuspalveluita ja -menetelmiä ja niiden oikea-aikaisuutta kehittämällä painottaen erityisesti päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen vahvistamista ja työllistymistä tukevia toimintamalleja. Työ- ja toimintakyvyn arviointia kehitetään eri sektorien välisenä yhteistyönä. Sosiaalista kuntoutusta vahvistetaan ja sen sisältöä kehitetään siten, että palvelulla paremmin saavutetaan sekä työelämävalmiuksien että hyvinvoinnin parantumiseen liittyvät tavoitteet.

Syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä kehitetään varhaisen puuttumisen toimintamalleja. Kehittämisen kohteena ovat sosiaalista osallisuutta sekä hyvinvointia tukevat palvelut, toimintamallit ja rakenteet. Lisäksi kehitetään sosiaalisia tukiverkostoja, asiakaslähtöisiä toimintamalleja, matalan kynnyksen palveluita sekä tuetaan yhteisöllisyyttä ja yhteisöllisiä palveluratkaisuja. Kuntoutustoimenpiteinä voidaan käyttää aktiivisuutta lisääviä liikunta- ja kulttuuripalveluita.

Maahanmuuttajien sosiaalista osallisuutta voidaan tukea tehostetuilla kotoutumistoimenpiteillä, jotka tapahtuvat monialaisena yhteistyönä eri toimialojen viranomaisten ja muiden tahojen välillä. Maahanmuuttajia vahvistetaan sosiaalisesti suuntaamalla toimenpiteitä heidän elämäntaitojensa parantamiseen ja syrjäytymisensä ehkäisemiseen. Painopisteellä tuetaan niitä maahanmuuttajia, jotka tarvitsevat tehostettuja kotouttamistoimenpiteitä erityisesti sairauden, vamman tai muun syyn vuoksi alentuneen toimintakyvyn, iän, perhetilanteen, luku- ja kirjoitustaidottomuuden tai muun vastaavan syyn perusteella.

Rahoitettavissa hankkeissa toteutetaan pääsääntöisesti alla mainittuja toimenpiteitä:

- kehitetään osallisuutta vahvistavia kokonaisvaltaisia palveluita erityisesti työelämävalmiuksien näkökulmasta ja vahvistetaan monialaista ja -ammattillista yhteistyötä sekä parannetaan siihen liittyvää osaamista;
- tarjotaan nuorten, ikääntyvien ja osatyökykyisten syrjäytymistä ehkäiseviä toimenpiteitä ja kehitetään siihen liittyviä palveluita;
- kehitetään asukaslähtöisiä toimintatapoja ja palveluita osallisuuden tukemisessa.

Kohderyhmät: työttömät ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat naiset ja miehet – erityisesti nuoret, maahanmuuttajataustaiset, romanit, vammaiset, vajaakuntoiset, pitkäaikaissairaat ja ikääntyvät; työllisyys-, sosiaali-, terveys-, ja kuntoutuspalvelujen tarjoajat, työnantajat.

Tuensaajat: kunnat; työllisyys-, sosiaali- ja kuntoutuspalvelujen tarjoajat; koulutuslaitokset, kansalais- ym. järjestöt, säätiöt, sosiaalipartnerit ja muut toimialaan liittyvät organisaatiot.

Sosiaaliset innovaatiot, kansainvälinen yhteistyö ja ESR:n tuki EAKR:n temaattisille tavoitteille

Innovatiivisin toimintatavoin voidaan edistää etenkin yhteiskunnasta syrjään joutuneiden ja huono-osaisten sosiaalista osallisuutta ja työllistymistä. Syrjäytymisriskissä olevat ovat parhaita omien tarpeidensa asiantuntijoita ja siten myös hyvinvointiaan parantavien tuotteiden ja palvelujen kehittäjiä. Tarpeiden kartoittamisessa tulee hyödyntää käyttäjiä ja asiakkaita innovatiivisten tuotteiden, palvelujen ja toimintatapojen löytämiseksi sekä erityisryhmien hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Toimissa voidaan hyödyntää kansainvälistä yhteistyötä. EU-maiden välisestä yhteistyöstä odotetaan lisäarvoa erityisesti maahanmuuttajien integroinnissa ja etnisten vähemmistöjen osallisuutta vahvistavassa toiminnassa.

Koulutuksen sisällöissä ja toimintamalleissa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon vähähiilistä taloutta edistävät tavoitteet.

Toimintalinjan 5 tuloskehys on liitteessä 4.

Toimintalinjan 5 menoluokat ovat liitteessä 5.

2.6 (TL 6) Tekninen tuki (EAKR)

Erityistavoite 11. RR-ohjelman tehokkaan toimeenpanon varmistaminen

Tekninen tuki varmistaa ohjelman tehokkaan toimeenpanon. Teknisen tuen käytön keskeisenä tuloksena on ohjelmatyön laadun, ohjelman toimeenpanon, neuvonnan, tiedotuksen, seurannan ja hallinnon koordinaation tehostuminen.

Teknistä tukea käytetään toimiin, jotka liittyvät toimenpideohjelman valmisteluun, hallinnointiin, seurantaan, arviointiin, tiedotukseen, valvontaan ja tarkastukseen sekä toimiin, joilla parannetaan rahastojen täytäntöönpanoa koskevia valmiuksia.

Teknistä tukea käytetään myös kustannuksiin, jotka aiheutuvat ohjelman toimenpiteiden yhteensovittamisesta ja täydentävyyden varmistamisesta Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston sekä kalatalousrahaston tukitoimien kanssa.

Teknisen tuen käytöstä päättää vuosittain ohjelman seurantakomitea käyttösunnitelman pohjalta.

Tuettava toiminta

- ohjelman hallinnollisia ja toimeenpanotehtäviä hoitavan henkilöstön palkka-, matka- ja toimistokulut;
- seurantakomitean ja maakunnan yhteistyöryhmien kokousten järjestämisestä aiheutuvat kustannukset;
- ohjelman seurantaan liittyvien tietojärjestelmien hankinta-, kehittämis- ja ylläpitokulut;
- ohjelman toteuttamista edistävään koulutukseen ja toimijoiden verkostoitumiseen liittyvät kustannukset;
- ohjelman toimeenpanoon liittyvät tutkimukset ja selvitykset;
- ohjelman toimeenpanoon liittyvä viestintä;
- ohjelman valvonta ja tarkastus;
- ohjelman arviointi;
- ylimaakunnallisten hankkeiden, hankekokonaisuuksien tai pilottihankkeiden valmisteluun liittyvät kustannukset.

Toimintalinjan 6 menoluokat ovat liitteessä 5.

Hankevalintojen pääperiaatteet (kaikki toimintalinjat):

Pääsääntöisesti kaiken ohjelmasta tuettavan toiminnan tulee tukea jonkin erityistavoitteen toteuttamista ja myötävaikuttaa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Yksityiskohtaiset, kaikkien rahoittajien noudatettaviksi tarkoitettavat yleiset valintaperiaatteet vahvistetaan seurantakomiteassa. Lisäksi maakunnat ja rahoittajat voivat edelleen asettaa erityisiä kriteereitä, jotka vastaavat mm. maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen pohjalta tehtyihin painopistevalintoihin. Tällä varmistetaan osaltaan, ettei rahoiteta päällekkäistä toimintaa ja resurssit kohdennetaan valittuihin panopisteisiin. Valintaperiaatteisiin sisältyy edellytys, että sukupuolten välinen tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja kestävä kehitys on otettava huomioon hankevalinnoissa. Hankevalinnoissa tulee myös kiinnittää huomiota positiivisiin vaikutuksiin ilmastonmuutoksen hallintaan ja siihen sopeutumiseen sekä Itämeristrategian toteutukseen, kun se on tarkoituksenmukaista.

3 Rahoitus

Taulukko 3 EU-rahoitus rahastoittain vuosittain (indikatiivinen)

Rahasto ja alueluokka	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Yhteensä
EAKR; kehittyneet alueet	107 855 513	110 030 750	112 205 987	114 441 648	116 798 155	119 033 815	121 511 169	801 877 038
ESR; kehittyneet alueet	66 865 804	68 214 358	69 562 912	70 948 926	72 409 860	73 795 874	75 331 727	497 129 462
Yhteensä	174 721 317	178 245 109	181 768 900	185 390 574	189 208 015	192 829 689	196 842 896	1 299 006 500

Taulukko 4 EU-rahoitus ja kansallinen vastinrahoitus toimintalinjoittain (indikatiivinen)

Toimintalinja	Rahasto	Alueluokka	Julkinen kokonaisrahoitus	EU-tuki	Kansallinen vastinrahoitus	Kokonaisrahoitus	Osarahoitussuhde	EIB:n osuus
1	EAKR	Kehittyneet alueet	656 576 919	328 288 459	328 288 459		50,0 %	
2	EAKR	Kehittyneet alueet	869 234 709	434 617 355	434 617 355		50,0 %	
3	ESR	Kehittyneet alueet	467 301 694	233 650 847	233 650 847		50,0 %	
4	ESR	Kehittyneet alueet	328 105 445	164 052 722	164 052 722		50,0 %	
5	ESR	Kehittyneet alueet	198 851 785	99 425 892	99 425 892		50,0 %	
6	EAKR	Kehittyneet alueet	77 942 448	38 971 224	38 971 224		50,0 %	
Yhteensä	EAKR	Kehittyneet alueet	1 603 754 076	801 877 038	801 877 038		50,0 %	
Yhteensä	ESR	Kehittyneet alueet	994 258 924	497 129 462	497 129 462		50,0 %	
Kaikki yhteensä		Kehittyneet alueet	2 598 013 000	1 299 006 500	1 299 006 500		50,0 %	

Taulukko 5 EU-rahoitus ja kansallinen vastinrahoitus tavoitteittain (indikatiivinen)

Toimintalinja	Rahasto	Aluealuokka	Temaattinen tavoite	EU-tuki	Kansallinen vastinrahoitus	Julkinen kokonaisrahoitus
1	EAKR	Kehittyneet alueet	3. Pk-yritysten kilpailukykyyn parantaminen	257 562 006	257 562 006	515 124 012
			4. Vähähiiliseen talouteen siirtymisen tukeminen kaikilla aloilla	70 726 453	70 726 453	141 452 907
2	EAKR	Kehittyneet alueet	1. Tutkimuksen, teknologian kehittämisen ja innovoinnin tukeminen	314 617 355	314 617 355	629 234 709
			4. Vähähiiliseen talouteen siirtymisen tukeminen kaikilla aloilla	120 000 000	120 000 000	240 000 000
3	ESR	Kehittyneet alueet	8. Työllisyyden edistäminen ja työvoiman liikkuvuuden turvaaminen	233 650 847	233 650 847	467 301 694
4	ESR	Kehittyneet alueet	9. Investoiminen koulutukseen, ammattitaitoon ja elinikäiseen oppimiseen	164 052 722	164 052 722	328 105 445
5	ESR	Kehittyneet alueet	10. Sosiaalisen osallisuuden edistäminen ja köyhyyden torjunta	99 425 892	99 425 892	198 851 785
6	EAKR	Kehittyneet alueet	Tekninen tuki	38 971 224	38 971 224	77 942 448
Kaikki yhteensä		Kehittyneet alueet		1 299 006 500	1 299 006 500	2 598 013 000

Taulukko 6 Indikatiivinen rahoitusosuus ilmastonmuutostavoitteisiin

(Tämä taulukko syntyy käytettyjen menoluokkien perusteella SFC-tietojärjestelmässä, menoluokkia ei ole vielä valittu)

Toimintalinja	Indikatiivinen tukiosuus ilmastonmuutostavoitteisiin (EUR)	Osuus koko ohjelmasta (%)
TL 1		
TL 2		
TL 3		
TL 4		
TL 5		
TL 6		
YHTEENSÄ		

4 Yhdennetty alueellinen kehittäminen

4.1 Kansalaistoimijalähtöinen kehittäminen kaupunkialueilla

Rakennerahasto-ohjelmalla voidaan tukea kansalaistoimijalähtöistä kehittämistä kaupunkialueilla. A.o. toimet kohdistuvat erityisesti niille alueille, joilla ei toteuteta maaseutu- ja kalatalousrahastosta rahoitettua yhteisölähtöistä paikallista kehittämistä. Tässä määritelty paikallinen kehittäminen kohdistuisi siten ensisijaisesti isoihin kaupunkeihin ja yli 23 000 asukkaan kuntien keskusta-alueille.

Kaupunkien kansalaistoimijalähtöisessä kehittämisessä tulee toteuttaa ohjelman tavoitteita ja valittujen investointiprioriteettien ja erityistavoitteiden mukaista toimintaa. Toiminnan muodot voivat vaihdella, mutta yhteisenä piirteenä on omaehtoinen, alhaalta ylös suuntautuva, kansalaistoimijalähtöinen paikallinen kehittämistoiminta. Toiminnan tulee myös olla avointa, laaja-alaista ja osallistavaa. Kehittämistoiminnan suunnittelussa korostetaan strategisuutta. Toiminnan tulee perustua paikallisten toimijoiden yhdessä laatimaan kehittämissuunnitelmaan, jonka päätavoitteina ovat työllistymis- ja ansaintamahdollisuuksien edistäminen sekä sosiaalisen pääoman ja yhteisöllisyyden lisääminen. Toiminta-alue on perusteltava toiminnallisuuden ja paikallisten olosuhteiden näkökulmasta. Sen ei tarvitse noudattaa maakunta-, kunta- tai ELY-keskuksen maantieteellisiä rajoja.

Tukea myönnetään ohjelmassa määriteltyjen hallinnollisten periaatteiden puitteissa. Kansalaistoimijalähtöiseen kehittämiseen kaupunkialueilla liittyvät kunnat osallistuvat hankkeiden toimintaan omalla rahoituksellaan.

4.2 Kestävä kaupunkikehittäminen

Kaupungit ovat merkittävässä asemassa Eurooppa 2020 -strategian tavoitteiden toteuttamisessa. Kaupunkien kehittämisen kolme keskeistä haastekokonaisuutta ovat kaupunkien uudistumis- ja kilpailukyvyyn vahvistaminen, sosiaalisen kestävyuden vahvistaminen ja vastaaminen ilmastonmuutoksen haasteisiin mm. eheän yhdyskuntarakenteen kautta. Kilpailukyvyyn vahvistaminen on perinteisesti ollut suomalaisen kaupunkipolitiikan keskeisin painopiste. Sosiaalisen kestävyuden vahvistamiseen on Suomen kaupungeissa kuitenkin kasvavaa tarvetta. Kolmantena painopisteenä korostuvat ilmastonmuutoksen haasteisiin vastaamisen toimenpiteet, erityisesti maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittaminen kaupunkiseuduilla. Yhdyskuntarakenteen eheys mahdollistaa kaupunkilaisille arjen sujuvuuden ja sen että palvelut, työpaikat ja asuminen ovat helposti saavutettavissa.

Kaupunkiseudut tarvitsevat panoksia mm. innovaatioympäristöjen kehittämiseen, ulkomaisten investointien houkuttelemiseen, yhdyskuntarakenteen eheyttämiseen, kaupunkiympäristöjen viihtyvyyden lisäämiseen, palveluiden innovointiin väestön ikääntyessä ja energiatehokkuuden lisäämiseen. Samalla on voitava panostaa maahanmuuttajien integroimiseen työvoimana ja voimavarana, sosiaalisen eheyden vahvistamisen ja alueiden välisen eriytymisen hillitsemiseen. Keskeinen tavoite on vahvistaa valtion ja kaupunkiseutujen välistä kumppanuutta ja aiempaa paremmin koota valtion, kaupunkiseutujen ja EU:n resursseja ja suunnata niitä vaikuttavasti.

Kaupungit tai kaupungeissa sijaitsevat organisaatiot ovat ohjelmakaudella 2007 - 2013 hyödyntäneet rakennerahasto-ohjelman muuta rahoitusta eri tavoilla. Nämä hankkeet eivät kuitenkaan ole kaikilla kaupunkiseuduilla muodostaneet strategista kokonaisuutta. Tässä tarkoituksessa kaupungit laativat kaupunkiseudun rakennerahastosuunnitelman osana kasvusopimuksia. Suunnitelmassa kuvataan tiiviisti, miten kaupunkiseutu aikoo hyödyntää korvamerkittyä kaupunkikehittämisen rahoitusta, muuta EAKR-rahoitusta sekä ESR-rahoitusta. Suunnitelma on painopistetasoinen kaupunkiseudun aie tavoitelluista toimenpiteistä, eikä se muodollisesti sido rakennerahoitusta.

Kestävän kaupunkikehittämisen (EAKR-asetus artikla 7) teemaksi on kansallisessa valmistelussa yhdessä kaupunkien ja alueviranomaisten kanssa määritelty uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen kaupunkien uudistumiskykyä tukevalla tavalla. Painopiste vastaa samansisältöistä yleistä rakennerahasto-ohjelman toimintalinjaa 2. Teeman ja kaupunkiverkoston muodostamiseksi määrittelemiseksi hallintoviranomainen (TEM) pyysi kaupunkiverkostoilta yhteisiä ehdotuksia kaupunkikehittämisen sisällöiksi. Ehdotukset pyydettiin kansallisten kaupunkien kasvusopimusten hakeutumisen yhteydessä suurilta kaupunkiseuduilta. Menettelyllä pyritään vahvistamaan tiivistä kansallisen alue- ja kaupunkipolitiikan ja EU:n koheesiopolitiikan yhteyttä.

Kestävän kaupunkikehittämisen yhdenmetyt alueellisen strategian - 6AIKA - Avoimen ja ketterät kaupungit –laatijat ja toteuttajat ovat Suomen suurimmat kaupungit, ns. kuutoskaupungit Helsinki, Espoo, Vantaa, Oulu, Tampere ja Turku. Strategia on kansallisesti merkittävä: mukana olevissa kaupungeissa asuu 30 % Suomen väestöstä. Suurimpien kaupunkiseutujen käyttö uusien innovaatioiden kehitysalustana vahvistaa Suomen kilpailukykyä, koska kehitysalusta on riittävän suuri maailmanluokan referenssihoiteeksi. Strategian tuloksena syntyvät uudet toimintamallit ovat kaikkien Suomen kaupunkien ja kuntien käytettävissä. Strategiassa on kolme prioriteettialuetta: avoimet innovaatioalustat, avoin data ja rajapinnat sekä avoin osallisuus. Strategian toteuttamisessa hyödynnetään sekä EAKR- että ESR-toimenpiteitä.

Strategian johtoryhmän muodostavat kuutoskaupunkien kaupunginjohtajat, mikä varmistaa yhteyden eri kaupunkien strategioihin. Prioriteettialueilla on kaupunkien edustajien sekä asiantuntijoiden muodostama ohjausryhmä. Ohjausryhmä valitsee toteutettavat EAKR-hankkeet avoimella ja läpinäkyvällä prosessilla (tarkoituksenmukaisuusharkinta) ja rahoittava maakunnanliitto tekee rahoituspäätöksen (ohjelmanmukaisuus- ja laillisuusharkinta). ESR-hankkeiden osalta verkosto tekee hanke-esityksen normaalin hankeprosessin mukaisesti, jolloin rahoittajalla on sekä tarkoituksenmukaisuus- että laillisuusharkinta.

Taulukko 7 Indikatiivinen kestävän kaupunkikehittämisen rahoitus

Rahasto	Indikatiivinen rahoitusosuus	Osuus koko rahaston osuudesta ohjelmassa
EAKR	39 300 000 euroa	5 %
Yhteensä	39 300 000 euroa	5 %

4.3 Yhdenmetyt alueelliset investoinnit (ITI)

Kestävä kaupunkikehittämistä mm. toteutetaan kuuden suurimman kaupungin muodostaman verkoston laatiman ITI-strategian pohjalta. Tästä kerrotaan tarkemmin edellä luvussa 4.2. Ohjelmakauden aikana voi lisäksi syntyä alueellisten toimijoiden tarpeista lähteviä muita yhdenmetyt investointistrategioita.

4.4 EU:n Itämeren alueen strategia

EU:n Itämeren alueen strategia (EUSBSR) hyväksyttiin vuonna 2009 EU:n ensimmäisenä ns. makroalustrategiana. Se ei sisältänyt uusia merkittäviä rahoitusinstrumentteja, vaan tavoitteena oli tehostaa olemassa olevien EU:n rahoitusvälineiden käyttöä strategiassa esitettyjen tavoitteiden ja painopisteiden toteuttamiseksi. Käytännössä aiemmin suunniteltujen ja jo käynnissä olleiden kansallisten rakennerahasto-ohjelmien uudelleensuuntaaminen kesken ohjelmakauden 2007–2013 osoittautui kuitenkin haasteelliseksi. Itämeren alueen strategiaa ei sisällytetty Suomen rakennerahasto-ohjelmissa hankkeiden valintakriteereihin, koska ohjelmien nähtiin joka tapauksessa yleisesti tukevan strategian tavoitteita. Sen sijaan EURA2007 -seurantajärjestelmää kehitettiin siten, että strategiaa sisällöllisesti

tukevat hankkeet voitiin kirjata järjestelmään painopisteittäin mikä mahdollisti niiden seurannan ja raportoinnin.

Vaikka tietoisuus strategiasta näin levisikin viranomaisten ja hanketoimijoiden keskuudessa, pystyttiin Suomen neljästä EAKR-toimenpideohjelmasta vain Etelä-Suomen ohjelmassa merkittävämmässä määrin suuntaamaan rahoitusta Itämeren alueen strategiaa tukeviin hankkeisiin – osuus oli Etelä-Suomessa lähes kolmannes, kun se muissa ohjelmissa oli 5–15 %. Ohjelmakaudella 2007–2013 Itämeren alueen strategiaa tukevat EAKR-toimenpiteet ovat kohdistuneet erityisesti painopisteisiin, jotka liittyvät alueen tutkimus- ja innovointimahdollisuuksien täysimääräiseen hyödyntämiseen, mereen päästettävien ravinteiden määrän vähentämiseen sekä ilmastomuutoksen hillitsemiseen ja siihen sopeutumiseen.

Myös ESR-ohjelmassa toteutettiin ohjelmakaudella 2007–2013 Itämeren alueen strategiaa tukevia hankkeita erityisesti eurooppalaisia pk-yrityksiä tukevaan Small Business Act -aloitteeseen liittyvässä painopisteessä (yrittäjyyden edistäminen, pk-yritysten vahvistaminen ja henkilöresurssien käytön tehostaminen). Suomi on myös osallistunut aktiivisesti ESR:n Itämeri-verkoston toimintaan, jossa tavoitteena on ollut lisätä Itämeren alueen yhteistyötä sekä linkittää Euroopan sosiaalirahaston toimintaa paremmin EU:n Itämeren alueen strategiaan.

Komission vuonna 2012 valmistelemissa Itämeren alueen strategian uudistetussa toimintasuunnitelmassa strategialle esitetään aiemman neljän pilarin sijaan kolmea yleistavoitetta:

- 1) meren pelastaminen
- 2) alueen yhdistäminen ja
- 3) vaurauden ja hyvinvoinnin lisääminen.

Samalla tavoitteita tukevien painopistealueiden määrä nousee 15:stä 17:ään joiden lisäksi strategialla on viisi horisontaalista painopistettä.

Yleistavoitteiden saavuttamista aiotaan myös ryhtyä seuraamaan aiempaa suunnitelmallisemmin mm. indikaattoreiden avulla. Komissio nostaa lisäksi vahvasti esille alueiden ja paikallistason toimijoiden osallistumisen ja sitoutumisen tärkeyden strategian toteutuksessa. Keskeinen periaate on älykäs erikoistuminen (Smart Specialization), joka tarkoittaa alueiden omien vahvuuksien tunnistamista ja niiden systemaattista vahvistamista riittävän kriittisen massan saavuttamiseksi erityisesti Suomen ja monien muiden Itämeren alueen maiden kaltaisissa pienissä jäsenmaissa. Tämä edellyttää oman alueen – maakunnan, suuralueen tai koko Itämeren makroalueen – monimuotoisuuden hyödyntämistä ja alueiden välisen yhteistyön kehittämistä kaikilla tasoilla.

Jotta suomalaisia osaamis- ja innovaatiokeskittymiä voitaisiin edelleen kehittää ja vahvistaa sekä turvata meren pelastamisen yleistavoite, tulee rakennerahastovaroin voida tukea niiden yhteistyötä muiden Itämeren alueen toimijoiden kanssa. Tässä suhteessa EU:n Itämeren alueen strategian linjaukset ohjaavat hanketoimintaa oikeaan suuntaan: yhteistyötä talouden avainsektoreilla ja -klustereissa tarvitaan Itämeren alueen maiden kesken ja laajemmassa kansainvälisessä kontekstissa. Yleisasetusehdotuksen artikla 60 tarjoaa mahdollisuuden toteuttaa EAKR-osarahoitteisia toimenpiteitä koko EU:n alueella; tuen määrä voi olla enintään 10 prosenttia kullakin toimintalinjalla. Tämä antaa hyvän lähtökohdan ja kannustaa avoimesti selvittämään uudentyypisten hankekokonaisuuksien kehittämistä Itämeren alueella. Vastaavasti tehostetaan työnjakoa ja yhteistyötä Euroopan alueellisen yhteistyön (EAY) ohjelmien kanssa sekä selvitetään yhteistyömahdollisuuksia myös muiden alueen toimijoiden (kuten HELCOM, Pohjoismaiden neuvosto ja Barentsin neuvosto) kanssa.

Etelä- ja Länsi-Suomen näkökulmasta keskeisin EU:n Itämeren alueen strategian tavoitteista on vaurauden ja hyvinvoinnin lisääminen ja tätä tukevia toimia tullaan rahoittamaan erityisesti toimintalinjoilla 2 ja 1. Clean tech -alan nousu yhdeksi uudeksi talouden veturiksi tulee vahvistamaan yrityselämän ja tutkijoiden yhteistyötä Itämeren alueella. Itämeren tilan kohentamiseen liittyviä toimia voitaneen pienessä mittakaavassa rahoittaa toimintalinjalla 2, mutta varsinainen ohjelman panos Itämeren tilan parantamiseen

voi tulla epäsuoremmin T&K&I -toiminnan kautta toimintalinjalla 2 ja yritystoiminnan kehittämisen kautta toimintalinjalla 1. Koska logistiikkaan liittyvät infrastruktuuri-investoinnit eivät ole mahdollisia Etelä- ja Länsi-Suomessa, voi alueen mahdollinen panos EU:n Itämeren alueen yhdistämiseen tulla lähinnä T&K&I -toiminnan myötä. Tällä sektorilla voidaan rakennerahastovaroilla esimerkiksi kehittää älykkäitä liikenne- tai energiaratkaisuja tukevia järjestelmännovaatioita. Itämeren alueen strategian kannalta tärkeitä ovat rakennerahasto-ohjelman lisäksi Etelä- ja Länsi-Suomen alueilla toteutettavat Euroopan alueellisen yhteistyön ohjelmat (Itämeren valtioiden välinen ohjelma ja Keskisen Itämeren ja Botnia-Atlantica -rajat ylittävän yhteistyön ohjelmat) ja Kaakkois-Suomi – Venäjä ENI-ohjelma.

Itä- ja Pohjois-Suomen suuralue asemoituu Itämeren alueeseen EU:n pohjoisimpana alueena ja EU:n ulkoraja-alueena Venäjän Federaatioon. On merkille pantavaa, että pohjoinen harvaan asuttu alue on ympäristöllisesti omaleimainen ja Euroopan tasolla luonnonvarojensa ansiosta erityisen lupaava kehityskohde. Itämeren alueen strategian kannalta tärkeitä ovat rakennerahasto-ohjelman lisäksi Itä- ja Pohjois-Suomen alueilla toteutettavat Euroopan alueellisen yhteistyön ohjelmat (Itämeren ja Pohjoisen Periferian valtioiden väliset ohjelmat ja Pohjoinen/Nord – rajat ylittävän yhteistyön ohjelma) ja ENI-ohjelmat (Kolarctic ja Karelia). Itä- ja Pohjois-Suomen roolia koko Itämeren alueen osana ja sen strategian toteuttajana selkeyttää ja vahvistaa se, että kaikissa EU-osarahoitteisissa ohjelmissa toteutetaan samansisältöisiä painopistevalintoja. Erityisen tärkeitä tässä mielessä ovat koko pohjoisia harvaan asuttuja alueita koskevat saavutettavuutta (vetovoimaisuutta ja hyviä yhteyksiä), innovaatiotoimintaa ja elinkeinojen kehittämistä koskevat toimenpiteet sekä niiden yhdenmukaisuus erityisesti Suomen ja Ruotsin välillä.

Myös ESR:n toimintaa tuodaan tiiviimmin mukaan strategian toteutukseen. Itämeristrategian sosiaalisen ulottuvuuden vahvistamiseksi Itämeren alueen yhteistyötä voidaan toteuttaa elinikäisen oppimisen ja muun koulutuksen osalta esimerkiksi tiivistämällä oppilaitosten, kuten korkeakoulujen ja ammatillisen koulutuksen, rajat ylittävää yhteistyötä. Erityisesti nuorten osalta yhteistyön mahdollisuuksia voisivat olla koulutuksen ja työelämän yhteistyö, koulutuksen nivelvaiheisiin liittyvät toimenpiteet, erityisesti toisen asteen opiskeluun hakeutuminen ja opiskelun tehostaminen. Myös opiskelijoiden ja työntekijöiden liikkuvuuden edistäminen sekä sosiaalisen osallisuuden lisääminen ja köyhyyden torjunta ovat mahdollisia yhteistyökohteita samoin kuin esimerkiksi erilaiset työelämän ja työssä oppimisen kehittämishankkeet.

Itämeren alueen strategian 17:stä painopistealueesta (Priority Area, PA) ja viidestä horisontaalisesta toimenpiteestä (Horizontal Action, HA) Suomella on koordinaatiovastuu kuudessa (PA Nutrients, PA Agri, PA Safe, PA Crime, HA Neighbours ja HA Promo). Rakennerahasto-ohjelman toimenpiteillä on mahdollista vaikuttaa välillisesti niihin kaikkiin, mutta selvimmin naapurimaiden välistä yhteistyötä ja alueellista identiteettiä edistäviin kahteen horisontaaliseen toimenpiteeseen. Yhteistyötä ja yhteydenpitoa niin em. Suomen koordinoimien kuin Itämeristrategian muidenkin painopistealueiden ja horisontaalisten toimien kansallisten kontaktitahojen kanssa tulee tiivistää esim. Itämeristrategian kansallisen yhteyshenkilön johdolla. Samalla tulee koordinoida myös toimenpiteitä muiden ERI-rahastojen ja EAY-ohjelmien kanssa.

Itämeren alueen strategia huomioidaan hankkeiden valintakriteereissä. Strategian toteutumista seurataan EURA 2014 -seurantajärjestelmässä kaksitasoisesti; viranomaiset merkitsevät järjestelmään erikseen strategian kutakin tavoitetta ja painopistettä suoraan tai vain välillisesti tukevat hankkeet. Merkintäkriteerien johdonmukaisuuteen ja yksiselitteisyyteen kiinnitetään erityistä huomiota viranomaisten ohjeistuksella ja koulutuksella. Seurantajärjestelmään merkittyjen Itämeristrategiaa tukevien hankkeiden osalta on mahdollista raportoida myös niiden indikaattorituloksia, joista osalla on kytkentä myös Itämeristrategialle asetettuihin indikaattoritavoitteisiin.

Taulukossa 8 on kuvattu ohjelman toimintalinjojen alaisten temaattisten tavoitteiden suoria ja välillisiä vaikutuksia Itämeren alueen strategian kolmeen päätavoitteeseen ja niiden alatavoitteisiin. Voimakkaimmin ohjelman toimenpiteillä voidaan tukea alueen vaurauden lisäämiseen liittyvän tavoitteen toteutumista.

Taulukko 8 Temaattisten tavoitteiden suorat ja välilliset vaikutukset Itämeren alueen strategian tavoitteisiin

		Toimintalinjat ja temaattiset tavoitteet						
		TL1		TL2		TL3	TL4	TL5
EU:n Itämeren alueen strategian (EUSBSR) tavoitteet ja alatavoitteet		TT3	TT4	TT1	TT4	TT8	TT9	TT10
Meren pelastaminen	Meriveden puhtaus		○	○	○			
	Monipuolinen ja terve luonto		○	○	○			
	Puhdas ja turvallinen merenkulku	○	○	○	○			
	Yhteistyön kehittyminen	○	○	●	○	○		
Alueen yhdistäminen	Hyvät kuljetusolosuhteet	●						
	Luotettavat energiainmarkkinat	○	○	○	○			
	Alueen ihmisten vuorovaikutus	○	○	○	○	●	●	●
	Yhteistyö taistelussa rajat ylittävää rikollisuutta vastaan					○	○	○
Vaurauden lisääminen	EUSBSR suunnannäyttäjänä sisämarkkinoiden hyödyntämisessä	●	○	●	○	●		
	EUSBSR Eurooppa 2020 -strategian toteuttajana	●	●	●	●	●	●	●
	Itämeren alueen kehittynyt globaali kilpailukyky	●	●	●	●	●	●	●
	Ilmaston muutokseen sopeutuminen, riskien ehkäisy ja hallinta	○	○	○	○			

● Suora vaikutus ○ Välillinen vaikutus

5 Harvaan asuttujen ja saaristoalueiden erityistoimet

Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden erityistoimet

Itä- ja Pohjois-Suomi on Lissabonin sopimuksen 174 artiklan mukainen pohjoinen alue, joka kärsii pysyvistä luontoon ja matalaan väestötiheyteen liittyvistä haitoista. Etelä- ja Länsi-Suomen pohjoisin osa, Saarijärven-Viitasaaressa seutu on osa Suomen EU:n liittymissopimuksessa määriteltyä Suomen harvaan asuttua aluetta.

Isojen globaalien haasteiden edessä on oleellista, että pohjoiset harvaan asutut alueet osallistuvat tulevaisuuden haasteiden ratkaisemiseen. Alueen aktiivisuus ja sen tuottama lisäarvo edistävät paitsi Suomen myös Euroopan kasvun ja kehityksen haasteisiin vastaamista. Alueen panos hyvinvoinnin tuottamisessa on etenkin väkilukuun suhteutettuna merkittävä. Arktisen alueen taloudellisen painoarvon nouseminen lisää alueen merkitystä globaalissa taloudessa. Alueella on jo nyt tärkeä rooli teollisissa järjestelmissä paitsi raaka-aineiden tuottajana, myös t&k&i-toimijoina.

Itä- ja Pohjois-Suomi on erityisen haavoittuvainen alue harvan asutuksensa johdosta. Väestötiheys vaikuttaa laajasti yhteiskunnan eri alojen kehittymiseen. Harva asutus yhdistettynä pitkiin etäisyyksiin luo haasteellisen ympäristön alueen kehittämiseksi ja sen mahdollisuuksien täysimääräiselle hyödyntämiselle.

Alue on hyvin altis maailmatalouden vaihteluille, esimerkkinä paperiteollisuuden ja ICT-toimialan rakennemuutokset. Laajalla alueella on sekä kasvun että taantuvan kehityksen alueita – kehityksen hallinta vaatii pitkän aikavälin huomiota ja erityistoimenpiteitä etenkin hallitun rakennemuutoksen kohtaamiseksi. Haasteellisuutta ja erityistoimenpiteiden tarvetta lisäävät alueen korkea työttömyys: Itä- ja Pohjois-Suomen työttömyys on korkeammalla tasolla kuin koko maassa keskimäärin. Lisäksi alueen maakuntien bruttokansantuote asukasta kohden on keskimäärin noin viidenneksen alhaisempi kuin maassa keskimäärin. Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden kehittäminen vaatii jatkuvaa, aktiivista prosessia. Keskeisin haaste on alueen työllistymismahdollisuuksien parantaminen.

Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisen suunnitelman strategiana on vastata laajalla keinovalikoimalla alueen elinkeinotoiminnan kehittämistarpeisiin ja elinkeinorakenteen vahvistamiseen sekä monipuolistamiseen työllisyyden ja kasvun edistämiseksi. Käytettävien keinojen on oltava monipuoliset laajan vaikuttavuuden aikaansaamiseksi. Tämä on strategiana mahdollinen, koska alueella on laajasta maantieteellisestä alueesta huolimatta matalasta väestömäärästä ja harvasta asutuksesta johtuva ”pienuuden mittakaavaetu”. Alueen kehittämisessä on panostettava kehityksen rakenteellisiin esteisiin. Kohteet, joihin voidaan selkeimmin vaikuttaa, ovat alueen saavutettavuus sekä institutionaaliset olosuhteet: erityistoimenpiteet kohdistetaan

yri­tysten ke­hittä­miseen, in­no­vaatio- ja t&k-toimintaan sekä saavutettavuuden ke­hittä­miseen. Itä- ja Pohjois-Suomen harva asutus sekä väestönkehitykseen liittyvät erityispiirteet vaikuttavat laajalti myös sosiaalisen ulottuvuuden ke­hittä­miseen.

Itä- ja Pohjois-Suomi on pitkien etäisyyksien aluetta. Alueen sijainti kaukana Euroopan yhteismarkkinoiden ydinalueilta aiheuttaa merkittävän kilpailukykyhaitan alueen yritystoiminnalle lisäämällä kustannuksia ja vaikeuttamalla saavutettavuutta. Taloudellisen toiminnan kehittyminen ja säilyminen alueella sekä alueen mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttävät toimenpiteitä alueen liikenneinfrastruktuurin ja logistiikan sekä tietoliikenneyhteyksien saatavuuden osalta. Tähän vastataan liikenteeseen ja saavutettavuuteen liittyvien elinkeinotoiminnan kehittämisen poistamisella liikenneinfrastruktuuria kehittämällä. Alueen puutteelliset laajakaistayhteydet vaikuttavat osaltaan elinkeinotoiminnan kehittä­mis- ja toimintamahdollisuuksiin sekä palvelujen saatavuuteen. Harvaan asutun alueen laajakaistainfrastruktuurin kattava rakentaminen ei etene suurten operaattoreiden toimesta, vaan asia vaatii aluelähtöisiä toteutustapoja.

Yritystoiminnan ke­hittä­misessä panostukset kohdistetaan sekä uuden yritystoiminnan aktivointiin että kasvuhakuisten yritystoiminnan uudistamiseen. Kysyntälähtöinen tuotekehitys, liiketoimintaosaamisen ke­hittä­minen, kansainvälisten markkinoiden avaaminen ja viennin lisääminen sekä tuotannon tehostaminen ovat keskeisiä toimenpiteitä. Huomiota on kiinnitettävä myös pääomien saatavuuteen. Panostuksia kohdistetaan lisäksi yritystoiminnan edellytyksiä luovaan fyysiseen toimintaympäristöön, kohteena esimerkiksi aluetalouden kannalta merkittävän matkailutoimialan tai muiden paikkasidonnaisten toimintojen ke­hittä­minen.

Tutkimus-, kehitys- ja in­no­vaatiotoiminnan osalta panostuksia kohdistetaan alueen elinkeinoja edistävään ke­hittä­mistoimintaan. Yritysten ja tutkimuslaitosten yhteistyö in­no­vaatiotoiminnassa on keskeisimpiä välineitä. Panostuksia on kohdistettava kunkin alueen kilpailukykyisimpiin toimialoihin, mutta alueella on kyettävä vahvistamaan asemiaan myös uusilla teollisuus- ja palvelualoilla. Tavoitteena on, että korkea osaaminen luo alueelle uutta taloudellista perustaa ja harvaan asutun alueen toimijat pystyvät toimimaan kansainvälisen, korkeaan osaamiseen perustuvan taloudellisen toiminnan edistäjinä.

Harvaan asutun alueen moniin teollisuuden aloihin liittyy positiivisia tulevaisuuden odotuksia. Erityisen suuret odotukset kohdistuvat kaivosteollisuuden nousuun. Luonnonvarojen hyödyntämiseen ja niiden kansainväliseen kysyntään liittyy suuria toimeentulomahdollisuuksia sekä pitkän aikavälin työllisyysmahdollisuuksia. Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden luonnonvaroja on pystyttävä hyödyntämään ja jatkojalostamaan ke­stä­vällä sekä energia- ja resurssitehokkaalla tavalla. Panostuksia kohdistetaan elinkeinotoiminnan ympäristövaikutusten vähentämiseen sekä ympäristömyönteisten in­no­vaatioiden ja elinkeinomahdollisuuksien ke­hittä­miseen.

Itä- ja Pohjois-Suomella on erityisen suuri uusiutuvan energian tuotantopotentiaali sekä metsä- ja maatalouden kehitysmahdollisuudet. Alue kykenee merkittävällä tavalla edistämään Suomen energia- ja ilmastotavoitteiden täyttämistä. Vaikuttavuuden saavuttamiseksi tavoitteita viedään eteenpäin osana kaikkia ke­hittä­mistoimenpiteitä. Energia- ja ilmastotavoitteita edistetään yritystoiminnan ke­hittä­misen kautta, t&k-toiminnan kautta sekä liikenteen ke­hittä­misen kautta. Energia- ja materiaalitehokkuuden edistäminen edellyttää harvan asutuksen ja pitkien etäisyyksien alueella hajautettujakin ratkaisuja.

Lapin maakunnassa sijaitsee Euroopan ainoa alkuperäiskansan, saamelaisen, kotiseutualue. Pohjois-Suomessa ja Lapissa saamelaiset ke­hittä­vät aktiivisesti ja omaehtoisesti saamelaisalueen elinkeinoja ja kulttuuria rahoitusohjelmien luomilla resursseilla. Lapissa on vuodesta 1996 lähtien saamelaisilla on ollut kotiseutualueellaan kieltä ja kulttuuria koskeva perustuslain mukainen itsehallinto, jolle kuuluvia tehtäviä hoitaa saamelaisen vaaleilla valitsema parlamentti, Saamelaiskäräjät. Elinkeinojen ja kulttuurin välinen yhteys on erittäin tärkeä saamelaisessa yhteiskunnassa. Perinteiset saamelaiset elinkeinot, kuten

poronhoito, metsästys, kalastus ja saamelainen käsityö ovat saamelaisen kulttuurin perusta ja sen vuoksi on ratkaisevaa, että niillä on myös jatkossa mahdollisuus kehittyä ja vahvistua. Osaamisen kehittäminen ja tiedonsiirto yhdistettynä saamelaiseen elinkeinoelämään, kulttuuriin ja perinteisiin ovat perusedellytyksiä saamelaisen kulttuurin ja identiteetin säilymiselle. Saamelaiskäräjät laativat oman saamelaiskulttuuriosionsa Lapin maakuntaohjelmaan 2014-2017. Siinä linjataan myös saamelaisalueella tehtävät rakennerahastohankkeet hankkeet.

Saariston erityistoimet

Saaristoisuus ja vesistöisyys on Suomelle tyypillinen laaja ilmiö. Suomi on suhteessa maa-alaan maailman suurin vesistömaa ja Euroopan suurin saaristomaa saarten määrällä mitattuna. Suomessa on kokonaisuudessaan 317 000 kilometriä rantaviivaa, 53 000 km² merta, 76 000 saarta (koko yli puoli hehtaaria), 56 000 järveä (koko yli hehtaarin) ja 647 jokea.

Vesistöisyys rikkoo maan rakennetta aiheuttaen lisäkustannuksia elinkeinoelämälle ja yhdyskunnille. Se avaa kuitenkin myös laajoja mahdollisuuksia matkailulle ja muulle yritystoiminnalle, virkistykseksi sekä laadukkaalle kokoaikaiselle ja osa-aikaiselle asumiselle.

Saaristolain pohjalta valtioneuvosto on nimennyt valtioneuvoston asetuksella saaristokunnista ja kuntien saaristo-osista 8 saaristokuntaa ja 37 saaristo-osakuntaa, jotka edustavat suurimpia saaristoalueita maassa. Tämän lisäksi saaristoa on lähes kaikissa muissakin maan kunnissa.

Saariston taantuva väestökehitys on noudatellut muun maaseudun laskevaa väestökehitystä. Syynä on maatalouden, kalatalouden, jalostuksen ja palvelujen työpaikkojen väheneminen. Myös valtio on vähentänyt suuresti työpaikkojaan saaristossa. Ympäristöhallinto on luonut saaristoon uusia työpaikkoja, joilla on vähäiseltä osin korvattu valtion työpaikkavähennyksiä.

Matkailu ja yksityiset palvelut, etätyö ja pendelöinti ovat saariston kasvavia elinkeinoja. Rakennerahasto-ohjelman toimet voivat kohdistua juuri saaristo- ja vesistömatkailun toimijoiden verkottamiseen, tuotteiden kehittämiseen sekä markkinoinnin parantamiseen. Pienimuotoisen kalatalouden ja maatalouden sekä näihin liittyvän jalostuksen ja suoramyyntin kehittämiseksi on avautumassa uusia mahdollisuuksia lähiruuan arvostuksen nousun ja matkailun kehityksen myötä. Saariston työttömiä nuoria voidaan kouluttaa matkailun sekä luonnon hoidon ja opastuksen sekä kiinteistönhoidon tehtäviin. Lisäksi voidaan turvata saaristo- ja vesistöalueiden yritysten ja ikääntyvien kansalaisten palvelut kehittämällä sähköisiä ja liikkuvia palveluja.

6 Hallinto

6.1 Viranomaiset

Viranomainen	Viranomaisen nimi ja yksikkö	Viranomaisen johtaja
Hallintoviranomainen	Työ- ja elinkeinoministeriö/alueosasto	ylivohtaja Taina Susiluoto
Todentamisviranomainen	Työ- ja elinkeinoministeriö/henkilöstö- ja hallintoyksikkö	henkilöstö- ja hallintojohtaja Mikko Salmenoja
Tarkastusviranomainen	Valtiovarainministeriö/Valtionvarain controller -toiminto	Apulaiscontroller Esko Mustonen
Komission maksujen saaja	Työ- ja elinkeinoministeriö/henkilöstö- ja hallintoyksikkö	henkilöstö- ja hallintojohtaja Mikko Salmenoja

6.2 Kumppanit

Ohjelmatyö kumppanuudessa

Voimassa oleva alueiden kehittämistä ja rakennerahastotoimintaa säättävä lainsäädäntö määrää työ- ja elinkeinoministeriön 2007-2013 ohjelmakauden Manner-Suomen hallintoviranomaisena valmisteluvastuuseen rakennerahasto-ohjelman osalta.

Rakennerahasto-ohjelman valmistelua varten perustettiin EU:n alue- ja rakennepolitiikan 2014+ toteutusta valmisteleva työryhmä. Työryhmän muodostavat työ- ja elinkeinoministeriön johdolla seuraavat valtion hallinnon organisaatiotahot sekä aluekehitysviranomaistahot: opetus- ja kulttuuriministeriö, valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset sekä maakunnan liitot. Työryhmän työn osallistuvat kumppanuustahot on esitelty myöhempanä tässä tekstissä. Työryhmän tehtävänä on mm. tehdä ehdotukset niiksi sisällöllisiksi painopisteiksi, joihin rakennerahastovarot keskitetään, tehdä esitys ohjelmarakenteesta, ohjelma-alueista ja ohjelmien painopistealueista sekä hallintomallista ja selvittää koheesiovarojen jakokriteereitä ja niiden vaikutuksia, jotta voidaan vaikuttaa lopullisiin budjetti- ja sisältöehdotuksiin sekä varojen jaon kriteereihin.

Valtioneuvoston nimeämä alue- ja rakennepolitiikan neuvottelukunta käsittelee rakennerahasto-ohjelman ja kumppanuussopimuksen valmistelua. Alue- ja rakennepolitiikan neuvottelukunnassa on tärkeimpien työmarkkina- ja elinkeinojärjestöjen, ympäristöjärjestöjen ja sukupuolten tasa-arvoa edistävien järjestöjen edustus (Valtioneuvoston asetus alueiden kehittämisestä 1837/2009, Art. 1). Ohjelman valmistelua on käsitelty myös ohjelmakauden 2007–2013 EAKR- ja ESR-toimenpideohjelmien seurantakomiteoissa, joiden jäsenistössä on edustettuina kumppanit (Valtioneuvoston asetus rakennerahastoista 311/2007, muutokset 799/2008 ja 1656/2009, Art.17). Ohjelman valmisteluun nimetyt tahot on valittu em. asetusperustan mukaisesti noudattaen kuluvan kauden tilannetta.

EU:n alue- ja rakennepolitiikan 2014+ toteutusta valmisteleva työryhmä ja Alue- ja rakennepolitiikan neuvottelukunta ovat olleet keskeiset valmistelufoorumit, joissa eri tahot ml. talous- ja sosiaalipartnerijärjestöt ja sidosryhmät ovat keskustelleet rakennerahasto-ohjelman sisällöstä, arviointihavainnoista, painopistevalinnoista ja muista rakennerahasto-ohjelmaan liittyvistä kysymyksistä. Järjestökumppanit ovat vaikuttaneet kannaltaan keskeisten sisältökokonaisuuksien työstöön ja korostaneet ohjelman keskittämistä. Ohjelman ex ante arvioinnin toteuttaa MDI Oy. Arviointityö käynnistyi syksyllä 2012. EU:n alue- ja rakennepolitiikan 2014+ toteutusta valmistelevan työryhmän työskentelyn lisäksi TEM on järjestänyt valmistelua tukevia ja koordinoivia työkokouksia, ex ante fokustyöryhmien kokouksia ja muita keskustelua eri tahojen kanssa. TEM on julkaissut keskeisen valmistelua tukevan materiaalin verkkopalvelussaan. EU:n alue- ja rakennepolitiikan 2014+ toteutusta valmistelevan työryhmän aineistot ovat olleet verkkopalvelun ekstranet-versiossa.

Hallinnon ja alueiden kehittämisen ministerityöryhmän linjaukset

Hallinnon ja alueiden kehittämisen ministerityöryhmä (HALKE) linjasi maaliskuussa 2012 valmistelua ohjelmarakenteen, välittävien toimielimien ja maakunnan yhteistyöryhmien aseman osalta. Valmisteltava ohjelma on monirahastoinen sisältäen EAKR:n ja ESR:n. Välittävinä toimieliminä jatkavat pääosin ohjelmakauden 2007-2013 vastaavassa tehtävässä toimivat organisaatiot. Maakuntien yhteistyöryhmien asemaa vahvistetaan. HALKE linjasi syyskuussa 2012 rakennerahasto-ohjelman 2014 – 2020 painopisteet ja toukokuussa 2013 ohjelman toimintalinjojen temaattiset tavoitteet, erityistavoitteet ja pääasiallisen tuettavan toiminnan. HALKE linjasi syyskuussa 2013, että elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskusten osalta neljä keskusta erikoistuvat rakennerahastohallintoon.

Kumppanuusperiaate valmistelussa

Rakennerahasto-ohjelman valmistelua ohjaa sekä suomalainen hallintoperinne, joka korostaa kuulemista että voimassa oleva alueiden kehittämistä ja rakennerahastotoimintaa säättävä lainsäädäntö, jossa on määritelty kumppaneiden osallistumisesta EU:n rakennerahasto-ohjelmien valmisteluun ja toteutukseen.

Alueiden kehittämistä ja rakennerahastotoimintaa koskeissa säädöksissä (Laki alueiden kehittämisestä 1651/2009, Art. 27; Rakennerahastolaki 1401/2006, Art. 4 ja 6) todetaan, että ohjelmia valmistellaan yhteistyössä valtion viranomaisten, maakuntien liittojen, kuntien ja muiden ohjelmien toteuttamiseen osallistuvien julkis- ja yksityisoikeudellisten oikeushenkilöiden ja yhteisöjen kanssa. Rakennerahasto-ohjelman valmistelua varten perustetussa EU:n alue- ja rakennepolitiikan 2014+ toteutusta valmisteleavassa työryhmässä työhön osallistuvat seuraavat kumppanuustahot: Kuntaliitto, Sekes (Seudulliset kehittämissyhteisöt ry), Keskuskauppakamari, SAK, AKAVA, STTK, EK, MTK, Suomen yrittäjät, Nytkis (Naisjärjestöt Yhteistyössä ry) ja Suomen luonnonsuojeluliitto. Työryhmä kuulee myös muita tahoja. TEM on neuvotellut erikseen rakennerahasto-ohjelmasta saamelaiden edustajan kanssa 6.6.2013. Ohjelman valmisteluprosessissa on ollut mukana sukupuolten välisen tasa-arvon asiantuntijoita sekä ympäristöhallinnon asiantuntijoita. Kuulemistilaisuus ohjelman toteutuksen kannalta oleellisille järjestöille ja muille sidosryhmille järjestettiin 3.5.2013.

Alueiden valmistelussa kumppanuusperiaate on toteutettu sekä maakunnan yhteistyöryhmien (MYR) että avoimien kuulemis- ja keskustelutilaisuuksien kautta. MYR:ssä ovat edustettuina maakunnan liitot ja niiden jäsenkunnat, ohjelmaa rahoittavat valtion viranomaiset sekä alueen kehittämisen kannalta keskeiset tahot, kuten työmarkkina- ja elinkeinojärjestöt, sekä muut kansalaisyhteiskuntaa edustavat tai ympäristöjärjestöt ja sukupuolten tasa-arvoa edistävät järjestöt. Mahdollisuus tiedonsaantiin ja vaikuttamiseen on toteutunut myös maakunnallisten ja suuralueittaisten kuulemis- ja informaatiotilaisuuksien kautta. Tilaisuuksissa on ollut mukana kuntien, järjestöjen, koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden, kehittämissyhtiöiden, teknologiakeskusten sekä elinkeino- ja yritys-elämän edustajia. Valtakunnallisen toiminnan valmistelussa kumppanien kuuleminen on toteutunut pääosin EU:n alue- ja rakennepolitiikan 2014+ toteutusta valmisteleavassa työryhmän työskentelyn myötä. Kansalaisten ja sidosryhmien ohjelman valmisteluun osallistamisesta huolehditaan myös SOVA-prosessin kautta.

(Kuulemisen tulokset täydennetään myöhemmin)

SOVA-menettely

Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelman ympäristövaikutusten arvioinnista vastaa työ- ja elinkeinoministeriö. Yleisöllä ja viranomaisilla on ollut mahdollisuus esittää mielipiteensä ja vaikuttaa ohjelman ja ympäristöarvioinnin suunnitteluun sen aloitusvaiheessa ja arvioinnin aikana. Valtioneuvoston linjattua 27.9.2012 ohjelmavalmisteluun sisällölliset painopisteet julkaistiin 5.10.2012 ilmoitus Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelman 2014–2020 valmisteluun ja siihen liittyvän ympäristöarvioinnin aloittamisesta sekä käynnistettiin ympäristöviranomaisten kuuleminen ympäristöselostuksen sisällöstä (5.10.–16.11.2012).

Syyskuussa 2012 laaditun osallistumis- ja arviointisuunnitelman (OAS) mukaisesti molemmista alueellisista suunnitelmista laadittiin niiden valmisteluun yhteydessä ympäristöselostus (laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista 200/2005 sekä sitä täydentävä valtioneuvoston asetus 347/2005). Etelä- ja Länsi-Suomen alueellisen suunnitelman osalta ympäristöselostuksen laadinnasta vastasi Varsinais-Suomen ELY-keskus ja Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisen suunnitelman osalta Pohjois-Pohjanmaan liitto. Molemmissa huomioitiin myös valtakunnalliset teemat. Ympäristöselostukset valmistuivat tammikuussa 2013 samanaikaisesti alueellisten suunnitelmien kanssa.

Valtakunnallisia teemoja sekä alueellisia suunnitelmaluonnoksia ja niistä laadittuja ympäristöselostuksia koskeva kuulemismenettely toteutettiin 25.1.–1.3.2013. Saatua palautetta käsiteltiin 18.3.2013

järjestetyssä työpajassa, jossa käynnistettiin myös koko Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelman ympäristöselostuksen valmistelu alueellisista suunnitelmista laadittujen selostusten pohjalta. Työ- ja elinkeinoministeriö huolehtii ohjelma-asiakirjan kokonaisluonnokseen liittyvien lausuntojen hankkimisesta hallintomenettelylain mukaisesti sekä ohjelmaluonnoksen SOVA-lain mukaisesta kuulemismenettelystä (24.9.-28.10.2013) ja sen tulosten huomioimisesta ennen kuin valtioneuvosto tekee ohjelmasta päätöksen. Työ- ja elinkeinoministeriö tiedottaa ohjelman hyväksymisestä.

Kumppanuusperiaate ohjelman toteutuksessa

Rakennerahasto-ohjelman toteutuksen kannalta oleelliset järjestöt ja muut sidosryhmät osallistuvat ohjelman toimeenpanoon, seurantaan ja arviointiin valtakunnallisella tasolla seurantakomiteatyöskentelyssä ja alueellisella tasolla maakuntien yhteistyöryhmätyöskentelyssä. Järjestö- ja sidosryhmäkumppanien aktiivinen osallistuminen ohjelmaan liittyvään tiedottamiseen järjestetään osana TEM:n vetämää rakennerahastoviestintää. Välittävinä toimieliminä toimivat viranomaiset ohjaavat ja neuvovat järjestötoimijoita rahoituksen hakemisessa ja hankkeiden toteutuksessa samoin kuin muita hanketoimijoita erityisesti huomioiden pienten järjestöjen ja toimijoiden tarpeet.

7 Koordinaatio

Rakennerahastojen, Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston ja Euroopan meri- ja kalatalousrahaston (myöh. ERI-rahastot) kesken pyritään rahoituksen täydentävyyteen, mikä ei tarkoita tiukkaa työnjakoa, vaan tuloksellista rahoituskokonaisuutta. Usein hankkeet sisältävät elementtejä, jotka soveltuvat useamman rahaston rahoitettavaksi. Näissä tapauksissa rahoittava rahasto valitaan pääsääntöisesti hankkeen ensisijaisen tavoitteen ja toiminnan mukaisesti. Aina kuitenkin noudatetaan myös muiden rahastojen yleisiä periaatteita. Kansalliset ja alueelliset säädökset, ohjeet ja koordinaatiomekanismit varmistavat, että rahastot toimivat täydentävästi ja välttävät kaksoisrahoitukselta.

Maantieteellisesti maaseuturahaston rahoitus painottuu harvaan asutulle maaseutualueelle ja ydinmaaseudulle, kun taas EAKR- ja ESR-rahoitus kohdistuvat pääasiassa taajamiin ja kaupunkikeskustoihin. Yhteisiä rahoituksen kohteita ovat mm. maaseudun mikroyritykset ja liiketoiminta-alueista matkailu, uusiutuva energia, biotalous, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta sekä saavutettavuus.

Maaseuturahastosta voidaan rahoittaa toimialaa rajoittamatta investointeja maaseutualueilla ilman maatilakyltöntä tai maatilayhteydessä toimivissa mikroyrityksissä. EAKR:sta ei rahoita maataloutta tai maataloustuotteiden ensiasteen jalostuksen yrityksiä eikä pääsääntöisesti maataloilla toimivia yrityksiä, mutta EAKR-toimet voivat tukea niitä välillisesti erilaisten kehittämishankkeiden kautta sekä rahoittamalla mm. biotaloutteen ja uusiutuvan energian käyttöön liittyviä hankkeita.

EAKR-toimet täydentävät ja tukevat maaseudun kehitystä erityisesti laajoissa, alueellisissa ja sitä laajemmista kehittämistoimista sekä investoinneissa, jotka tukevat yhteyksien ja infrastruktuurin kehittämistä, asukkaiden elinolosuhteiden ja palveluiden kehittämistä. Myös, tutkimustoiminta ja yhteistyö eri toimijoiden, verkostoitumisen tukeminen sekä innovaatioiden käyttöönoton tehostaminen, joka ulottuu maaseutualueille, ovat merkittäviä EAKR-rahoitteisia toimia maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistamisen kannalta. Maaseuturahaston toimin tuetaan erityisesti *paikallistason* kehitystoimintaa maaseudun elämänlaadun parantamiseksi ja vastaavasti EAKR rahoittaa paikallistason toimia kaupunkialueilla. ESR:n tukemilla toimilla voidaan kehittää eri teemoihin ja aihe-alueisiin liittyvää osaamista ja osaamistarjontaa ja siten varmistaa ao. aloilla toimivien yritysten ja organisaatioiden tarvitseman työvoiman saatavuutta.

ERI-rahastojen toimien keskinäinen täydentävyys tulee käytännössä hyvin esiin *EU:n Itämeren alueen strategian* toteutuksessa. Maaseuturahaston ja EMKR:n rahoittamat hankkeet kohdistuvat korostetummin

Itämeristrategian yleistavoitteeseen ”Meren pelastaminen”, esim. meriveden laadun parantumiseen vaikuttavien kala- ja maataloudessa tehtävien ympäristötoimien kautta. Vastaavasti rakennerahastojen toimenpiteillä edistetään sekä strategian yleistavoitetta ”Alueen yhdistäminen” (lähinnä kuljetusolosuhteiden ja alueen ihmisten vuorovaikutusmahdollisuuksien parantamisen osalta) että erityisesti yleistavoitetta ”Vaurauden lisääminen” jonka alatavoitteissa mainitut teemat muodostavat myös rakennerahasto-ohjelman sisällöllisen ytimen.

Keskushallinnon tasolla ERI-rahastojen täydentävyyden koordinoinnista ja yhteensovittamisesta vastaa valtioneuvoston asettama alue- ja rakennepolitiikan neuvottelukunta. Toimintaa johtaa työ- ja elinkeinoministeriö tiiviissä yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön kanssa. Lisäksi seurantakomiteat käsittelevät eri ohjelmien tilannetta ja yhteensovituksessa esiin nousevia kysymyksiä.

ERI-rahastojen seurantakomiteoiden jäsenistössä huomioidaan rahastojen edustus. Ristikkäiset jäsenyydet vahvistavat koordinaatiota ja varmistavat tiedon leviämisen ohjelmien tuloksista ja pullonkauloista. Seurantakomiteat voivat pitää tapauskohtaisesti myös yhteiskokouksia. Yhteiskokous voidaan järjestää esimerkiksi yhteisten arviointitulosten analysoimiseksi tai mikäli kumppanuussopimukseen kohdistuu muutostarpeita.

ERI-rahastojen yhteisten tavoitteiden pohjalta voidaan toteuttaa rahastojen toimien yhteistä arviointia. Yhteinen arviointi mahdollistaa tulosten tarkastelun kokonaisuutena, jolloin ERI-rahastojen täydentävyys tulee parhaiten esiin. Yksilöidyt teemat määritellään yhteisessä arviointisuunnitelmassa.

ERI-rahastojen tehokkaan hyödyntämisen turvaamiseksi tiedonsaanti ohjelmien sisällöistä, hakuajoista, rahoitettavista hankkeista, rahoittajista ja hyödynsaajista tulee olla helposti hakijoiden saatavilla. ERI-rahastoille avataan yksi yhteinen internet-portaali, joka sisältää helposti ja lyhyesti keskeiset asiat tavoitteista ja rahoitettavista toimista. Sivusto sisältää edelleen linkkejä tarkempiin ohjelmakohtaisiin sivustoihin.

Alueellisella tasolla rahastojen ohjelmien strategisen tason yhteensovitus tapahtuu maakunnittain maakunnan yhteistyöryhmässä (MYR) ja niiden sihteeristöissä, jolla on vastuu alueen kehittämistoimien koordinoinnista. Toimenpiteiden maakunnallinen yhteensovittaminen tehdään maakuntaohjelmassa. Maakuntaohjelma sisältää maakunnan mahdollisuuksiin ja tarpeisiin, kulttuuriin ja muihin erityispiirteisiin perustuvat kehittämisen tavoitteet, kuvauksen maakunnan kehittämisen kannalta keskeisistä hankkeista ja muista olennaisista toimenpiteistä. Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma sisältää keskeisiä maakuntaohjelmaa toteuttavia hanke- ja toimenpide-esityksiä sekä kuvaukset niitä koskevista yhteistyösopimuksista, kannanoton rakennerahasto-ohjelman valtakunnallisiin teemoihin kuuluvista hankehauista ja -suunnitelmista ja alueen osallistumisesta niihin sekä painopisteet, joihin kansallista ja EU:n rahoitusta kohdennetaan.

ELY-keskukset ovat suurin ERI-rahastojen toimien rahoittaja. ELY-keskukset vastaavat oman toimintansa organisoinnista ja koordinoinnista siten, ettei niiden rahoittamisessa hankkeissa synny päällekkäistä rahoitusta (erityisesti yritysrahoitus). Alueellisella tasolla työnjako ja menettelyt määritetään toimivaltaisten viranomaisten keskinäisillä neuvotteluilla ja kirjallisesti tehtävillä sopimuksilla eri toimijoiden välillä tuenhakijoiden tasavertaisuuden varmistamiseksi ja päällekkäisen Alueellisella tasolla työnjako ja menettelyt määritetään maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa toimivaltaisten viranomaisten keskinäisten neuvottelujen pohjalta.

Suomen kumppanuussopimuksessa esitetään tarkemmin koordinaatio ja täydentävyyden varmistaminen koordinaatiomekanismien ja yksittäisten kansallisten ja EU-rahoitteisten välineiden osalta.

8 Ennakkoehdot

Eriyiset ennakkoehdot on kuvattu liitteessä 1. Yleiset ennakkoehdot on esitetty ERI-rahastojen Suomen kumppanuussopimuksessa.

9 Hallinnollisen taakan vähentäminen

Rakennerahastohankkeiden hallinnointi tapahtuu tietojärjestelmäavusteisesti. Ohjelmakaudella 2014 – 2020 rakennerahastotietojärjestelmässä otetaan käyttöön sähköinen tunnistautuminen. Se mahdollistaa sähköisen asioinnin tuensaajan ja välittävän toimielimen välillä.

Ohjelmakaudella 2007-2013 on otettu käyttöön yksinkertaistetuista kustannusmalleista prosenttimääräisenä korvattavat kustannukset (flat rate) ja kertakorvausmalli (lump sum). Välittävien toimielinten ja tuensaajien kokemuksia yksinkertaistettujen kustannusmallien käytöstä on hyödynnetty ohjelmakauden suunnittelussa. Ohjelmakaudella 2014 – 2020 laajennetaan yksinkertaistettujen kustannusmallien käyttöä ja tuetaan välittäviä toimielimiä ja tuensaajia niiden käyttöönotossa mm., ohjauksella, koulutuksella ja tietojärjestelmäteknisillä ratkaisuilla.

Ohjelmakautta valmisteltaessa on käyty läpi rakennerahastohankkeiden hallinnoinnin prosesseja ja yksinkertaistettu esimerkiksi päätösmenettelyjä mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi toisten viranomaisten tietojen hyödyntämistä tuensaajan puolesta lisätään esimerkiksi verovelvoitteiden osalta, joiden tarkastaminen voidaan tehdä sähköisesti. Pyrkimys tukikelpoisuussääntöjen yhdenmukaistamiseen, selkeyttämiseen ja yksinkertaistamiseen edesauttaa osaltaan tuensaajan hallinnollisen taakan vähentämistä.

10 Horisontaaliset periaatteet

10.1 Kestävä kehitys

Rakennerahastoja koskevan yleisasetuksen mukaan kestävä kehitys on yksi keskeisistä rakennerahastotoimintaa ohjaavista periaatteista. Periaate edellyttää ympäristönäkökulman sisällyttämistä ohjelmatyöhön sen eri vaiheissa. Tavoitteena on varmistaa, että toiminta tukee yhteisön kestävän kehityksen sosiaalisten, ekologisten, kulttuuristen ja taloudellisten tavoitteiden saavuttamista ja että kokonaisvaikutukset ympäristöön, ilmastoon ja ihmisten hyvinvointiin ovat myönteisiä.

Eurooppa 2020 -strategiassa kestävä kasvu on ymmärretty resurssitehokkaamman, vihreämmän ja kilpailukyysisemmän talouden edistämiseksi. Priorisoituja asiakokonaisuuksia ovat EU:n ilmasto- ja energiatavoitteiden saavuttaminen sekä siirtyminen kohti resurssitehokkaampaa taloutta. Keskeisenä toimenpiteenä on edistää energia- ja materiaalitehokkuutta sekä lisätä uusiutuvien energialähteiden käyttöä. Merkillepantavaa on myös EAKR-toimenpiteille asetettu tavoite, että 20 % rahoituksesta tulee kohdistua vähähiilisyttä edistäviin toimiin.

Näiden ohella jäsenvaltiot ja komissio varmistavat, että kumppanuussopimuksen ja ohjelman valmistelussa ja täytäntöönpanossa otetaan huomioon mm. ympäristön suojelua koskevat vaatimukset ja ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen (yleisasetus artikla 8).

”Kestävää kasvua ja työtä 2014 – Suomen rakennerahasto-ohjelmassa” kestävän kehityksen tarkastelu jakautuu kolmeen ulottuvuuteen: ekologiseen, taloudelliseen sekä sosiaaliseen ja kulttuuriseen. EURA 2014

–seurantajärjestelmässä kaikkia kolmea ulottuvuutta arvioidaan erilliskysymyksin jokaisen rahoitettavan EAKR- ja ESR-hankkeen osalta sekä välittömien että välillisten vaikutusten näkökulmasta.

Haitallisten vaikutusten lieventämistoimenpiteet

Rakennerahasto-ohjelmaa toteutetaan erilaisilla kehittämishankkeilla, investoinneilla ja yrityksille myönnettävillä tuilla. Olennaista on, että tuettavien hankkeiden ympäristö- ja muut vaikutukset tunnistetaan hankkeiden suunnitteluvaiheessa ja tukipäätösten valmisteluvaiheessa, jolloin vaikutukset tulevat otetuksi huomioon systemaattisesti ja toimenpiteiden mahdollisia haitallisia ympäristövaikutuksia voidaan ehkäistä ja vähentää. Merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia omaavia hankkeita ei tulisi ohjelmassa rahoittaa. Tällaisia ovat hankkeet, joilla on olennaisia pysyviä haitallisia vaikutuksia esim. luonnon monimuotoisuuden, eliöstön, kasvillisuuteen, maaperään, vesistöön, ilmaan ja ilmastoon.

Keskeisiä toimeenpanovaiheen keinoja ovat:

- 1) seurantakomitean hyväksymät hankevalintakriteerit, joiden avulla voidaan varmistaa ettei ohjelmasta rahoiteta merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia omaavia hankkeita,
- 2) ympäristömyönteisiä ratkaisuja sisältävien toimenpiteiden suosiminen rahoitettavien toimien priorisoinnissa sekä
- 3) aktiivinen seuranta ja arviointi.

Ekologinen kestävyys

EU:n luonnonpääoman strategia antaa perustan ekologiselle kestävyydelle. EU:n monimuotoisuuden vuoteen 2050 ulottuvassa visiossa luonnon monimuotoisuutta ja sen tuottamia ekosysteemipalveluja eli sen luonnonpääomaa suojellaan, arvostetaan ja asianmukaisesti ennallistetaan luonnon monimuotoisuuden luontaisen arvon vuoksi, ihmisten hyvinvointiin ja taloudelliseen vaurauteen vaikuttavina tekijöinä ja niin, että vältetään luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen aiheuttamat katastrofaaliset muutokset. Lisäksi UNEP:n TEEB (The Economics of Ecosystem Biodiversity) korostaa kestävämmästä luonnonpääoman käytöstä koituvia kustannuksia (on edullisempaa hoitaa luonnonpääomaa, kuin korjata kestävämmästä käytöstä aiheutuneita vahinkoja).

Ohjelman eri toimintalinjat vaikuttavat kestävä kehityksen ekologiseen, ympäristölliseen ulottuvuuteen eri tavoin.

Toimintalinjan 1 myönteisten ympäristövaikutusten kannalta on olennaista, että pk-yritysten ympäristöosaamisen ja -vastuullisuuden tasoa nostetaan liittyen mm. materiaali- ja energiatehokkuuteen sekä puhtaisiin teknologioihin ja kevennettyihin ympäristöjärjestelmiin. Merkittävää on myös, missä määrin rahoitettavia hankkeita valittaessa priorisoidaan vähähiilisyiden tavoitteita edistäviä hankkeita sekä miten luonnonvarojen (esim. metsät, turve, mineraalit) hyödyntävässä elinkeinotoiminnassa huomioidaan toiminnan ympäristövaikutukset, mm. luonnon monimuotoisuus ja erilaisten intressien yhteensovittaminen ekologisesti kestävällä tavalla. Raaka-aineiden, materiaalien ja kuljetuskustannusten lisääntyessä kilpailukykyä parannetaan panostamalla materiaalitutkimukseen ja –tekniikkaan, tuotantoteknologiaan, toimivaan logistiikkaan sekä sivuvirtojen ja jätteiden energiasisältöjä hyödyntävään toimintaan. Yrittäjyyden edistämisen osalta erityistavoitteeksi on ohjelmassa asetettu pk-yritysten energiatehokkuuden edistäminen.

Erylistavoitteessa 1.2 (Pk-yritysten kannalta tärkeiden liikenne- ja logistiikkayhteyksien parantaminen), jota toteutetaan vain Itä- ja Pohjois-Suomessa, pitkien etäisyyksien olosuhteissa, hajautetun energian, liikumisen sekä ruoka- ja jätehuollon paikallisten ratkaisujen kehittäminen on tärkeää. Kestävä liikenteen osalta alueella on mahdollista kehittää vähähiilisiä liikennejärjestelmiä ja tätä kautta vaikuttaa liikenteen päästöjen vähentämiseen.

Toimintalinjan 2 myönteisten ympäristövaikutusten kannalta on olennaista, missä määrin hankkeiden valinnassa priorisoidaan ympäristön korkeaa laatua ja luonnonvarojen kestävää käyttöä. Toimintalinja sisältää yritysten sekä tutkimus- ja oppilaitosten pilottihankkeina toteutettuja ympäristön tilaa parantavia toimenpiteitä. Luonnonvarojen kestävä käytön edistämisen osalta keskitytään innovaatiotoimintaan, joka etsii ratkaisuja elinkeinotoiminnan ympäristökysymyksiin ennen kaikkea luonnonvarojen hallintaan, kestävään ja tehokkaaseen käyttöön liittyen. Panostuksia kohdistetaan lisäksi elinkeinoelämän kilpailukykyä ja toimintaedellytyksiä edistäviin ympäristömyönteisiin innovaatioihin.

ESR-toimintalinjojen 3-5 myönteisten ympäristövaikutusten kannalta on olennaista, että hankkeita valitessa huomioidaan toimintalinjojen yhteydet EAKR-toimintalinjojen kanssa (sosiaaliset vaikutukset) ja että ympäristöosaaminen ja -vastuullisuus sisällytetään osaamisen ja ammattitaidon kehittämiseen kattavasti (ekologiset ja kulttuuriset vaikutukset) esim. priorisoimalla hankevalinnoissa tällaisia hankkeita. Lisäksi olennaista on, että kohderyhmät tavoitetaan mahdollisimman kattavasti (sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset). Luotavissa ja kehitettävissä oppimis- ja työmahdollisuuksissa painotetaan ympäristö-, energia- ja materiaalitehokkuutta sekä ympäristön ja luonnon huomioon ottamista kestävällä tavalla sekä tätä koskevia yleisiä ja ammatillisia valmiuksia.

Ympäristöllisesti kestävä kehitystä tuetaan myös mm. maahanmuuttajamiesten ja -naisten osaamista kehitävissä palveluissa, esim. erilaisten koulutustoimenpiteiden sisällöissä ammatillisen osaamisen ja kansalaisten perustietojen parantamiseksi. Alueellista liikkuvuutta koskevia tukijärjestelmiä kehitettäessä ja tukea annettaessa otetaan huomioon myös ympäristölliset näkökohdat. Lähtömaakoulutukseen sisällytetään elementtejä, jotka tukevat Suomeen aikovan työntekijän valmiuksia työ- ja yksityiselämässä ja uudessa yhteiskunnassa, kun vastataan vähähiilisuuden, ilmastonäkökohtien, energiatehokkuuden ja ympäristönsuojelun kasvaviin vaatimuksiin. Nämä näkökohdat otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon myös esim. tiedotuskampanjoissa yms.

Yrityksiä/yrittäjiä ja työpaikkoja tuetaan asiantuntija- ja muilla palveluilla löytämään uusia keinoja mm. energian säästämiseksi ja päästöjen vähentämiseksi niin, että ympäristöllisesti kestävä kehitys sisältyy lopulta normaaleihin työ- ja yritystoiminnan käytäntöihin, ja kehittämään uutta puhdasta teknologiaa ja palveluita siten, että otetaan huomioon vähähiilisyys, energia- ja materiaalitehokkuus sekä ympäristön- ja luonnonsuojelun näkökulmat. Yrityksiä, yrittäjiä ja työorganisaatioita tuetaan näkemään ympäristöllisesti kestävään kehitykseen liittyvät seikat paitsi kilpailu- ja menestystekijänä, joka tulee yhä tärkeämmäksi kansainvälisillä markkinoilla, myös julkisuus- ja työnantaja-/yrityskuvan olennaisena osana. Näiden ESR:lla tuettujen periaatteiden liittäminen työelämän kehittämiseen sekä mikro- ja pk-yritysten kehittämistoimintaan voi osaltaan parantaa alueiden vahvuuksia ja vetovoimaisuutta esim. ulkomaisten sijoitusten ja yhteistyökumppaneiden suhteen.

Taloudellinen kestävyys

Taloudellinen kestävyys tarkoittaa vähähiilistä, luonnonvara- ja energiatehokasta taloutta, joka ylläpitää tai jopa kasvattaa luontopääomaa ja sen tarjoamia hyötyjä. Vihreä talous perustuu elinkeinotoiminnan jatkuvuuden turvaamiseen. Se luo uudenlaista kilpailukykyä, joka perustuu hyvinvoinnin luomiseen talouden haitallisia vaikutuksia vähentämällä ja maailman biokapasiteettiä turvaamalla. Se tarjoaa uusia liiketoimintamahdollisuuksia mm. biotalouden ja cleantechin avulla ja kasvattaa kestävä kehitystä tukevien ratkaisujen ja toimintamallien kysyntää maailmalla. Kestävä talous mahdollistaa talouden kasvun, jos hyvinvoinnin lisääminen kyetään irtikytkemään aineellisten resurssien käytöstä. Se luo työllisyyttä, uudenlaisia kestävä kulutuksen ja tuotannon toimintamalleja ja yhteistyömahdollisuuksia sekä tukee paikallisten voimavarojen hyödyntämistä. Alueellisten toimien avulla tavoitellaan taloudellisesti kestävä elinkeinopoliittista vaikuttavuutta. Tavoitteena on, että alueet kykenevät kohtaamaan tulevaisuuden haasteet esimerkiksi väestön ikääntymiseen liittyen. Eryteisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa toimenpiteillä vaikutetaan myös alueen luonnonvarojen kestävään hyödyntämiseen.

Manner-Suomen valtakunnallisessa ESR-toiminnassa päätavoite on Suomen julkisen talouden kestävyysvajeen pienentäminen työurien pidentämisen kautta. Jotta työvoiman ennustettu poistuma saadaan paikattua, lisää työvoimaa tulee löytää muun muassa työmarkkinoiden ulkopuolella olevista osatyökykyisistä. Lisäksi, jotta työllisyys saadaan sekä määrällisesti että suhteellisesti pysymään vähintään nykyisellä tasolla tai jopa nousemaan, työttömien ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien työllistyminen on olennaista. Valtakunnallisessa ESR-toiminnassa kehitetään myös uusia keinoja ja kannustimia työikäisen väestön työssä jaksamiseksi ja jatkamiseksi työuran eri vaiheissa.

Jotta työvoiman poistumaa saataisiin paikattua ja työuria pidennettyä, em. tavoitteiden sekä niiden taloudellisen ja yhteiskunnallisen merkityksen tulee tavoittaa työpaikat, erityisesti työnantajat, joille työntekijöiden terveydestä ja työkyvystä huolehtiminen on tärkeää kunkin yksittäisen työpaikan kannalta, mutta samoilla tekijöillä työvoiman tarjonnan riittävyteen vaikuttaen on merkitystä myös koko työmarkkinoiden näkökulmasta.

Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys

Sosiaalisesti kestävä yhteiskunta kohtelee ihmisiä yhdenvertaisesti, varmistaa kaikkien osallisuuden sekä edistää jokaisen hyvinvointia ja toimintakykyä. Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa kaikilla kansalaisilla on oikeus ja mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen. Kansalaisilla on oikeus peruspalveluihin ja toimeentuloon, jos niitä ei itse pysty hankkimaan. Hyvinvointivaltion rahoitus edellyttää sitä, että kaikki voivat kykyjensä mukaan elättää itsensä työllä ja osallistua yhteiskunnan rahoittamiseen.

Sosiaalisen kestävyuden haasteita Suomessa ovat erityisesti suuret kuolleisuus- ja terveyserot, korkealle tasolle jäänyt pitkäaikainen työttömyys, köyhyyden ja eriarvoistumisen kasvu sekä alkoholin käyttöön ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat. Näihin ongelmiin voidaan vastata erityisesti Euroopan sosiaalirahaston avulla tukemalla toimintaa, joka edistää ihmisten hyvinvointia, tasa-arvoisia mahdollisuuksia, syrjimättömyyttä sekä sosiaalista yhteenkuuluvuutta. ESR:ssä kestävä kehityksen pääpaino on sosiaalisessa näkökulmassa. Toiminta kohdistuu työmarkkinoille pääsyyn ja siellä pysymiseen samoin kuin ”hyvään” työelämään, osaamiseen sekä sosiaalisen osallisuuden edistämiseen ja köyhyyden torjuntaan. Miesten ja naisten syrjäytymisen riskitekijöihin pyritään puuttumaan jo varhaisessa vaiheessa. Kun yleisenä tavoitteena on tulevaisuuden työvoimatarpeisiin vastaaminen eri aloilla ja työurien pidentäminen alusta, lopusta ja keskeltä, on tärkeää puuttua rakennetyöttömyyteen ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien väestöryhmien asemaan sekä vahvistaa työllisyyttä, työoloja, terveyttä ja työhyvinvointia uusilla lähestymistavoilla, esim. nuorisotakuulla. Alueellisessa liikkuvuudessa sosiaalisen kestävyuden näkökulma ilmenee esim. työsuhteiden laadussa. Toisaalta siihen sisältyy tuki erilaisista lähtömaista ja kulttuureista töihin saapuville miehille ja naisille uuteen maahan asettautumisessa.

Yrityksiä/yrittäjiä ja työorganisaatioita/-yhteisöjä voidaan tukea valtakunnallisesti kehitettävillä asiantuntija- ja muilla palveluilla sekä viestinnällä, tiedotuksella ja verkostoitumisella sosiaalisen kestävyuden ja vastuuntunnon integroinnissa esim. johtamiseen, tuotantomenetelmiin, palveluketjuihin, yhteistyösuhteisiin, markkinointiin jne. Alueen hyvinvointi, elinvoimaisuus ja rauhallisuus ovat osaavan työvoiman, liikenneyhteyksien, luonnonvarojen ym. edellytysten ohella kilpailutekijöitä, kun esim. kansainvälinen yritys etsii itselleen uutta toimipaikkaa.

Horisontaalisiin periaatteisiin kuuluu myös saavutettavuus (accessibility): esteiden poistaminen ja kynnysten alentaminen vammaisten ja osatyökykyisten miesten ja naisten osallistumiselle ja osallisuudelle työelämään, yrittäjyyteen, koulutukseen ja palveluihin.

Kestävässä yhteiskunnassa ihmisillä on mahdollisuus vaikuttaa omaan kulttuuriseen, aineelliseen ja aineettomaan ympäristöönsä ja olla mukana rakentamassa sitä. Suomen omasta kulttuurisesta

ominaislaadusta on pidettävä huolta, sillä yhteisötasolla vahva kansallinen perintö ja muiden kulttuurien tuntemus lisäävät vakautta ja suvaitsevaisuutta. Kulttuurisen monimuotoisuuden säilymistä Suomen alueiden sisällä tulee edistää ja ottaa huomioon kulttuurinen näkökulma kaikessa päätöksenteossa. Kulttuuri lujittaa yhteiskuntien koheesiota, ja luo pohjaa keskinäiseen kanssakäymiseen ja kunnioitukseen, ja lopulta myös rauhan ylläpitämiseen. ESR:n valtakunnalliseen toimintaan sisältyvien mm. koulutuksellisten toimenpiteiden pyrkimyksenä on lisätä ymmärrystä omasta kulttuuriperinnöstä, erilaisista kulttuureista, ihmisryhmien välisen luottamuksen edellytyksistä ja oikeudenmukaisuudesta sekä kehittää valmiuksia kulttuurien väliseen ja kansainväliseen vuorovaikutukseen.

Kulttuurilla on suuri taloudellinen ja työllistävä merkitys. Erilaisilla alueilla (kaupungit, maaseutu ja saaristo) toimeenpantavissa palveluissa voidaan tukea esim. hyvin hoidetun ja elinvoimaisen kulttuuriperinnön ja -ympäristön sekä luonnon käyttöä, ylläpitoa ja kehittämistä asiakkaille kehitettävien työllistämisen- ja yrittäjyyspalveluiden avulla myös yhteistyössä erilaisten kulttuurilaitosten kanssa. Kulttuurin avulla voidaan löytää mahdollisuuksia eri elämänvaiheissa ja -tilanteissa olevien miesten ja naisten työllistymisen, osaamisen ja osallisuuden sekä työssä jaksamisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

10.2 Yhdenvertaisuus

ESR-asetuksella selkeytetään ja vahvistetaan ESR:n panosta unionin sitoutumiseen yhtäläisten mahdollisuuksien edistämiseen ja syrjimättömyyden ehkäisyyn. Jäsenvaltioiden tulee yhdistää näiden yleinen valtavirtaistaminen ohjelmatyössä sekä erityistoimet syrjimättömyyden ehkäisemiseksi. Rakenerahasto-ohjelmalla edistetään yhdenvertaisuutta kaksoisstrategian periaatteella: yhdenvertaisuutta valtaviraistetaan läpi toimintalinjojen ja erityistoimilla tuketaan syrjinnän ehkäisemistä ja saavutettavuuden parantamista.

ESR:sta rahoitettujen prioriteettien täytäntöönpanolla edistetään yhtäläisiä mahdollisuuksia ja syrjimättömyyttä perussopimuksen artiklan 10 mukaisesti. Syrjinnän tunnistaminen on perusedellytys yhdenvertaisuuden toteutumiselle. Ohjelmassa huomioidaan, että ketään ei saa syrjiä sukupuolen, iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Ohjelman suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa lähtökohtana on, että toiminnan laatu paranee, kun ihmisten erilaisuus otetaan huomioon.

Syrjinnän tunnistaminen on perusedellytys yhdenvertaisuuden toteutumiselle. Ohjelman valmistelun aikana tehdään samanaikaisesti suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointi (sova), joka tarjoaa tietoa ohjelman vaikutuksista kohdentuen eri ryhmiin. Ohjelmaa on mahdollista tarkistaa, mikäli arviointi ja palaute sitä edellyttävät.

Jäsenvaltiot ja EU:n komissio edistävät yhtäläisiä mahdollisuuksia ja syrjäytymisen ehkäisyä asetuksen 7 artiklassa tarkoitetulla valtavirtaistamisella ja 3 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitetuilla erityistoimilla, jotka tähtäävät syrjäytymisen ehkäisyyn ja parempaan saavutettavuuteen (vammaisat). Erityistoimien tavoitteena on lisätä osallistumista työelämään ja koulutukseen, edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja vähentää epätasa-arvoa koulutuksen ja työelämän saavutettavuudessa terveydentilasta riippumatta.

Syrjintä voi esiintyä välittömästi, välillisesti, häirintänä sekä ohjeena tai käskynä syrjiä. Yhdenvertaisuuslaissa välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että jotakuta kohdellaan jonkun laissa kielletyn syrjintäperusteen perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Suomessa esimerkiksi romanihenkilöihin kohdistuu välitöntä syrjintää, kun heitä ei palvella kaupassa. Välillisellä syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että näennäisesti puolueeton sääntö, peruste tai käytäntö asettaa henkilöt jonkin kielletyn syrjintäperusteen nojalla

epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden. Maahanmuuttaja voi joutua rekrytointitilanteessa välillisen syrjinnän kohteeksi, jos esimerkiksi siivoojalta edellytetään täydellistä suomen kielen taitoa.

Syrjinnän ehkäisyssä on edelleen suuri haaste asenteisiin vaikuttamisella. Rakennerahasto-ohjelman toimenpiteillä voidaan vähentää välitöntä ja välillistä syrjintää esimerkiksi lisäämällä tietoisuutta syrjinnän uhan alaisina olevista ryhmistä. Työnantajille kohdistetuilla toimenpiteillä voidaan edistää rekrytointien tasapuolisuutta. Syrjinnän uhan alaisten ryhmien osaamista voidaan lisätä ohjelman toimenpiteillä ja siten parantaa heidän yhteiskunnallista osallisuuttaan ja työllistymistään. Maahanmuuttajien integroimiseksi kehitetään ja tuoteistetaan kotoutumista edistäviä toimintatapoja sekä edistetään palveluiden saatavuutta ja palvelutarpeiden tunnistamista.

Ohjelmalla voidaan edistää mm. romanien yhteiskunnallista osallisuutta ja työllisyyttä. Romaneihin kohdistuvissa hankkeissa on tärkeää, että romanijärjestöt ja romanihenkilöt ovat mukana hankkeiden toteuttamisessa ja hankeorganisaatioissa. Asenteiden vaikuttamiseen keskittyvissä hankkeissa voidaan tukea seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaa työmarkkinoilla.

Syrjimättömyyttä edistetään ohjelmassa monin tavoin. On esimerkiksi mahdollista tukea naisten ja erityisryhmien yrittäjyyttä. Toimivat rakenteet parantavat kaikkien ryhmien osallisuutta. Ohjelmassa on mahdollista kehittää toimivia joukkoliikennetkaisuja, jolloin erityisryhmien tarpeet huomioon ottavalla kehittämistoiminnalla on mahdollista parantaa esimerkiksi vanhusten, lasten ja nuorten sekä vammaisten osallisuutta.

ESR-rahaston tuettavassa toiminnassa kiinnitetään erityistä huomiota sukupuolten tasa-arvoon, erityisryhmien asemaan sekä syrjäytymisen ja syrjimyksen ehkäisyyn. Ohjelma mahdollistaa sellaisen työelämän ja osaamisen kehittämistoiminnan, jossa huomioidaan erityisryhmien tilanne ja palvelutarpeet sekä parannetaan mm. osatyökykyisten, vammaisten, romanien ja maahanmuuttajien pääsyä työelämään ja koulutukseen. Palveluja kehitettäessä huomioidaan myös, etteivät fyysiset esteet vaikeuta niiden saavutettavuutta. Esteettömyys on lähtökohtana ja sitä edellytetään kaikkien toimintamallien, palveluiden ja rakenteiden kehittämisessä. Ohjelmalla edistetään työelämän monimuotoisuutta ja sitä kautta yhdenvertaisuuden toteutumista.

Ohjelmassa pyritään myös tunnistamaan ja ehkäisemään syrjintää työmarkkinoilla ja työpaikoilla esim. sukupuolen, etnisen taustan tai vamman perusteella. Työnantajia tuetaan moniarvoisuuden ja monimuotoisuuden edistämisessä työyhteisöissä osana työelämän laadun tuottavuuden parantamisesta. Esimerkiksi työnantajia voidaan kouluttaa ottamaan huomioon entistä paremmin esimerkiksi maahanmuuttaja tai vammaisen työntekijänä. Myös erilaiset syrjäytymisen ehkäisyn erityistoimet edistävät eri ryhmien asemaa työmarkkinoilla.

Suomalaisen yhteiskunnan eriarvoisuutta vähennetään kohdistamalla toimia heikoimmassa asemassa oleviin väestöryhmiin, jotka tarvitsevat erityistä tukea hyvinvointina ja osallisuutensa varmistamiseksi. Kokonaisvaltaista, työ- ja toimintakykyä vahvistavaa tukea tarjotaan esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiville, vankilasta vapautuville, asunnottomille ja vakavan syrjäytymisuhan alla oleville nuorille. Hyvinvoinnin tukeminen avaa tietä laajemmalle yhteiskunnalliselle osallisuudelle, mukaan lukien koulutukseen ja työelämään osallistuminen. Työllistymisen myötä voi päästä köyhyydestä, mutta köyhyyttä voidaan torjua myös tukemalla kokonaisvaltaisesti esimerkiksi palveluiden käytössä ja sosiaalietuuksien hakemisessa.

Vammaisten ja muiden haasteellisten ryhmien osallistumista työelämään, yrittäjyyteen, koulutukseen ja palveluihin voidaan vahvistaa ohjelman tuella. Yritystoiminnan synnyttämistä näiden ryhmien kohdalla edistetään ja kannustetaan käyttäjälähtöiseen innovaatiotoimintaan. Tiedotuksessa ja viestinnässä kiinnitetään erityistä huomiota tiedon saavutettavuuteen. Verkkopalveluiden esteettömyys turvataan nykyaikaisin teknisin ratkaisuin.

Ohjelman toteutukseen ja suunnitteluun liittyvät menettelyt varmistavat syrjimättömyyden huomioon ottamisen ohjelmaa toteutettaessa. Tämä tulee näkymään ohjelman hallinto- ja toimeenpano-järjestelmässä, ohjelman arvioinnin ohjeissa ja menettelyissä sekä hankkeiden haku- ja arviointilomakkeissa ja -prosesseissa.

10.3 Sukupuolten tasa-arvo

Jäsenvaltiot ja komissio edistävät naisten ja miesten tasa-arvoa ESR- asetuksen 7 artiklassa tarkoitetuilla valtavirtaistamistoimilla ja kohdennetuilla erityistoimilla, joilla pyritään erityisesti lisäämään naisten kestävää osallistumista työelämään ja siellä etenemistä, vähentämään sukupuoleen perustuvaa eriytymistä työmarkkinoilla, torjumaan sukupuolistereotyyppioita koulutuksessa sekä edistämään naisten ja miesten työ- ja yksityiselämän yhteensovittamista.

Rakennerahasto-ohjelman tavoitteena on sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa että poistaa sukupuolisyryntää. Sukupuolten moninaisuus tulee huomioida osana sukupuolten tasa-arvoa. Ohjelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämisen kaksoisstrategiaa toteutetaan erityisillä tasa-arvohankkeilla omalla investointiprioriteetilla. Lisäksi tasa-arvoa edistetään valtavirtaistamalla sukupuolinäkökulma kaikkien hankkeiden toimintaan sen kaikissa vaiheissa.

Sukupuolinäkökulma tarkoittaa sitä, miten jokin asia, tavoite tai toimenpide vaikuttaa eri sukupuolten asemaan, työllisyyteen, toimeentuloon ja osallisuuteen. Eri sukupuolten asemaa voidaan tarkastella sekä naisten että miesten kannalta ja huomioiden sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun sekä yhdenvertaisuuteen liittyvät kysymykset. Asiaa sukupuolinäkökulmasta tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota myös siihen, minkälaisia käsityksiä sukupuoliin liitetään eri tilanteissa ja miten nämä käsitykset vaikuttavat tasa-arvon toteutumiseen. Tarkastelu sukupuolinäkökulmasta tuo esiin huomioon otettavia asioita ja tasa-arvon kehittämiskohteita.

Valtavirtaistamisella tarkoitetaan, että kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja toiminnassa naisten ja miesten välinen tasa-arvo tulee ottaa huomioon. Eri sukupuolilla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet osallistua palveluihin, jotka edistävät heidän työllistymistään, osaamistaan ja osallisuuttaan. Sukupuolinäkökulma otetaan huomioon valtavirtaistamisen periaatteella sisällyttämällä se teemojen ja toimien valmisteluun, toteutukseen, seurantaan, raportointiin ja arviointiin. Sukupuolinäkökulma sisällytetään hankkeiden hakumenettelyyn esim. erityishauilla tasa-arvohankkeille ja hankkeiden valintakriteereihin, joiden avulla tehdään päätökset rahoitettavasta toiminnasta. Rakennerahasto-ohjelman toimeenpanossa noudatetaan seurantakomitean suosituksia ja sen hyväksymiä valintakriteerejä (ml. tasa-arvo) sekä hallintoviranomaisen ja rahoittajaviranomaisen antamaa tasa-arvo-ohjeistusta.

Identifioitua sosiaalista tarvetta tarkastellaan ja tilannetta/tietoa ja mahdollisia toiminnan eri vaihtoehtoja tarkastellaan ja vaikutuksia analysoidaan eri sukupuolten osalta erikseen ja tulokset hyödynnetään toimintasuunnitelmissa. Raportoinnin ja arvioinnin pohjalta suunnitelman toteutumista seurataan ja sen toiminnan vaikutuksia arvioidaan kohderyhmään kuuluville miehille ja naisille. Tarvittaessa toimintaa suunnataan uudelleen sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän ehkäisemiseksi.

Sukupuoli on kaikkia ihmisiä koskeva muuttuja, jota seurataan kokonaisvaltaisesti kaikessa tilastoinnissa ja sisällytetään kattavasti kaikkiin tulosten seurantajärjestelmiin. Seurantajärjestelmiin sisällytetään kummankin sukupuolen tiedot erikseen, jotta esim. heikossa työmarkkina-asetmassa olevien miesten ja naisten erilaiset tarpeet ja tilanteet voidaan ottaa huomioon palveluja kehitettäessä. Indikaattoreita seurataan, analysoidaan ja hyödynnetään miesten ja naisten osalta erikseen. Sukupuolen ja muiden olennaisten muuttujien mukaan tuotettua koottua yksilöintitietoa hyödynnetään hanketoimien suunnittelussa.

Jokaisessa rahoitettavassa hankkeessa on selvitettävä sitä, onko sukupuolinäkökulmalla merkitystä kyseisessä hankkeessa. Toimintaympäristön ja ratkaistavan ongelman analysointi sukupuolinäkökulmasta on arvioinnin lähtökohta. Hankkeen lähtötilanteen arvioinnissa tulee hyödyntää laadullista ja jo julkaistua tietoa sukupuolen merkityksestä hankkeen toiminnan kohteena olevassa asiassa. Hankkeen voi todeta sukupuolineutraaliksi vasta sen jälkeen, kun sukupuolinäkökulman merkitystä on tietoon pohjautuen arvioitu. ESR-osarahoitteisissa hankkeissa sukupuolinäkökulmalla on säännönmukaisesti merkitystä, koska niiden toimenpiteet ja vaikutukset kohdistuvat pääsääntöisesti ihmisiin. Sukupuolinäkökulma myös parantaa hankkeen tarvelähtöisyyttä, laatua ja vaikuttavuutta.

Toimeenpano-ohjelman erityistavoitteena 11.1 on työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaisen horisontaalisen ja vertikaalisen eriytymisen lieventäminen, mihin liittyy tasa-arvoinen palkkaus ja yhtäläiset mahdollisuudet edetä työuralla.

LIITTEET

Liite 1 Erityiset ennakkoehdot

Sovellettava ennakkoehto	Toimintali nja(t) joihin ehto soveltuu	Ennako ehto täytetty: kyllä/ei /osittain	Kriteeristö	Kriteeristö täytetty: kyllä/ei	Lähteet
A.1.-1 1.1. <i>Tutkimus ja innovointi:</i> Tarvittaessa kansallisen uudistusohjelman mukainen älykkääseen erikoistumiseen tähtäävä kansallista tai alueellista tutkimusta ja innovointia koskeva strateginen toimintapolitiikan kehys yksityisten tutkimus- ja innovointi-investointien lisäämiseksi	TL 2	Kyllä	Käytössä on älykkääseen erikoistumiseen tähtäävä kansallista tai alueellista tutkimusta ja innovointia koskeva strateginen toimintapolitiikan kehys, <ul style="list-style-type: none"> – joka perustuu SWOT- tai vastaavaan analyysiin resurssien kohdentamiseksi vain tiettyihin tutkimus- ja innovointiprioriteetteihin; – jossa hahmotellaan toimenpiteet yksityisten TTK-investointien lisäämiseksi; – johon sisältyy seurantamekanismi. On hyväksytty kehys, jossa määritellään tutkimukseen ja innovointiin käytössä olevat talousarviomäärärahat.	Kyllä	(1) kansallinen innovaatiostrategia Research and Innovation Policy Guidelines for 2011-2015: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus- ja_innovaationeuvosto/julkaisut/liitteet/Review2_011-2015.pdf Strategian voimassaolo perustuu kansalliseen jaksotukseen; päivitys tehdään vuoden 2015 aikana.
Selvitys Tavoitteena on yhteensovittaa kansallisen innovaatiostrategian ja alueellisten T&I –strategioiden tavoitteet. Toteutetaan INKA-ohjelman ja maakuntaohjelmien valmisteluprosessiin avulla. Alueilla laaditaan tutkimuksen ja innovaatioiden erikoistumisstrategiat, joiden avulla tehdään mm. valintoja tulevaisuuden potentiaalisten kasvualojen tukemiseksi. Älykkään erikoistumisen strategiat sisällytetään laaja-alaisesti eri toimialoja koskien maakuntaohjelmien 2014 – 2017 valmisteluun. Tässä vaiheessa myös alueiden tutkimuksen ja innovaatioiden strategiat konkretisoituvat toiminnan tasolle.					

Sovellettava ennakkoehto	Toimintalinja(t) joihin ehto soveltuu	Ennakkoehto täytetty: kyllä/ei /osittain	Kriteeristö	Kriteeristö täytetty: kyllä/ei	Lähteet
A.1-2 1.2 Monivuotinen suunnitelma investointien budjetointia ja priorisointia varten	TL 2 Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen (EAKR)	Kyllä	On hyväksytty alustava monivuotinen suunnitelma, joka koskee EU:n prioriteetteihin liittyvien investointien budjetointia ja priorisointia ja tarvittaessa Euroopan tutkimusinfrastruktuurien strategiafoorumia ESFRia.	Kyllä	http://www.minedu.fi/OPM/Verkkouutiset/2012/11/tutkimusinftrat.html Linkki vuoden 2009 tiekarttaan: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/Kansallisen_tason_tutkimusinfrastruktuurit_Nykytila_ ja_tiekartta.html?lang=fi&extra_locale=fi http://www.tekes.fi/en/community/Summary/1121/Summary/2413 http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus_ ja_innovaationeuvosto/julkaisut/liitt eet/Review2011-2015.pdf (2) alueittaiset tutkimuksen ja innovaatioiden erikoistumisen strategiaproessit (jatkuva prosessi) (strategiaprosessikuvaukset valmistuvat vuoden loppuun mennessä, linkki) ja (3) sisällytetään vuoden 2014 keväällä valmistuviin maakuntaohjelmiin älykkään erikoistumisen strategiaproessit (lähde = ohjekirje maakuntiin).
<p>Selvitys</p> <p>Kansallisen tutkimusinfrastruktuurien tiekartaksi kutsuttua kehittämissuunnitelmaa päivitetään parhaillaan. Tutkimusinfrastruktuurien asiantuntijaryhmä myös arvioi hankkeiden kiireellisyyden ja tärkeysjärjestyksen. Edellinen tiekartta on vuodelta 2009.</p> <p>Kansallisen tason älykkään erikoistumisen strategiaa toteutetaan päärahoittajan Tekesin ja kansallisten tavoitteiden mukaisesti.</p>					

Valmisteilla olevalla INKA-ohjelmalla pyritään vahvistamaan paikallisia innovaatioinfrastruktuureja yhteisrahoitteisesti (valtio, kaupungit ja yksityinen) ja lisäämään innovaatiokeskittymien kansallista yhteistyötä ja työnjakoa.

Alueilla laaditaan tutkimuksen ja innovaatioiden erikoistumisstrategiat vuoden 2013 loppuun mennessä, joiden avulla tehdään mm. valintoja tulevaisuuden potentiaalisten kasvualojen tukemiseksi.

Älykkään erikoistumisen strategiat sisällytetään laaja-alaisesti eri toimialoja koskien maakuntaohjelmien 2014 – 2017 valmisteluun. Tässä vaiheessa myös alueiden tutkimuksen ja innovaatioiden strategiat konkretisoituvat toiminnan tasolle.

Sovellettava ennakkoehto	Toimintalinja(t) joihin ehto soveltuu	Ennakkoehto täytetty: kyllä/ei /osittain	Kriteeristö	Kriteeristö täytetty: kyllä/ei	Lähteet
A.3 3.1 On toteutettu erityistoimia yrittäjyyden edistämisen tukemiseksi ottamalla huomioon eurooppalaisia pk-yrityksiä tukeva Small Business Act –aloite (SBA)	TL 1 Pk-yritystoiminnan kilpailukyky (EAKR)	Kyllä	Erytistöimiin kuuluvat seuraavat: - toimenpiteet, joilla vähennetään yritysten perustamisen kustannuksia ja lyhennetään niiden perustamisaikaa; -toimenpiteet, joilla lyhennetään aikaa, joka kuluu yrityksen tietynlaisen toiminnan käynnistämiseen ja harjoittamiseen tarvittavien lisenssien ja lupien saamiseen;	Kyllä	www.yritys-suomi.fi http://www.tem.fi/savy http://www.om.fi/fi/index/valmisteilla/lakihankkeet/velvoiteoikeusjakuluttajansuoja/uudistetunmaksuviivastysdirektiivintaytantoonpanojaperintalainuudistaminen.html

Selvitys

Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämästä Yritys Suomi –sivustosta yrityksen perustaja saa kaikki tarpeelliset yrityksen perustamiseen liittyvät tiedot. Sivustolta on myös linkit yrityksen perustamisessa tarvittaviin palveluihin. Sähköisten palveluiden jatkuvalla kehittämisellä on edistetty yritysten perustamisen nopeuttamista ja siihen tarvittavien lupien hankkimista. Yrityksen perustamista on helpotettu siten, että esim. osakeyhtiön voi perustaa verkossa. On nimetty pk-yrityslähettiläs, jonka johdolla toteutetaan SBA:n toteuttamisen seuranta. Lupaprosessit ovat tehokkaita ja nopeita. Lainsäädännössä on huomioitu yritysvaikutusten arviointi. Direktiivi 2011/7/EU on tullut Suomessa voimaan 16.3.2013.

Sovellettava ennakkoehto	Toimintalinja(t) joihin ehto soveltuu	Ennakkoehto täytetty: kyllä/ei /osittain	Kriteeristö	Kriteeristö täytetty: kyllä/ei	Lähteet
8.1. Suunnitellaan ja toteutetaan aktiivista työmarkkinapolitiikkaa työllisyyden suunta- viivojen mukaisesti	TL 5	kyllä	<p>Työvoimapalveluilla on valmiudet järjestää ja ne järjestävät</p> <ul style="list-style-type: none"> – yksilöllisiä palveluita sekä aktiivisia ja ennalta ehkäiseviä työmarkkinatoimenpiteitä varhaisessa vaiheessa, jotka asettavat heikoimmassa asemassa olevat etusijalle ollen kuitenkin avoimia kaikille työnhakijoille; – tietoja uusista avoimista työpaikoista. <p>Työllisyyspalvelut ovat luoneet virallisia ja epävirallisia yhteistyöjärjestelyjä asiaan kuuluvien sidosryhmien kanssa.</p>	kyllä	<p>Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120916</p> <p>TEM Työllisyys- ja yrittäjyysstrategia http://www.tem.fi/files/24196/TYstrategiaLOPULLINEN.pdf</p> <p>TEM Ohje Työnhakijan palveluprosessi 15.6.2012</p> <p>Työvoiman palvelukeskus - toimintaa koskevat valtakunnalliset linjaukset http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/aek/tyollisyys/palvelukeskukset/Documents/Valtakunnalliset%20linjaukset%202010.doc</p>

Selvitys

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta säätelee, minkälaisia palveluita työnhakijoille tarjotaan. Laissa määritellään mm. henkilökohtaisen työllistymissuunnitelman laatimisesta. Laissa säädetään myös työ- ja elinkeinoviranomaisen velvollisuudesta julkaista ja välittää tietoa avoimista työpaikoista.

TEM:n työllisyys- ja yrittäjyysstrategia ohjaa työhallinnon toimintaa työllisyyspalveluiden tarjoajana. Strategiassa korostetaan mm. nopeaa työllistymistä ja heikoimmassa asemassa olevien tukemista työelämäkynnyksen madaltamisessa. TEM:n ohje työnhakijan palveluprosessista sisältää yksityiskohtaisen kuvauksen työllistymissuunnitelman laatimisesta ja asiakkaan palveluprosessista.

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalveluista (4§ 4. momentti) säätelee yhteistyöstä palvelun tarjoamisessa muiden tärkeiden toimijoiden kanssa.

Heikoimmassa asemassa oleville tarkoitetut työvoiman palvelukeskukset kokoavat työ- ja elinkeinopalvelujen, kuntien ja kansaneläkelaitoksen palvelut yhden luukun alle. TEM:ssä on käynnistetty lainsäädäntöhanke työvoiman palvelukeskusten toimintamallista, jossa valmistellaan palvelukeskuksia koskevaa lainsäädäntöä vuoden 2013 aikana.

Sovellettava ennakkoehto	Toimintalinja(t) joihin ehto soveltuu	Ennakkoehto täytetty: kyllä/ei /osittain	Kriteeristö	Kriteeristö täytetty: kyllä/ei	Lähteet
8.5 On olemassa politiikka, joilla pyritään kannustamaan ennakkointia sekä muutoksen ja rakenneuudistuksen ja hyvää hallinnointia	TL 5	kyllä	Käytössä on rajattu määrä perusvälineitä, joilla työmarkkinaosapuolia ja viranomaisia tuetaan muutosta ja rakenneuudistusta ennakoivien lähestymistapojen kehittämisessä, (erityisesti on olemassa ennakkointia sekä muutoksen ja rakenneuudistuksen hyvää hallinnointia suosivia politiikkoja)	kyllä	Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120916 Strateginen ohjelma: Rakennemuutos ja työmarkkinoiden toimivuus http://www.tem.fi/index.phtml?s=4610 ja hallituksen työpoliittinen periaatepäätös 31.5.2012 Valtioneuvoston tutkimus-, ennakkointi- ja arviointitoimintaa koordinoiva työryhmä http://vnk.fi/hankkeet/TEA/fi.jsp Valtakunnallinen ammatillisten osaamistarpeiden ennakkointi (VOSE) -projekti http://www.oph.fi/tietopalvelut/ennako

					inti/osaamistarpeiden ennakointi/vose-projekti/yleista
<p>Selvitys</p> <p>Julkisesta työvoima- ja yrityspalveluista annetun lain 4:nnessa pykälässä todetaan, että työvoima- ja yrityspalvelujen tarjoaminen perustuu elinkeinoelämän ja työmarkkinoiden tarpeisiin ja muutosten ennakointiin.</p> <p>Rakennemuutos ja työmarkkinoiden toimivuus -ohjelmassa on hallituksen työpoliittisen periaatepäätöksen mukaisesti yhtenä painopisteenä elinkeinoelämän rakennemuutokseen varautuminen ennalta.</p> <p>Valtioneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointitoimintaa koordinoiva työryhmä on ministeriöiden välinen yhteistyöelin ja tiedonvaihdon foorumi, jonka tavoitteena on mm. vahvistaa hallinnonalojen välistä horisontaalista ennakointitoiminnan ohjausta sekä kehittää toimintatapoja tutkimus, ennakointi- ja arviointitiedon välittämiseen päätöksentekijöille ja yhteiskuntaan.</p> <p>VOSE-projektin tavoitteena on luoda ennakointimalli, jonka avulla ammatillisia osaamistarpeita voidaan ennakoida kaikilla koulutusasteilla ja kaikilla ammattialoilla. Kehitettävä ennakointimalli tulee koostumaan osaamistarpeiden ennakoinnissa tarvittavista menetelmistä, ennakointiprosesseista, toimijoiden välisistä verkostoista ja tiedonkulkujärjestelmästä.</p>					

Sovellettava ennakkoehto	Toimintalinja(t) joihin ehto soveltuu	Ennakkoehto täytetty: kyllä/ei/osittain	Kriteeristö	Kriteeristö täytetty: kyllä/ei	Lähteet
9.3 On laadittu kansallinen ja/tai alueellinen poliittinen kehys elinikäistä oppimista varten unionin tason poliittisen ohjauksen mukaisesti.	Investoiminen ammattitaitoon, koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen	kyllä	<p>Käytössä on elinikäisen oppimisen kansallinen ja/tai alueellinen poliittinen kehys, johon sisältyy</p> <ul style="list-style-type: none"> - toimia, joilla tuetaan elinikäisen oppimisen täytäntöönpanoa ja osaamisen kehittämistä ja joihin sisältyy sidosryhmien, mm. työmarkkinaosapuolten ja kansalaisjärjestöjen, kanssa muodostettavia yhteistyökumppanuuksia; - toimia eri kohderyhmien tarpeista lähtevään taitojen kehittämiseen, kun 	kyllä	<p>Koulutustakuu osana nuorisotakuuta: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/koulutustakuu/</p> <p>Nuorten aikuisten osaamisohjelma: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/osaamisohjelma/index.html</p> <p>Elinikäisen oppimisen neuvosto ja sen jaostot: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuis</p>

			<p>nämä on tunnistettu kansallisten tai alueellisten strategisten viitekehysten painopisteenä (esim. ammatillisessa koulutuksessa olevat nuoret, aikuiset, työmarkkinoille palaavat naiset, kouluttamattomat ja iäkkäät työntekijät, maahanmuuttajat ja muut epäsuotuisassa asemassa olevat ryhmät);</p> <p>- toimia, joilla laajennetaan pääsyä elinikäisen oppimisen piiriin hyödyntämällä tehokkaasti avoimuutta lisääviä välineitä (eurooppalainen tutkintojen viitekehys, kansallinen tutkintojen viitekehys, eurooppalainen ammatillisen koulutuksen opintosuoritusten ja arvosanojen siirtojärjestelmä, ammatillisen koulutuksen eurooppalainen laadunvarmistusjärjestelmä) ja kehittämällä ja ottamalla käyttöön elinikäisen oppimisen palveluja (yleissivistävä ja ammatillinen koulutus, ohjaus ja validointi).</p>	<p>koulutus ja vapaa sivistystyö/elinikäisen oppimisenneuvosto/index.html?lang=fi</p> <p>Työelämän kehittämisstrategia ja kansallinen työelämän kehittämishanke: http://www.tem.fi/?s=4698</p> <p>Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelma: http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/12/tasaarvo.html</p> <p>Ammatillisen koulutuksen laatutyö: http://www.hare.vn.fi/mHankePerusSelaus.asp?tVNo=1&hild=18464; http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2011/Ammatillisen_koulutuksen_laatustrategia_2011_2020.html</p> <p>Kansallisen tutkintojen ja muun osaamisen viitekehysten valmistelu (HE): http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+38/2012&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD</p> <p>Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittäminen: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/tutke/index.html</p>
--	--	--	---	--

Selvitys

Koulutustakuu osana nuorisotakuuta: Jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan jatkumahdollisuus lukioissa, ammatillisessa koulutuksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin.

Nuorten aikuisten osaamisohjelma: Nuorten aikuisten osaamisohjelmassa 20–29-vuotiaiden, pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten on mahdollisuus suorittaa ammatti- tai erikoisammattitutkinto tai ammatillinen perustutkinto. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot suoritetaan näyttötutkintona. Näyttötutkintoihin valmistavaa koulutusta järjestetään oppilaitoksissa ja oppisopimuskoulutuksena.

Elinikäisen oppimisen neuvosto ja sen jaostot: Elinikäisen oppimisen neuvosto käsittelee elinikäisen oppimisen edellytyksiin ja aikuiskoulutuspolitiikan kehittämiseen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi neuvosto edistää koulutuksen ja työelämän välistä yhteistyötä. Neuvosto tuottaa asiantuntijankemyksiä koulutus- ja työvoimapolitiittisen keskustelun virittäjiksi ja tuoreita ratkaisuja elinikäisen oppimisen edistämiseksi.

Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelma: Tavoitteena on vähentää merkittävästi sukupuolten välisiä osaamis- ja koulutuseroja sekä vähentää sosioekonomisen taustan vaikutusta koulutukseen osallistumiseen ja parantamalla vähentää sosioekonomisen taustan vaikutusta koulutukseen osallistumiseen ja parantamalla heikommassa asemassa olevien ryhmien asemaa. Ohjelma vahvistaa jokaisen yksilön mahdollisuutta oppimiseen sekä luovuuden, osaamisen ja erilaisten lahjakkuuksien kehittämiseen sekä torjuu koulutuksen sukupuolista eriytymistä ja edistää sukupuolisensitiivisyyttä koulutuksessa.

Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittäminen: Tutkintojen osaamisperusteista määrittelyä edistetään ja ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteen uudistamista jatketaan tiiviissä yhteistyössä työelämän kanssa. Lisäksi vahvistetaan näyttötutkintojärjestelmää työelämässä hankitun osaamisen osoittamisen välineenä. Uudistusten tavoitteena on selkeämpi ja paremmin työelämän vaatimuksia vastaava tutkintorakenne ja tutkinnot. Ammatillisen koulutuksen opintosuoritusten eurooppalaisen siirtojärjestelmän käyttöönoton valmistelu on osa ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämistä.'

Ammatillisen koulutuksen laatutyö ja laatustrategia, joissa on huomioitu ammatillisen koulutuksen eurooppalainen laadunvarmistusjärjestelmä.

Sovellettava ennakkoehto	Toimintalinja(t) joihin ehto soveltuu	Ennakkoehto täytetty: kyllä/ei /osittain	Kriteeristö	Kriteeristö täytetty: kyllä/ei	Lähteet
10.1 Laaditaan ja pannaan täytäntöön köyhyyden vähentämiseen tähtäävä kansallinen strategia työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämiseksi työllisyyden suuntaviivojen mukaisesti	Sosiaalisen osallisuuden edistäminen ja köyhyyden torjunta	kyllä	Käytössä on köyhyyden vähentämiseen tähtäävä strategia, – josta saadaan riittävästi näyttöä köyhyyden vähentämiseen tähtäävien toimintalinjojen kehittämisen perustaksi ja kehityssuuntauksien seurantaan; – joka on (kansallisessa uudistusohjelmassa määritellyn) köyhyyteen ja syrjäytymiseen liittyvän kansallisen tavoitteen mukainen ja johon sisältyy työllistymismahdollisuuksien laajentaminen muita heikommassa asemassa oleviin ryhmiin; – jossa osoitetaan, että työmarkkinaosa-	kyllä	Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollinen toimenpideohjelma http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelma_ja_hankkeet/syrjaytymisen_ehkaisy

			<p>puolet ja asianmukaiset sidosryhmät osallistuvat köyhyyden vastaiseen taisteluun;</p> <p>Asianomaisille sidosryhmille annetaan tukea hankehakemusten laatimiseen ja valituksi tulleiden hankkeiden toteuttamiseen ja hallinnointiin.</p>		<p>Hallintolaki http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434</p>
<p>Selvitys</p> <p>Hallituksen syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollinen toimenpideohjelma sisältää lukuisia toimenpiteitä, joiden puitteissa mm. raportoidaan toimenpideohjelmaan sisältyvien aihealueiden kehityssuunnista. Toimenpideohjelman toimeenpanossa myös hyödynnetään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamia tilastoja (http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/syrjaytyminen). Toimenpideohjelman ohjausryhmään kuuluu virkamiesten lisäksi sosiaalipartnereiden ja muiden järjestöjen edustajia.</p> <p>Hallintolaissa on säädetty hyvän hallinnon periaatteet, joihin sisältyy mm. palveluperiaate ja neuvontavelvoite. Rakennerahastojen hallinnoinnissa sovelletaan hallintolakia, joten rahoittavien viranomaisten on lain puitteissa annettava neuvontaa hankehakemusten laadinnassa ja hankkeen toteuttamisessa.</p>					

Liite 2 Ohjelmakohtaiset tulosindikaattorit

Toimintalinja 1

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Lähtötaso	Lähtötason vuosi	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	Pk-yritystoimipaikat	lkm	588 000	2011	Ohjelma vaikuttaa pk-yritystoimipaikkojen kasvuun (tarkennetaan)	Tilastokeskus	Vuosittain
	Vientiä harjoittavat yritystoimipaikat (Itä- ja Pohjois-Suomi)	lkm	1 734	2011	Ohjelma vaikuttaa vientiä harjoittavien pk-yritystoimipaikkojen lisäykseen (tarkennetaan)	Tilastokeskus	Vuosittain
	Kasvatavat pk-yritykset (työllisyys vähintään 3 hlöä ja vähintään 10 %:n liikevaihdon kasvu)	lkm	7 548	2008-2011	Ohjelma vaikuttaa kasvavien pk-yritysten määrälliseen kasvuun (tarkennetaan)	Tilastokeskus	Vuosittain
	Päästökauppaan kuulumattomat päästöt	CO2-ekv	31 698	2011	Ohjelma vaikuttaa päästöjen alenemiseen (tarkennetaan)	Tilastokeskus	Vuosittain

Toimintalinja 2

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Lähtötaso	Lähtötason vuosi	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	Alueen T&K-investoinnit	eur	7,158 mrd.	2011	Ohjelma stimuloi alueen T&K - investointeja (tarkennetaan)	Tilastokeskus	Vuosittain
	Päästökauppaan kuulumattomat päästöt	CO2-ekv	31 698	2011	Ohjelma vaikuttaa päästöjen alenemiseen (tarkennetaan)	Tilastokeskus	Vuosittain

Toimintalinja 3

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Pohjautuu tuotosindikaattoriin	Lähtötaso	Lähtötason ja tavoitteen mittayksikkö	Lähtötason vuosi	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	alle 29-vuotiaat osallistujat työelämässä jättäessään toimenpiteen	lkm	alle 25-vuotiaat ja 25–29 -vuotiaat osallistujat	18	%	2012	25	Eura2014	jatkuva raportointi
	yli 54-vuotiaat osallistujat työelämässä jättäessään toimenpiteen	lkm	yli 54-vuotiaat	3,5	%	2012	8	Eura2014	jatkuva raportointi
	työorganisaatioiden parantunut hyvinvointi	muutoksen taso	n.a.	0	0 = ei parannusta 1 = positiivinen muutos	2014	1	Erillisselvitys	2 kertaa ohjelmakauden aikana
	hankkeet, jotka ovat saaneet validoinnin kehittämälleen tuotteelle	lkm	n.a.	0	%	2014	65	Hankkeiden loppuraportit / arviointi	1-2 kertaa ohjelmakauden aikana

Toimintalinja 4

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Pohjautuu tuotosindikaattoriin	Lähtötaso	Lähtötason ja tavoitteen mittayksikkö	Lähtötason vuosi	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	osallistujat yleissivistävässä/ ammatillisessa koulutuksessa jättäessään toimenpiteen	Osallistujien lkm	alle 25-vuotiaat	4,7	%	2012	10	Eura2014	Jatkuva raportointi
	osallistujat työelämässä jättäessään toimenpiteen	Osallistujien lkm	alle 30-vuotiaat	26	%	2012	30	Eura2014	Jatkuva raportointi
	parantunut aikuiskoulutuksen osuvuus ja laatu	tason muutos	n.a.	0	0 = ei parannusta 1 = positiivinen muutos	2014	1	Erillisselvitys	2 kertaa ohjelmakauden aikana

Toimintalinja 5

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Pohjautuu tuotosindikaattoriin	Lähtötaso	Lähtötason ja tavoitteen mittayksikkö	Lähtötason vuosi	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	työelämän ulkopuolella olevat osallistujat, jotka ovat juuri ryhtyneet työnhakuun jättäessään toimenpiteen	Osallistujien lkm	työelämän ulkopuolella olevat (ei koulutuksessa tai opiskelemissa)	9,6	%	2014	15	Eura2014	Jatkuva raportointi
	osallistujien parantunut työ- tai toimintakyky	tason muutos	n.a.	0	0 = ei parannusta 1 = positiivinen muutos	2014	1	hankkeiden loppuraportit/ arviointi	2 kertaa ohjelmakauden aikana

Liite 3 Yleiset ja ohjelmakohtaiset tuotosindikaattorit

Toimintalinja 1

Investointiprioriteetti 1

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	Uudet yritykset (tuella aikaansaadut/myötävaikutetut)	lkm	EAKR	1 350	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Yritykset, jotka aloittavat uuden liiketoiminnan tuen seurauksena	lkm	EAKR	850	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Yritykset, joissa merkittävä liikevaihdon tai henkilöstön lisäys (tuella aikaansaadut/myötävaikutetut)	lkm	EAKR	1 800	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Uudet työpaikat (kokoaikaiset) (tuella aikaansaadut/myötävaikutetut)	lkm	EAKR	8 300	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Tukea saaneet pk-yritykset (EAKR-asetuksen 'pakollinen' tuotosindikaattori).	lkm	EAKR	2 700	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Yksityiset/muut julkiset investoinnit hankkeissa eli muun rahoituksen vipuvaikutus	EUR	EAKR	täydentyy	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Yritykset, joiden saavutettavuus paranee merkittävästi	lkm	EAKR	täydentyy	Eura 2014	jatkuva raportointi

Toimintalinja 1

Investointiprioriteetti 2

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	Yritykset hankkeissa, joissa keskeinen tavoite yritysten kansainvälinen liiketoiminta	lkm	EAKR	7 500	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Yritykset, jotka aloittavat viennin tai tuonnin taikka laajentavat uudelle vientimarkkina-alueelle tuen seurauksena	lkm	EAKR	1 600	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Yritykset, joissa merkittävä liikevaihdon tai henkilöstön lisäys (tuella aikaansaadut/myötävaikut etut)	lkm	EAKR	2 200	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Uudet työpaikat (kokoaikaiset)(tuella aikaansaadut/myötävaikut etut)	lkm	EAKR	5 000	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Tukea saaneet pk-yritykset (EAKR-asetuksen 'pakollinen' tuotosindikaattori)	lkm	EAKR	3 500	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Pk-yritykset, joissa tuen seurauksena merkittävä energiatehokkuuden paraneminen	lkm	EAKR	täydentyy	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Säästetty energia	MWh	EAKR	täydentyy	Eura 2014	jatkuva raportointi

Toimintalinja 1**Investointiprioriteetti 3**

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	Pk-yritykset, joissa tuen seurauksena merkittävä energiatehokkuuden paraneminen	lkm	EAKR	700	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Säästetty energia	MWh	EAKR	täydentyy	Eura 2014	jatkuva raportointi

Toimintalinja 2**Investointiprioriteetti 4**

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	Yksityinen rahoitusosuus T&K&I -hankkeissa	EUR	EAKR	32,5 milj.	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Uudet tutkimus-/t&k - työpaikat (kokoaikaiset)	lkm	EAKR	1 400	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Tukea saavien tutkimus- ja kehittämisinstituutioiden kanssa yhteistyötä tekevät yritykset	lkm	EAKR	8 200	Eura 2014	jatkuva raportointi

Toimintalinja 2

Investointiprioriteetti 5

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	Yritykset, jotka tuovat uuden tai merkittävästi parannetun tuotteen (myös palvelu käsitetään tuotteeksi tässä yhteydessä) markkinoille (tuote on uusi markkinoilla) tuetun hankkeen seurauksena	lkm	EAKR	250	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Yritykset, jotka kehittävät uuden tai merkittävästi parannetun tuotteen (myös palvelu käsitetään tuotteeksi tässä yhteydessä) markkinoille (tuote on uusi yritykselle) tuetun hankkeen seurauksena	lkm	EAKR	650	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Yritykset, joihin syntyy tuen seurauksena vähähiilisyttä tukevaa uutta liiketoimintaa, esim. tuovat markkinoille uuden tuotteen tai palvelun	lkm	EAKR	270	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Yritykset, joissa uuden teknologian tai innovatiivisen tuotantomenetelmän käyttöönotto	lkm	EAKR	650	Eura 2014	jatkuva raportointi

Toimintalinja 2

Investointiprioriteetti 3

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	Yritykset, jotka tuovat tuetun hankkeen seurauksena markkinoille uuden tai aiemmasta versiosta merkittävästi kehitetyn energiatehokkaan tuotteen tai materiaalin	lkm	EAKR	360	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Yhdyskuntien energiatehokkuutta parantavat uudet ratkaisut	lkm	EAKR	220	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Tukea saavien tutkimus- ja kehittämisinstituutioiden kanssa yhteistyötä tekevät yritykset	lkm	EAKR	3 550	Eura 2014	jatkuva raportointi
	Säästetty energia (MWh)	MWh	EAKR	täydentyy	Eura 2014	jatkuva raportointi

Toimintalinja 3

Investointiprioriteetti 6

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	alle 30-vuotiaiden osuus aloittaneista	%	ESR	35	Eura2014	jatkuva raportointi
	yli 54 -vuotiaiden osuus aloittaneista	%	ESR	12	Eura2014	jatkuva raportointi

	25–29 -vuotiaat	lkm	ESR	ei aseteta tavoitetta	Eura2014	jatkuva raportointi
--	-----------------	-----	-----	-----------------------	----------	---------------------

Investointiprioriteetti 7

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	yli 54 -vuotiaiden osuus aloittaneista	%	ESR	20	Eura2014	jatkuva raportointi
	tuettujen mikroyritysten sekä pk-yritysten lukumäärä	lkm	ESR	13 000	Eura2014	jatkuva raportointi

Investointiprioriteetti 8

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	työelämän ulkopuolella olevien ja työttömien miesten osuus aloittaneista	%	ESR	20	Eura2014	jatkuva raportointi
	yrittäjinä toimivien naisten osuus aloittaneista	%	ESR	5	Eura2014	jatkuva raportointi

Toimintalinja 4

Investointiprioriteetti 9

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	alemman perusasteen (ISCED 1) tai ylemmän perusasteen (ISCED 2) koulutuksen suorittaneiden osuus aloittaneista	%	ESR	22	Eura2014	jatkuva raportointi
	osallistuneet opinto-ohjaajat, uraneuvojat ja muut ohjauspalveluiden asiantuntijat	lkm	ESR	ei aseteta tavoitetta	Eura2014	jatkuva raportointi
	25–29 -vuotiaat	lkm	ESR	ei aseteta tavoitetta	Eura2014	jatkuva raportointi

Toimintalinja 5

Investointiprioriteetti 10

ID	Indikaattori	Mittayksikkö	Rahasto	Tavoite (2023)	Lähde	Raportointitiheys
	työmarkkinaosapuolten tai kansalaisjärjestöjen täysin tai osittain toteuttamien hankkeiden lkm	lkm	ESR	55	Eura2014	jatkuva raportointi
	työelämän ulkopuolella olevien (ei koulutuksessa tai opiskelemassa) osuus aloittaneista	%	ESR	8	Eura2014	jatkuva raportointi

Liite 4 Tuloskehys

(Valmistelu kesken)

Toimintalinja	Toimeenpanovaihe, rahoitus-, tuotosindikaattori	Mittayksikkö	Tavoite 2018	Lopullinen tavoite (2023)
TL1				
TL2				
TL3				
TL4				
TL5				

Liite 5 Menoluokat

(Valmistelu kesken)

Koodi		€		Koodi		€		Koodi		€	

Liite 6 Ohjelmanvalmistelussa mukana olleet tahot

Valmistelutyöryhmien jäseninä tai kutsuttuina

asiantuntijoina

AKAVA

Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskukset (15)

Espoon kaupunki

FINNVERA

Helsingin kaupunki

Keskuskauppakamari

Kuntaliitto

Liikenne- ja viestintäministeriö

Maa- ja metsätalousministeriö

Maakunnan liitot (18)

MTK

NYTKIS

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Oulun kaupunki

SAK

SEKES

Sosiaali- ja terveysministeriö

STTK

Suomen luonnonsuojeluliitto

Suomen yrittäjät

Tampereen kaupunki

TEKES

Turun kaupunki

Työ- ja elinkeinoministeriö

Ulkoministeriö

Valtiovarainministeriö

Vantaan kaupunki

Ympäristöministeriö

Sidosryhmien kuulemistilaisuuteen osallistujina (edellisten lisäksi)

Business Oulu/ Oulun kaupunki

Frami Oy / Seinäjoen kaupunki

Koulutusavain Oy

Kouvolan kaupunki

Kulturforum Luckan rf

Kuntoutussäätiö

Lappeenrannan kaupunki

Salon kaupunki

Sisäasiainministeriö

Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urheiluliitto

Suomen e-oppimiskeskus ry

Suomen nuorisoyhteistyö –Allianssi ry

Suomen sosiaali- ja terveys ry

Suomen yrittäjänaiset ry

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Työttömien valtakunnan yhteistoimintajärjestö

Vaasan kaupunki

Vates-säätiö

Wold of Management Wom Oy

Yrityssalo Oy

Alueellisten suunnitelmien valmistelussa (lisätään myöhemmin):

xx

xx

Julkisen kuulemisen (SOVA) yhteydessä lausunnon jättivät (lisätään myöhemmin):

xxx

xxx